

שיר השירים (ט) (מ)

[א](#) [ב](#) [ג](#) [ד](#) [ה](#) [ו](#) [ז](#) [ח](#)

שיר השירים פרק-א

[\[א\]](#) שיר השירים אשר לשלמה:

רש"י הקדמת רש"י לשיר השירים: אחת דיבר אלהים, שתיים זו שמעתי (תהלים סז יב), מקרא אחד יולא לכמה טעמים, וסוף דבר אין לך מקרא יולא מידי פשוטו ומשמעו. ואף על פי שדיברו הנביאים דבריהם בדוגמא, כריך ליישב הדוגמא על אופניה ועל סדרה, כמו שהמקראות סדורים זה אחר זה.

וראיתי לספר הזה כמה מדרשי אגדה, יש סודרים כל הספר הזה במדרש אחד, ויש מפוזרים בכמה מדרשי אגדה מקראות לבדם, ואינם מתיישבים על לשון המקרא וסדר המקראות, ואמרת בלבי לתפוש משמעות המקרא ליישב ביאורם על סדרם, והמדרשות מרבותינו אקבעם מדרש ומדרש, איש איש במקומו.

ואומר אני, שראה שלמה ברוח הקודש שעתידין ישראל לגלות גולה אחר גולה, חורבן אחר חורבן, ולהתאונן בגלות זה על כבודם הראשון, ולזכור חיבה ראשונה אשר היו סגולה לו מכל העמים לאמר: אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה (הושע ב ז), ויזכרו את חסדיו ואת

מעלם אָסר מעלו, ואת הטובות אָסר אמר לתת להם באחרית הימים. ויסד הספר הזה ברוח הקודש, בלשון אשה כרוכה אלמנות חיות, משתוקקת על בעלה, מתרפקת על דודה, מזכרת אהבת נעוריה אליו, ומודה על פשעה. אף דודה כר לו בצרחה, ומזכיר חסדי נעוריה ונוי יופיה וכשרון פעליה, אָסר בהם נקשר עמה באהבה עזה, להודיעה כי לא מלצו ענה, ולא שילוחיה שילוחין, כי עוד היא אָסתו והוא אישה, והוא עתיד לשזב אליה.

שיר השירים אָסר לשלמה. שנו רבותינו כל שלמה (דק"ל למה לא מייחסו אחר אצו כמו במשלי וקהלת) האמורים בשיר השירים קדש מלך שהשלוס שלו, שיר שהוא על כל השירים אָסר נאמר להקב"ה מאת עדתו ועמו כנסת ישראל אמר רבי עקיבא לא היה העולם כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל שכל הכתובים קדש ושיר השירים קודש קדשים אמר ר' אלעזר בן עזריה למה הדבר דומה למלך שנטל סאה חטים ונתנה לנחתום אמר לו הולא לי כך וכך סולת כך וכך סובין כך וכך מורסן וסלית לי מתוכה גלוסקיא אחת מנופה ומעולה כך כל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים שכולו יראת שמים וקבול עול מלכותו : (רפ"י)

מצודת דוד שיר השירים. לפי ששלמה חבר שירים הרבה, כמו שכתוב ויהי שירו חמשה ואלף, לכן אמר פתיחת הספר זה השיר הוא המשובח והנעלה מכל השירים המיוחסים לשלמה, על כי הוא שיר ידידות, יספר בו את כל תוקף קשור אהבה העזה ודבוק האמתי שבין האל יתברך ובין עמו בית ישראל. ואחז במשל מן האהבה הנמרצת וחזקה שבין החושק וחשוקתו, אשר למאד יתרבה געגועה בהפרדם זו מזו, ויצפו עת בוא דבוק התמידי. (ואם כי שאין הנמשל דומה אל המשל בכל חלקי פרטי הענינים, אין בכך כלום. כי כן המה דרכי המשל שישבו דברים נוספים ליפותו להיות מקובל על הלב לרדת חדרי בטן) : (מצודת דוד)

מצודת ציון שיר השירים. רוצה לומר שיר המעולה והמובחר שבכל השירים. וכן ותבואי בעדי עדיים (יחזקאל טז ז), ורוצה לומר היפה והמובחר שבעדיים : (מצודת ציון)

ב יִשְׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי טוֹבִים דִּדְךָ מִיָּין :

רפ"י יִשְׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ. זה השיר אומרת בפיה בגלותה ובאלמנותה

מי יתן וישקני המלך שלמ' מנשיקות פיהו כמו מאז לפי שיט מקומות שנושקין על גב היד ועל הכתף אך אני מתאוה ושוקקת להיותו נוהג עמי כמנהג הראשון כחתן אל כלה פה אל פה : כי טובים. לי דודיך מכל משתה יין ומכל עונג ושמחה, ולשון עברי הוא להיות כל סעודת עונג ושמחה נקראת על שם היין כענין שנאמר (אסתר ז) אל בית משתה היין (ישעיה כד) בשיר לא ישתו יין (שם) והיה כנור ונבל וחליל ותוף ויין משתיהם זהו ביאור משמעו, ונאמר דוגמא שלו על שם שנתן להם תורתו ודבר עמהם פנים אל פנים ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע ומוצטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתרי לפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו וזהו ישקני מנשיקות פיהו: (רפ"י)

מצודת דוד **ישקני**. עתה החל לספר מהפלטת הגעגועין שהיה אחר הפרד החשוק מאת חשוקתו והלך לו, ומה הנעשה באותם הימים. (ועם כי לא פורש במקרא שנפרד החשוק ממנה ועזבה, אף לא פורש מי הוא המדבר כל דבר מהדברים. הנה כן המה דרכי צחות מליצת השירים המעולים אשר יקצרו ויסתמו הדברים, אולם הם מוכיחים על עצמם מי הוא המדבר ומי הוא המשיב, ומה היה הסיבה לכל הדברים הנאמרים. ובזה הדרך הולכת וסובבת גם המגלה הזאת עד תומה). ואמר בזה כאילו החשוקה המו מעיה גם תשתוקק אליו, ואומרת אל לבה מי יתן וישקני עוד החשוק ההוא, מעין הנשיקות החביבות אשר נשקני בפיו בימי קדם. (ועם כי אמרה מנשיקות, הוסיפה לומר פיהו לתוספת ביאור, כי כן דרך הנשים המזכירות אהבת נעורים מבוררות אמריהן במלות נוספות לפי גודל הגעגועין, וזה יחשב להן לצחות מליצה) : **כי טובים דודיך מין**. מרוב אהבתה לו הוחק בנפשה כאילו עומד למולה. ואילו תאמר הנה אתאוה אל הנשיקות האלה, כי הדודים שהראית לי מאז היו טובים ממשתה היין, ולכך אחמוד אליהם. והנמשל הוא לומר הנה כנסת ישראל בהיותה בגולה זוכרת אהבת ה' שהראה לה בעת הוציאה ממצרים, ועת עמידתה מול הר סיני לקבל התורה, והשראת השכינה שהיתה עליה מאז, ולבה התאוה וכן תחל פניו להופיע עוד עליה שכינתו, לבאר לה סוד טעמי התורה ומסתרי צפונותיה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **דודיך**. ענין אהבה וחיבה. כמו נרוה דודים (משלי ז יח) : (מצודת ציון)

לריח שְׁמֵנֶיךָ טוֹבִים שְׁמֵן תִּזְרַק שְׁמֵךְ עַל כֶּן עֲלָמוֹת אֶהְבֹּיךָ :

רפ"י לריח שמניך טובים. שם טוב נקרא על שם שמן טוב : לריח שמניך

טובים. שהריחו זהם אפסי ארץ אשר שמעו שמעך הטוב בעשותך נוראות במלכים : שמן תורה. נקרא שמך להיות נאמר עליך אתה שמן אשר תורה תמיד להיות ריח ערב שלך יולא למרחוק שכן דרך שמן ערב בכל עת שהוא בכלוחית חתומ' אין ריחו נודף פותחה ומריק שמנה לכלי אחר ריחו נודף : על כן עלמות אהבוד. בא יתרו לקול השמועה ונתגייר אף רחב הזונה אמרה (יהושע ב) כי שמענו את אשר הוציג וגו' וע"י כן (שם) כי ה' אלהיכם הוא אלהים בשמים וגו' : עלמות. בתולות לפי שהדבור דימהו לבחור שהובתו מחצבתו ולפי הדוגמא העלמות הן האומות : (רש"י)

מצודת דוד לריח שמניך טובים. בעבור ריח השמנים הטובים שאתה סך בשרך מהם, ועל כי תתמיד להריק בכל עת את השמן על בשרך, עד כי נקרא כינוי שמך שמן תורק, לפי מרבית הרקת השמן, בעבור כל אלה אהבו אותך כל הנערות כולן. והנמשל הוא לומר בעבור גודל הנסים ומרביתם אשר הפלאת מאז, נתפרסם שמך אף בין האומות : (מצודת דוד)

מצודת ציון לריח. בעבור ריח. כמו פתח פיך לאילם (שם לא ח) : תורק. ענין הזלה ושפיכה. וכן על הארץ יריקו (קהלת יא ג) : עלמות. נערות. כמו והיה העלמה (בראשית כד מג) : (מצודת ציון)

{ד} מְשַׁכְּנֵי אֶחָרֶיךָ נְרוּצָה הִבִּיאֲנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בְּךָ נִזְכִּירָה דְדִיךָ מִיָּן מִיִּשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל : אֶהְבִּיבְךָ : (פ)

רש"י משכני אחריך נרוצה. אני שמעתי משלוחיך רמז שאמרת למשכני ואני אמרתי אחריך נרוצה להיות לך לאשה : הביאני המלך חדריו. וגם היום הזה עודנה לי גילה ושמחה אשר נדבקתי בך : נזכירה דודיך. גם היום באלמנות חיות תמיד אזכיר דודיך הראשונים מכל משתה עונג ושמחה : מישרים אהבוד. אהבה עזה אהבת מיסור בלי עקיבה ל' פסוק (ישעיה מ) והיה העקוב למיסור והרכסים לבקעה, אשר אהבוד אני ואבותי באותן הימים זהו פשוטו לפי עניינו, ולפי דוגמתו הם מזכירים לפניו חסד נעורים אהבת כלולות לכתם אחריו במדבר ארץ איה וכלמות וגם כדה לא עשו להם והאמינו בו ובשלוחו ולא אמרו היאך נלא למדבר לא מקום זרע ומזונות והלכו אחריו והוא הביאם לתוך חדרי היקף ענניו בזו עודם היום גלים ושמחים בו אף לפי ענינם ונרתם ומשתעשעים בתורה ושם מזכירים דודיך מיין ומיסור אהבתם אותו : (רש"י)

מצודת דוד משכני. משוך אותי אליך משיבה מועטת, ואני ארוץ אחריך במהירות רב : הביאני המלך חדריו. ובזה אתה החשוק החביב בעיני כמלך תביא אותי אל חדרך, ושם אגיל ואשמח בך ואזכיר הדודים הטובים ממשתי היין. והנמשל הוא לומר שאמרה כנסת ישראל הראה לי רמז ישועה וחיבה ואז אמהר לשוב אליך בכל לב, ועל ידי זה הביאני אל בית המקדש אגיל ואשמח בישועתך, ואזכיר להודות לך על הנפלאות ועל התשועות : **מישרים אהבוך**. רוצה לומר לא יהיה לי לבוז מה שאני רודפת כל כך אחר אהבתך, כי אין זה מצד החשק לבד, אבל באה היא גם מפאת המעלה והיושר הנמצא בך, כי אוהבי מישרים אהבוך בעבור רוב המעלה והיושר. והנמשל הוא שאמרה כנסת ישראל האהבה היא מוחזקת בידי מאבותי אנשי היושר, והם העמידו אותי על האמת : (מצודת דוד)

מצודת ציון נרוצה. ענין מהירות ההליכה, ובא בלשון רבים ליחיד לתפארת. וכן ונתנה לך גם את זאת (שם כט כז) : **הביאני**. עבר במקום עתיד וכמוהו רבים במקרא : **מישרים**. מלשון ישר וראוי : (מצודת ציון)

ה שְׁחֹרָה אָנִי וְנֶאֱמָר בְּנֹת יְרוּשָׁלַם בְּאֶהְלִי קָדָר בְּיָרִיעוֹת שְׁלֹמֹה :

רס"י שחורה אני ונאמר וגו'. אתם רעיותי אל חקל צעיניכם חף אם עזבני אישי מפני שחרות שבי כי שחורה אני על ידי שזיפת השמש ונאורה אני בחיתוך איברים נאים, אם אני שחורה כאהלי קדר המשחירים מפני הגשמים שהם פרוסים תמיד במדצרות קלה אני להתכבס להיות כיריעות שלמה, דוגמא היא זו אומרת כנסת ישראל לאומות שחורה אני צמעשי ונאה אני צמעשה אבותי ואף צמעשי יש מהם נאים אם יש צי עון העגל יש צי כנגדו זכות קבלת התורה, וקורא לאומות בנות ירושלים על שם שהיא עתידה ליעשות מטרפולין לכולן כמו שנבא יחזקאל (יחזקאל טז) ונתתי אתהן לך לבנות כמו (יהושע טו) עקרון וצנותיה : (רס"י)

מצודת דוד שחורה אני וגו'. חזרה פניה כלפי הנערות בנות גילה, ותאמר להן אתן בנות ירושלים אל תחשבו שהחשוק עזב אותי בעבור השחרות הנמצא עתה בי, כי אף שאני שחורה עם כל זה אני נאה בעיניו, ועם כי יש בי שחרות כאהלי קדר הפרוסים למטר השמים ונשחרים מהתמדת ריבת הגשם, הנה נוחה אני להתלבן להיות כיריעות שלמה שהמה בתכלית הלבנינות ולכן לא נמאסתני. והנמשל הוא שאמרה כנסת ישראל אל מול האומות אל תחשבו שהי מאס בי בעבור הפשע הנמצא בי, כי עם כל זה חביבה אני בעיניו בעבוד הזכות הנמצא בי, וכאשר אשוב אליו יכפר עון

פשעי וכשלג ילבינו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונאוה. מלשון נאה ויופי. כמו נאוה כירושלים (לקמן ו ד) :
כיריעת . ענין וילון : (מצודת ציון)

11 אל תראוני שְׁאֲנִי שְׁחַרְחַרְתָּ שְׁשֹׁזַפְתָּנִי הַשֶּׁמֶשׁ בְּנִי אָמִי נָחְרוּ בִּי שְׁמָנִי
נֹטְרָה אֶת הַכְּרָמִים כְּרָמִי שְׁלִי לֹא נָטְרָתִי :

רפ"י אל תראני. אל תסתכלו בי לבזיון כמו (סמואל א ו) כי ראו בארון ה' : שאני שחרחרת. לפי שאין שחרותי וכיעורי ממעי אמי אלא על ידי שזיפת השמש שאותו שחרות נוח להתלבן כשיעמוד בכל : בני אמי נחרו בי. הם בני מלכים שגדלתי בהם ועלו עמי בערב רב הם נחרו בי בהסתם ופתוים עד ששמוני : נוטרה את הכרמים. ושם שזפתני השמש והושחרתי כלומר נתנוני ע"א אחרים וכרמי שהיה שלי מאבותי לא נטרתי, מלינו פרנסים נקראים במקרא בלשון כרמים שנאמר (הושע ב) ונתתי לה את כרמיה משם ומתרגמינן ואמני לה ית פרנסהא וכן (איוב כד) לא יפנה דרך כרמים : (רפ"י)

מצודת דוד אל תראוני. אל תסתכלו בי דרך בזיון על שאני בתכלית השחרות, כי לא נולדה בי ממעי אמי, כי במקרה באה, כי השמש ראה בי וזרחה עלי ועל ידי זה נולדה בי השחרות, ונוחה אני אם כן להתלבן בקל בסור המקרה כשאעמוד בצל : **בני אמרי נחרו בי**. רוצה לומר אל תחשבו שאני יצאנית רודפת בשדה אל מול השמש ובביתי לא ישכנו רגלי, כי לא כן הוא, אלא אחי בני אמי נתכעסו בי ושמו אותי להיות יושבת ומשמרת את כרמיהם לעין השמש, ואני מעולם לא שמרתי אף הכרם שלי ולא הורגלתי לעמוד בשמש, ולזה הושחרתי ביותר. והנמשל הוא שאמרה כנסת ישראל אל תבזו אותי על שעבדתי מאז לעגלי הזהב בימי מלכי ישראל, כי לא מלבי נעשתה אלא על ידי הכרחת המלכים, ונוחה הייתי להפרש מהם בסור המכריחים : (מצודת דוד)

מצודת ציון תראני. ענינו הסתכלות דרך בזיון. וכן לראוה בד (יחוקאל כח וז) : שחרחרת. מלשון שחרות בהכפל העיין והלמ"ד ויורה על רוב השחרות. וכן ירקרק או אדמדם (ויקרא יג מט) : ששזפתני. ענין ראייה והבטה. כמו שזפתו עין (איוב כח ו) : נחרו. מלשון חרון אף וחמה : נוטרה. ענין שמירה. כמו הינטור לעולם (ירמיה ג ה) : (מצודת ציון)

12 הגידיה לי שְׁאֶהְבָּה נַפְשִׁי אֵיכָה תִרְעָה אֵיכָה תִרְבִּיץ בְּצִהָרִים שְׁלֵמָה

רפ"י הגידה לי שְׂאֵהֲבָה נִפְשִׁי. עֲכָשִׁי רֹחַ הַקֹּדֶשׁ חוֹזֵר וּמְדַמָּה אוֹתָהּ לְלֶאֱזוֹן הַחֲזִיבָה עַל הַרוּעָה אוֹמֵרֶת כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי כֹאֶסָה לְצַעֲלָה הַגִּידָה לִי שְׂאֵהֲבָה נִפְשִׁי אֵיכָה תִרְעָה לְאֶנְךָ בֵּין הַזְאֲבִים הַלְלוּ אֶשֶׁר הֵם בְּתוֹכָם וְאֵיכָה תִרְבִּינָם בְּלֹהֲרִים בְּגִלּוֹת הַזֶּה שְׁהִיֹא עַת כְּרָה לָהֶם כְּלֹהֲרִים שְׁהִיֹא עַת כְּרָה לְלֶאֱזוֹן : שְׁלֹמָה אֵהִיָּה כַעֲטִיָּה. וְאִ"ת מָה אֵיכַפֵּת לְךָ אִינן זֶה כְּבוֹדְךָ שְׂאֵהִיָּה כֹאֲזִילָה עוֹטָה עַל שְׁפָה בּוֹכִיָה עַל לֶאֱזוֹנִי : עַל עֲדָרֵי חֲבֵרֶיךָ. אֲכַל עֲדָרֵי שְׂאֵר הַרוּעִים שְׁהֵם רוּעִים לֶאֱזוֹן כְּמוֹתְךָ כְּלוֹמֵר בֵּין גְּדוּדֵי הָאוֹמוֹת הַסְמוּכִים עַל אֲלֹהִים אַחֲרֵים וַיֵּשׁ לָהֶם מַלְכִים וְשָׂרִים מְנַהֲיָגִים אוֹתָם : (רפ"י)

מצודת דוד הַגִּידָה לִי וְגו'. כֹּאִילוֹ תִשְׁלַח אִמְרִיָּה אֶל הַחֲשׂוֹק וְתֹאמֵר אֵלַי אֵתָה הַחֲשׂוֹק שֶׁנִּפְשִׁי אוֹהֶבֶת אוֹתְךָ, הַגִּידָה לִי אֵנָה תִרְעָה אֵת הַצֶּאֱן וְאֵנָה תִרְבִּינָם בְּעַת הַצְּהָרִים, (כִּי אִזּוֹ הִיא הָעַת לְהַרְבִּיץ הַצֶּאֱן לְנוֹחַ), וְכֹאִילוֹ תֹאמֵר הוֹדִיעֵנִי מִקוֹמְךָ וְאִבּוֹא אֲנִי אֵלֶיךָ לְדַעוֹת עִמְךָ בְּצֶאֱן : שְׁלֹמָה. אֶשֶׁר לְמָה אֵהִיָּה כְּמִשׁוֹטֵת אֵנָה וְאֵנָה עַל עֲדָרֵי הַרוּעִים חֲבֵרֶיךָ, לְחַפֵּשׂ עַד אֶשֶׁר אִמְצֹא. וְהִנְמַשֵּׁל הוּא שְׂאֵמְרָה כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל פֶּתַח לְבִי לְדַעַת אִמְתוֹתְךָ וַיִּכְלַתְךָ, לְמַעַן אֵהִיָּה נִמְשַׁכֶּת אַחֲרֶיךָ וְדְבוּקָה בְּךָ, לְמָה אֵהִיָּה שׁוֹטֵטֵת כְּדַעַת חוֹקֶרֶת וְנְבוּכָה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אֵיכָה. הוּא כְּמוֹ אֵנָה. וְכֵן אֵיכָה הוּא (מ"ב ו יב) : תִּרְבִּיץ. עֵנִין הַשְּׂכִיבָה לְנוֹחַ : בְּצֹהֲרִים. מִלְשׁוֹן צוֹהַר וְאוֹרָה וְהוּא חֲצִי הַיּוֹם : שְׁלֹמָה . אֶשֶׁר לְמָה, הַשִּׁי"ן הוּא בְּמִקוֹם אֶשֶׁר : כַּעֲטִיָּה. עֵנִין הַפְּרָחָה וְשִׁטְיָה . כְּמוֹ וְתַעֲטֵ אֶל הַשֶּׁלֶל (ש"א טו יט) : (מצודת ציון)

ח אִם לֹא תִדְעֵי לָךְ הַיְפָּה בְּנִשְׁיָם צְאִי לָךְ בְּעֶקְבֵי הַצֶּאֱן וְרַעֲי אֶת גְּדִיתֶיךָ עַל מִשְׁכְּנוֹת

רפ"י אִם לֹא תִדְעֵי לָךְ. זֶה הִיא תְּסוּבַת הַרוּעָה אִם לֹא תִדְעֵי לָךְ לְהִיכֹן תְּלֻכֵי לְרַעוֹת לְאֶנְךָ אֵת הַיְפָּה בְּנִשְׁיָי שְׁחַדֵּל לוֹ הַרוּעָה מִלְּהַנְהִיג אוֹתָם : לֹאִי לָךְ בְּעֶקְבֵי הַלֶּאֱזוֹן. הַסְתַּכְּלִי בְּפִסְיַעַת דְּרַךְ שְׁהִלְכוּ הַלֶּאֱזוֹן וְהַעֲקָבִים נִיכְרִים טִרְאֲלִי"ט בְּלַע"ז וְכֵן הַרְבָּה בְּמִקְרָא (תְּהִלִּים עז) וְעַקְבוֹתֶיךָ לֹא נוֹדְעוּ (יִרְמִיָּה יג) נִחְמְסוּ עַקְבְּךָ (בְּרֹאֲשִׁית מַט) וְהוּא יִגוֹד עַקְבֵי יִסּוּב עַל עַקְבֵי וְאוֹתוֹ הַדְּרַךְ לְכִי : וְרַעֲי אֵת גְּדִיתֶיךָ עַל מִשְׁכְּנוֹת הַרוּעִים. בֵּין מִשְׁכְּנוֹת שְׂאֵר הַרוּעִים שְׁאֵת אֲכַלְס וְזֶה הַדּוּגְמָא אִם לֹא תִדְעֵי לָךְ כְּנִסְיִיתִי וְעַדְתִּי הַיְפָּה בְּנִשְׁיָים בְּשֵׂאֵר אוֹמוֹת אֵיכָה תִרְעֵי וְתִנְלְלִי מִיַּד הַמַּאֲיָקִים לָךְ לְהוֹיֹת

ביניהם ולא יאזדו בניך התזונני בדרכי אצותיך הראשוני' שקבלו תורתו
וקמרו משמרתו ומלותו ולכי בדרכיהם ואף בזכר זאת תרעי גדיותיך אלל
שרי האומות וכן אמר ירמיה (ירמיה לא) הליבי לך ליונים שיתי לזך
למסילה וגו' : (כס"י)

מצודת דוד **אם לא תדעי לך**. כאילו החשוק משיב לה וישלח דבריו לאמר
את היפה בין הנשים, אם לא ידעת מקום תחנותי איו, צאי ולכי במדרך
עקבי רגלי הצאן צאני, ותרעי גם את גדיותיך ממעל למשכנות שאר
הרועים כי שם מקומי, ותהיה אם כן קרובה אלי. והנמשל הוא כי משיב
לה אם לא מצאת חכמה לדעת אמתתי מעצמך סמכי על הקבלה והאחזי,
בדרכי אבותיך ותהי דבוקה אלי, ואז תהיה למעלה מכל גויי הארצות, כי
גדול אני מכל אלהי העמים הם שרי מעלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בעקבי**. רוצה לומר במדרך עקבות רגל. וכן ועקבותיך לא
נודעו (תהלים עז כא): **ורעי**. מלשון מרעה: **גדיותיך**. מלשון גדי עזים:
על. ממעל: **משכנות**. מלשון משכן: (מצודת ציון)

לְסִסְתִּי **בְּרַכְבִּי** **פְּרַעָה** **דְּמִיתִיךָ** **רַעֲיָתִי**:

רש"י **לססתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי**. למ"ד זו כמו למ"ד (סס י)
לקול תתו המון מים וכמו למ"ד לריח שמוניך לקבולת סוסים הרבה
שאספתי מחנותי ללאת לקראתך ברכבי פרעה להושיעך כמו שנאמר
(חזקוק ג) לרכת צים סוסיך סוסים הרבה שם דמיתך רעיתי שתקתיך
מלעקתך שני' (שמות יד) ואתם תחריקון זאת ראייתי בספרי אגדה, דבר
אחר דמיתך רעיתי שם הראיתי לכל שרעיתי את : **לססתי**. קבולת סוסים
ובלשון לע"ז קבליי"שא : **דמיתך**. אר"ישמאי בלע"ז כמו (סופטים כ)
אותי דימו להרוג כי שם קשטתיך בקיסוטים נאים : (כס"י)

מצודת דוד **לסוסתי**. את רעיתי הן דמיתי אותך מול העלמות כולן לסוסיה
הקשורה ברכבי פרעה, מול שאר הסוסיות אשר בארץ מצרים, שהנה
מעולות מכולן. כי מוצא הסוסים המה ממצרים, כמו שנאמר ומוצא
הסוסים אשר לשלמה ממצרים. והמובחרות שבכולן יקשרו במרכבת
המלך. והנמשל הוא לומר הנה את חביבה מכל משפחות האדמה, אף מן
המובחרים שבהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לסוסתי**. נקבת הסוס תקרא סוסיה, כאשר תקרא נקבת
החמור חמורה, והיו"ד נוספת, ובעבור תוספת הי' נהפכה הה"א לתי"ו

להסמיכה אל היו"ד. וכן מלאתי משפט (ישעיה א כא), שבעבור תוספת היו"ד נהפכה הה"א לתי"ו. ואמר בלשון נקבה, לפי שדרך המלך והשרים היה לקשור במרכבתם סוסיות נקבות, כי בסוסים זכרים יקשה על הרכב לעצרים ללכת לאט לבל ירוצו: **פרעה**. כל מלכי מצרים קרואים בשם פרעה: **דמיתניך**. מלשון דמיון ומשל: **רעיתי**. חברתי: (מצודת ציון)

[יג] נָאוּוּ לְחֵייד בְּתוֹרִים צְנֹאֲרֵךְ בְּחֲרוּזִים :

רס"י נָאוּוּ לְחֵייד בְּתוֹרִים. סְוֹת נְזִמִי אֶזֶן וּמִלְחַת זֶהָב : לְוֹאֲרֵךְ בְּחֲרוּזִים. עֲנֻקִי זֶהָב וּמִרְגְּלִיּוֹת חֲרוּזוֹת בְּפִתְלֵי זֶהָב שֶׁל בִּזְתָּ הַיָּם. (רס"י)

מצודת דוד נָאוּוּ לְחֵייד בְּתוֹרִים. לְחֵייד נָאִים וְהַגּוֹנִים לְקֶשֶׁר מִתּוֹרִים, וְצֹאֲרֵךְ נָאֵה וְהַגּוֹן לְקֶשֶׁטוֹ בְּחֲרוּזֵי מִרְגְּלִיּוֹת וְאֲבִנֵי יָקָר. וְהַנְּמִשָּׁל הוּא לֹמֵר רְאוּיָה אֶת וְהַגּוֹנָה לְהַשְׁפִּיעַ לָךְ טוֹבָה מְרֻבָּה : (מצודת דוד)

מצודת ציון נָאוּוּ. מִלְשׁוֹן נָאֵה וְיוֹפִי : לְחֵייד. הֵם הִלְסִתוֹת אֶצֶל הַעֵינִים. וְכֵן בְּשֶׁבֶט יָכוּ עַל הַלְחִי (מִיכָה ד יד) : בְּתוֹרִים. הֵם הַפְּנִינִים הַמְּסוּדָרִים בְּתוֹאֲרֵי נָאֵה וְהַכּוֹנֵה יָפֵה וְקָרוֹב לוֹ כְּתוֹר הָאָדָם הַמַּעֲלָה (דְּהֵי"א וז יז), וְרוּצָה לֹמֵר כְּתוֹאֲרֵי וְתִכּוֹנֵת הָאָדָם הַמַּעֲלָה : בְּחֲרוּזִים. הֵם אֲבִנִים טוֹבוֹת וּמִרְגְּלִיּוֹת נְקוּבוֹת מִחוּבְרוֹת בַּחוּט, וּבְדַבְרֵי רִז"ל מִחֲרוּזוֹת שֶׁל דָּגִים (ב"מ כא :) : (מצודת ציון)

[יא] תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשָׂה לָךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף :

רס"י תּוֹרֵי זֶהָב נַעֲשָׂה לָךְ. נִמְלַכְנוּ אֲנִי וּבֵית דִּינִי לִפְנֵי זֶהָב פְּרַעַה שְׁאֵשִׁיחוּנוּ וְאֶחָזַק אֶת לְבָבוֹ לְרִדּוֹף אַחֲרֶיךָ עִם כָּל שִׁבְחַ גְּנָזֵי אוֹלְכוֹתָיו כְּדֵי שְׁנַעֲשָׂה לָךְ תּוֹרֵי קְשׁוּטֵי הַזֶּהָב : עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף. שֶׁהִיָּה בִידֶךָ כְּזֶר שְׁהוֹלְאֵת מִמִּלְרִים שְׁגֹדוֹלָה הִיָּתָה בִּזְתָּ הַיָּם מִבִּזְתָּ מִלְרִים : נְקֻדּוֹת. כְּלִי כֶסֶף מִנוֹקְדִים וּמִלְוִיִּירִים בְּחֲזַרְבּוֹרוֹת וְגוֹוִנִים : (רס"י)

מצודת דוד תּוֹרֵי זֶהָב נַעֲשָׂה לָךְ. וְכִמוֹ שְׂרָאוּיָה אֶת לְקֶשׁוּטִים, כֵּן אַעֲשֶׂה לָךְ קְשׁוּטִים מִתּוֹרֵי זֶהָב וּבֵהֶם נְקֻדּוֹת נְקֻדּוֹת מִכֶּסֶף. וְהוּא תְּכַשִּׁיט מִפּוֹאֲרֵי בִיּוֹתָר. וְהַנְּמִשָּׁל הוּא לֹמֵר כִּמוֹ שָׂאת רְאוּיָה לְטוֹבָה כֵּן אֲשַׁפִּיעַ לָךְ : (מצודת דוד)

מצודת ציון נַעֲשָׂה. פְּעֻמִּים דֶּרֶךְ הַיַּחֲייד לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן רַבִּים לְתַפְאֲרָתָהּ : (מצודת ציון)

[יב] עד שְׁהַמְלִךְ בְּמִסְבוֹ נְרָדִי נָתַן רִיחוֹ :

רס"י עד שהמלך במסבו. משיבה כנסת ישראל ואומרת כל זה אמת טובה גמלתני ואני גמלתיך רעה כי בעוד המלך על השלחן מסבת חופתו : נרדי נתן ריחו. חילוף להבאיש בעוד שהשכינה בסיני הקלתי בעגל ולשון חבה כתב הכתוב נתן ריחו ולא כתב הבאיש או הסריח לפי שדבר הכתוב בלשון נקיה (עייין ברס"י במסכת שבת פרק ר"ע דהטעם ללא כתב הבאיש או הסריח משום חיבה אכן לפירוש התוס' קם שפי' וה"ק מ"ס נתן ולא עוזב זהו משום חיבה, אכן מה שלא כתב הבאיש או הסריח זהו בלאו הכי משום לשון (נקיה) :

מצודת דוד עד שהמלך במסבו. כאילו החשוקה תשלח אמריה לאמר לו, הנה בעוד היות המלך נשען במסבו בגמר הסעודה, ואז הדרך להביא לפניו המוגמר מבושם חשוב להעלות ריח טוב, עם כל זה חבילי הנרד אשר עמדי נותן ריחו ונודף מאוד ומבטל ריח המוגמר ההוא. והנמשל הוא לומר הנה המעשים טובים שבידי גברו מאוד על מעשה מבחרי העובדי כוכבים ומזלות, וכאפס ותוהו ומה מול מעשי : (מצודת דוד)

מצודת ציון עד. בעוד. וכן עד היותי על אדמתי (יונה ד ב) : **במסבו**. דרכו היה להסב ולהשען על המטות בשעת האכילה : **נרדי**. מין בושם : (מצודת ציון)

[יג] צָרוֹר הַמֹּר דוּדִי לִי בֵּין שְׂדֵי יָלִין :

רס"י צרוור המר דודי לי. דודי נעשה לי כמו שיס לו צרוור המור בחיקו ואמר לו הרי לך צרוור זה שיתן ריח טוב מן הראשון שאצדת כך הקדוש ב"ה נתראה לישראל על מעשה העגל ומלא להם כפרה על עונם ואמר התנדבו למשכן ויצא זהב המשכן וכפר על זהב העגל : בין שדי ילין. אף לפי שמעלתי זו אמר לשכון קם : בין שדי. בין שני צדי הארון : (רס"י)

מצודת דוד צרוור המור דודי לי. עם כל זה אתה דודי נחשב לי לצרוור המור, שבעבור שהוא צרוור וקשור עומד ריחו בו לבל תפוג, והוא העולה על ריח נרדי ולכן תשוקתי אליך, ואתאוה שתלין בין שדי להתענג בך. והנמשל הוא לומר הנה הטובות שגמלת עלי גברו על מעשי, ולכן אתאוה שתשרה שכינתך בקרבי :

לומר הנה מעשיך טובים והגונים וממשיכים אהבתי אליך : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנך. הנה את. כמו הנך הרה (בראשית טז יא) : (מצודת ציון)

[טז] הנך יפה דודי אף נעים אף ערשנו רעננה :

רש"י הנך יפה דודי אף נעים. לא היופי שלי אלא שלך אתה הוא היפה : אף נעים. שעזרת על פשעי והקרית שכונתך בתוכי וזהו קילום של ירידת האש (ויקרא ט) וירא כל העם וירונו : אף ערשנו רעננה. ע"י נעימותיך הנה רעננה ערשנו וצננו וצננותינו שהם כולם נקצאים אליך פה שנאמר (סס ח) ותקהל העדה וגומר המשכן קרוי מטה שנאמר הנה מטתו של שלמה וכן המקדש קרוי מטה שנאמר ציוראש (ד"ה ז כה) בחדר המטות אשר בבית ה' על שהם פריין ורביין של ישראל : (רש"י)

מצודת דוד הנך יפה דודי. כאילו החשוקה תשיב אמריה לקלסו, ולומר הנך יפה במראה, ואף חוט של חסד משוך עליך להיות נעים ואהוב : אף ערשנו רעננה. אף המטה שהכנת מאז לשכב בה להתעלס באהבים, הנה היתה נאה ויפה כעץ רענן. והנמשל הוא לומר הטוב שגמלת עלי מאז, היה על צד המובחר בחסד רב. ומקום שכנך בקרבי מאז על הכפורת היתה חמודה ביותר :

מצודת ציון נעים. אהוב וחביב. כמו נטעי נעמנים (ישעיה יז י) : ערשנו. כן יקרא המטה. כמו ערש יצועי (תהלים קלב ג) : רעננה. ענין לחות ורטיבות כמו דשנים ורעננים (שם לב) : (מצודת ציון)

[יז] קרות בתינו ארזים (רחיטנו) רהיטנו ברותים :

רש"י קרות בתינו ארזים. שבה המשכן הוא זה : רהיטנו. לא ידעתי אם לשון קרשים או לשון צריחים אך ידעתי שאף בלשון משנה שנינו רהיטי ביתו של אדם הן מעידים בו : (רש"י)

מצודת דוד קורות בתינו ארזים. הבית שהכנת לנו מאז לבוא בו, הנה הקורות היו עצי ארזים. והבנין שבעליות הבית מחדר לחדר הנעשה לנו להתהלך בו היה מעצי ברושים, הנחמדים למראה העין. והנמשל הוא לומר הנה בית המקדש כולו שהכנת מאז לשבתך היה בנין נפלא ומפואר :

מצודת ציון **קורות.** כן יקרא העץ העב. וכן ונקחה משם איש קורה אחת (מ"ב ו ב): **רהיטנו.** הם הבנינים שבעליית הבתים אשר בהם ילכו וירוצו מחדר לחדר. וכן מלך אסור ברהטים (לקמן ז ו), כי התרגום של וירץ הוא ורהט ובלשון הזה יקרא גם שקתות המים. כמו שנאמר ותמלאנה את הרהטים (שמות ב טז), וזה על שם מרוצת המים שבהן: **ברותים.** כמו ברושים בשי"ן והוא שם אילן סרק חשוב: (מצודת ציון)

שיר השירים פרק-ב

[א] אָנִי חֲבַצְלֵת הַשָּׁרוֹן שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים:

רפ"י חֲבַצְלֵת. היא שושנה: שושנת העמקים. נאה משושנת ההרים לפי שמרטבת תמיד שאין כח החמה שולטו שם: (רפ"י)

מצודת דוד **אני חבצלת השרון.** עתה תשלח אמריה ומספרת בשבחה להתאהב על החשוק, וכה תאמר דומה אני אל הורד הגדל במקום דשן ושמן היפה מאד. ואל השושנה הגדלה בעמקים העומדת בלחותה והוא בת ששת עלין ולא תשתנה, כי כן גם אני עומדת תמיד ביופיי מבלי השתנות. והנמשל הוא שאומת כנסת ישראל בכל עת אני עומדת רטובה במעשים טובים וידי אוחזת במצות, ורגלי עמדה במישור בדרך אחת לא אסור ממנה: (מצודת דוד)

מצודת ציון **חבצלת.** הוא הורד המריח: השרון. הוא מקום שמן ודשן. כמו והיה השרון כערבה (ישעיה לג י): **שושנת.** שם צמח המריח ונקראת כן על כי היא לעולם בעלת ששה עלין: (מצודת ציון)

[ב] כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוּחִים בֵּין רַעֲיָתִי בֵּין הַבָּנוֹת:

רפ"י כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוּחִים. שְׁמֵנְקֵינִי אֹתָם וְתָמִיד הִיא עֹמֶדֶת בְּנוֹיָה וְאֶדְמִימוֹתָהּ כֵּן רַעֲיָתִי בֵּין הַבָּנוֹת מִפְתּוֹת אֹתָהּ לְרִדּוֹף אַחֲרֵיהֶם לְזִנוֹת כְּמוֹתָם אַחֲרֵי אֲלֵהֶם וְהִיא עֹמֶדֶת בְּאִמּוֹנָתָה: (רפ"י)

מצודת דוד **כשושנה בין החוחים.** כאילו החשוק ישלח דברו לומר לה הן

אמת דומה אתה לשושנה, ועוד אוסיף על שבחך לומר שדומה את מול הבנות כולן אל השושנה העומדת בין החוחים, עד שאי אפשר למי לקרב אליה למשמש בה לשחת תארה, וכמו כן גם אתה עם רוב היופי שבך שהיא סיבה להלהיב לב אנשים לרדוף אחר אהבתך, עם כל זה לא תעזוב את מי לקרוב אליך. והנמשל הוא לומר אף שכל העובדי גילולים מפתים אותך ללכת בדרכיהם להתחבר עמהם, לא תאבה ולא תשמע אליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון החוחים. מין קוצים. כמו חוח עלה ביד שכור (משלי כו ט) : (מצודת ציון)

ג כְּתִפּוֹחַ בְּעֵצֵי הַיַּעַר כֶּן דּוֹדֵי בֵּין הַבְּנִים בְּצִלּוֹ חֲמֻדָּתִי וְיִשְׁבְּתִי וּפְרִיּוֹ מְתוֹק לְחֻכִּי :

רפ"י כתפוח. אילן של תפוחים כשהוא בין אילני סרק הוא חביב מן כולן שפריו טוב בטעם וזריח : כן דודי בין הבנים. בין הבחורים הדוגמא כך הקב"ה מכל האלהים נבחר לפיכך צללו חמדתי וישבתי ומדרש אגדה התפוח הזה הכל צורחים הימנו לפי שאין לו כל כך זרחו כל האומות מעל הקב"ה צמתן תורה אצל אני צללו חמדתי וישבתי : (רפ"י)

מצודת דוד כתפוח בעצי היער. עתה תשלח אמרים לקלס את החשוק, ותאמר דומה אתה בעיני בין שאר הבחורים לאילן תפוח בין אילני סרק אשר ביער, שאף שצל אילן התפוח הוא המעט מצל כל אילני סרק, עם כל זה טוב הוא מכולם כי עושה פרי, ולכן חמדתי בצלו וישבתי תחתיו עם כי הוא המעט מכולם, כי פריו היה מתוק לחכי, מה שלא נמצא באילני סרק. וכאילו תאמר עם כי מול שאר הבחורים מצאתי מעט מן ההון, עם כל זה חמדתי לשבת בצלך כי פרי חכמתך יערב לחכי. וטוב לחסות בצל החכמה מבצל הכסף. והנמשל הוא לומר שאמרה כנסת ישראל אף שהנאת העבירה ועובדי גילולים ממהרת לבא בעולם הזה, כצל האילן שההנאה בא ממנה מיד כאשר ישב איש תחתיו, עם כל זה משכתי ידי מן העבירה ומעובדי גילולים ודבקתי בך, כי פרי הגמול בעולם הבא ערבה עלי ביותר, עם כי היא מתאחרת לבא : (מצודת דוד)

מצודת ציון לחכי. החיך הוא מה שממעל להלשון : (מצודת ציון)

ד הַבֵּיָאֲנִי אֶל בֵּית הַיָּיִן וְדַגְלוּ עָלַי אֶהְבֶּה :

רפ"י אל בית היין. אהל מועד ששם ניתנו פרטיה וביאוריה של תורה. (ד)

ודגלו עלי אהבה. וקבולתי שדגלני אליו אהבה היא עלי עודני זוכרת
אהבתו ודגלו אשר"ייט בלעז : (כ"ז)

מצודת דוד הביאני אל בית היין. כאילו למולו מדברת לאמר מתאוה אני
שתביא אותי אל בית היין, להתענג בי במקום רואים לפרסם חיבתך אלי
: **ודגלו עלי אהבה**. הרמת דגלו עלי להראות לכל שאני לו וסר למשמעתו,
זה תחשב לי הראות אהבה וחבה יתירה. והנמשל הוא לומר מתאוה אני
להשרות בי שכינתך לעין כל העובדי גילולים, לפרסם הדבר שאני לו לעם
היא חביבה עלי מאד : (מצודת דוד)

מצודת ציון הביאני. עבר במקום עתיד : **ודגלו**. מלשון דגל שמרימין
בצבא : (מצודת ציון)

[ה] סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני :

כ"ז סמכוני. עתה כמדת החולים באשישי ענבים או באשישות סלת נקיה
: רפדוני. רפדו רפידתי סביבותי בתפוחים לריח טוב כדרך החולים כי
חולה אני לאהבתו כי אמאתי לו פה בגלותי רפידה לשון מצע היא כמו
(איוב מא) ירפד חרוץ עלי טיט. (כ"ז)

מצודת דוד סמכוני באשישות. מרוב הגעגוגין שבאו לה אמרו לבני ביתה
הקריבו אלי בלגיני היין להשיב נפשי, ותציעו מטתי בתפוחים המעלים
ריח טוב להבריא אותי, כי חולה אני על כי כלתה נפשי לאהבת החשוק
ההוא. והנמשל הוא שתאמר כנסת ישראל לחכמים ולזקנים אמצו ברכי
הכושלות וחזקו ידי הרפות לנחם אותי בהחזרת השכינה למקומה, כי
כלתה נפשי לה : (מצודת דוד)

מצודת ציון באשישות. הם הלגינים ישימו בהם היין. כמו אשישי ענבים
(הושע ג ב) : **רפדוני**. ענין הצעת המטה. כמו רפדתי יצועי (איוב יז ג) :
(מצודת ציון)

[ו] שמאלו תחת לראשי וימינו תתבקני :

כ"ז שמאלו תחת לראשי. במדבר : וימינו תתבקני. לך ג' ימים נוסע
לתור להם מנוחה ובמקום המנוחה מוריד להם מן ושללו כל זה אני זוכרת
עתה בגלותי וחולה לאהבתו. (כ"ז)

מצודת דוד שמאלו תחת לראשי. כי מתאוה אני להיות דבוקה בו כמאז, להשים שמאלו תחת ראשי. ותחבקני ימינו דרך אהבה וחיבה. והנמשל הוא כי תאמר כנסת ישראל הן מאוד תאבתי להשרות בי שכינתו כמאז : (מצודת דוד)

מצודת ציון תחבקני. ענין סבוב הזרוע בגוף: (מצודת ציון)

[ז] הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת אוּ בְּאֵילוֹת הַשָּׁדָה אִם תִּעֲרֹו וְאִם תִּעוֹרְרוּ אֶת הָאֱהָבָה עַד שְׁתַּחֲפֹץ : (ס)

רפ"י השבעתי אתכם. אתם האומות: בצבאות או באילות. שיהיו הפקר ומאכל לכלבים ואילי: אם תעירו ואם תעוררו את האהבה. שניני לדודי לשנותה ולהחליפה ולבקש ממני להתפתות אחריכם: עד שתחפץ. בכל עוד שהיא תקועה כלבי והוא חפץ בי: עד שתחפץ. כמו עד שהמלך במסיבו בעוד שהמלך במסיבו: אם תעירו. אם תשניאו כמו (שמאל א' כד) ויהי ערך (דניאל ד') ופסרה לערך: ואם תעוררו. כמו העורר על השדה קלני"ר בלע"ז יש מדרסי אגדה רבים ואינם מתיישרים על סדר הדברים כי רואה אני שנתנבא שלמה ודבר על יציאת מצרים ועל מתן תורה והמשכן וביאת הארץ ובית הבחירה וגלות בבל וביאת בית שני וחורבנו : (רפ"י)

מצודת דוד השבעתי. חזרה פניה כלפי הנערות, ותאמר להן אתן בנות ירושלים השבעתי אתכם להיות דומות לצבאות או לאילות השדה, להיות להפקר ולמאכל כמותן. אם תעוררו אליכן אהבת החשוק ההוא עד שתהיה האהבה נחפצת לשוב אלי מעצמה, רוצה לומר כל עוד שלא שבה האהבה מעצמה אל תמאסו אותי בעיניו לעורר האהבה אליכן. וכאומרת אבל אחר שתשוב האהבה הנה לא יהיה לאל ידכן להמאס אותי בעיניו ולעורר האהבה אליכם, ואין צורך אז אל השבועה. והנמשל הוא לומר כאילו כנסת ישראל השביעה את העובדי כוכבים ומזלות, ותאמר אשר כל עוד שלא שבה אלי אהבת המקום ברוך הוא מעצמה, שלא תכריחוני לעבור על דת להמאס אותי בעיניו ולעורר אליכם אהבתו להמשיל אתכם עלי עד עולם לבל אצא מתחת ידכם, וכאומרת אבל אחר וכו' כמו במשל : (מצודת דוד)

מצודת ציון השבעתי. מלשון שבועה: בצבאות. נקבות הצבאים: באילות. נקבות האילים: תעירו תעוררו. מלשון התעוררות, וכפל המלה לחזק הענין: (מצודת ציון)

[ח] קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות:

רס"י קול דודי. חוזר המשורר על הראשונות כאלו שקלר דבריו וחוזר ואומר לא אמרתי לפניכם ראשית הדברים הוא התחיל ואמר הביאני המלך דבריו ולא סיפר היאך פקדם במלכים בלשון חבה ועכשיו חוזר ואומר משיכה זו שאמרתי להם שמשכני דודי ולתי אחריו כן הייתי נושא הייתי אומרת לגאול' עד תם ארבע מאות שנה שנאמרו בין הבתרים: קול דודי הנה זה בא. לפני הקץ כמדלג על ההרים ומקפץ בגבעות: (רס"י)

מצודת דוד קול דודי. והנה מהר תשוב האהבה למקומה, וכאילו נשמע קול צעדי דודי. והנה כאילו הוא בא חיש מהר, כאילו מדלג על ההרים על ההרים למהר ביאתו. והנמשל הוא לומר הלא הגאולה מוכנת, מהרה תשוב אהבת המקום ברוך הוא אלי: (מצודת דוד)

מצודת ציון הנה זה. הלשון הזה יורה על מהירות הענין. וכן והנה זה מלאך נוגע בו (מ"א יט ה): **מדלג**. מקפץ. שניהם ענין רקוד ומהירות ההליכה והכפל במלות שונות יורה על מרבית המהירות: (מצודת ציון)

[ט] דומה דודי לצבי או לעפר האילים הנה זה עומד אחר פתלנו משגיח מן החלונות מציץ מן החרפים:

רס"י דומה דודי לצבי. בקלות מרלתו שמהר לבא כצבי וכעופר האילים עופר איל בחור: הנה זה עומד וגו'. סבורה הייתי לייסצ עגונה עוד ימים רבים והנה הוא הודיע שהיה עומד ומליץ מן חלונות השמים את העשוי לי שנאמר (שמות ג) ראה ראיתי את עני עמי וגומר: (רס"י)

מצודת דוד דומה דודי. בקלות מרוצתו דומה הוא לצבי או לעופר האילים, שהם קלי המרוץ. וכאילו הוא עומד כבר אחר כותל בתינו, ומשגיח בי דרך החלונות, ומגלה עצמו אלי דרך החרפים. והנמשל הוא לומר מוכן הוא להשיב שכינתו אלי וימהר את הקץ, וכאילו כבר בא ומשגיח בי בעין חמלתו: (מצודת דוד)

מצודת ציון דומה. מלשון דמיון: **לעופר כן**. יקרא ילד האיל. וכן יקרא ילד הצבי. כמו שנאמר כשני עפרים תאומי צביה (לקמן ד ה): **משגיח**. ענין הבטה בהתבוננת רב: **מציץ**. מלשון נצץ והוא גלוי הפרח רוצה לומר מגלה עצמו להיות נראה ונשקף: **החרפים**. תרגום של חלון חרכא: (מצודת ציון)

יג עֲנֵה דוֹדִי וְאָמַר לִי קוֹמִי לָךְ וְרַעֲיָתִי יִפְתֵּי וּלְכִי לָךְ:

רש"י ענה. לשון עניה ולשון לעקה קול רם וזה בנין אב לכולם (דברים כז) וענו הלויים : ואמר לי. ע"י משה : קומי לך. (שמות ג) אעלה אתכם מעוניי מלכים : ענה דודי. על ידי משה : ואמר לי. על ידי אהרן : קומי לך. זרזי עצמך (שמות יא) וישאלו איך מאת רעהו : (רש"י)

מצודת דוד ענה דודי. רוצה לומר הלא בתחלת צמיחות האהבה כאשר בא אלי בראשונה, הרים קול ואמר לי קומי ממקומך להנאתך את רעיתי יפתי, ולטובתך לכי אחרי. והנמשל הוא לומר הלא ביום בחרו בי עוד הייתי במצרים, שלח שלוחיו להוציאני מקושי השעבוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון ענה. ענין הרמת קול. כמו וענו הלויים כו' קול רם (דברים כז יד) : (מצודת ציון)

יא כִּי הִנֵּה (הסתו) הִסְתִּי עֶבֶר הַגֶּשֶׁם חָלַף חָלַף לוֹ:

רש"י הנה הסתיו עבר. אין עכשיו טורח בדרך, סתיו חורף תרגום סתוא. כי הנה הסתיו עבר. אלו ארבע מאות שנה דלגתים למנותם משנולד יצחק : הגשם. שהוא טרחותו של סתיו חלף והלך לו כלומר שמנים ושש שנה של קושי השעבוד נגזרו עליכם והלכו להם משנולדה מרים הקשו המלכיים שעבוד על ישראל ולכך נקראת מרים על שמרום : (רש"י)

מצודת דוד כי הנה הסתיו עבר. כי כבר עבר החורף וחלף זמן הגשם, ואין טורח להולכי אורח. והנמשל הוא שאמר הנה כבר נשלם ימי השעבוד וזמן עבודת הפרך : (מצודת דוד)

מצודת ציון הסתיו. זמן החורף כי וקיץ וחורף (בראשית ח כב), תרגם אונקלוס וקיטא וסתוא : חלף. עבר. כמו וחלף ביהודה (ישעיה ח ח) : (מצודת ציון)

יב הַנְּצַנִּים נִרְאוּ בְּאֶרֶץ עֵת הַזְּמִיר הַגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאֶרְצָנוּ:

רש"י הנצנים נראו בארץ. הרי משה ואהרן מוכנים לכם לכל צרכיכם :

עת הזמיר הגיע. שאתם עתידים לומר שירה על הים : וקול התור. קול
התייר הגדול, דבר אחר קול התור קול שהגיע זמן יציאתכם ממלכים :
(וי) הנלנים נראו בארץ. קרבו ימי החמה שהאילנות מוליחין פרחים והולכי
דרכים מתענגים לראותם : עת הזמיר הגיע. שהעופות נותנין זמר וקול
ערב להולכי דרכים : וקול התור. כמשמעו תורים ובני יונה דרך העופות
להיות משוררים ומלפלפים בימי ניסן. (כ"ט)

מצודת דוד הנצנים וגו'. כבר נראים פרחי האילן והגיע עת האביב העופות
מצפצפים ומשוררים בקול ערב. ובארצנו נשמע קול התורים, ודרך הולכי
אורח להתענג באלה. והנמשל הוא שהלכה במדבר בעמוד אש וענן, ואמרו
שירה על הים על שטבעו המצרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנצנים. ענין פרח. כמו עלתה נצה (בראשית מ י) : **הזמיר.**
מלשון זמר ושיר : **התור.** הוא שם עוף : (מצודת ציון)

יג התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח קומי (לכי) לך רעיתי
יפתי ולכי : לך : (ס)

כ"ט התאנה חנטה פגיה. הגיע זמן של זכורים לקרב שתכנסו לארץ :
והגפנים סמדר. קרב זמן נסכי היין, דבר אחר כשרים שכם חנטו והגו
לפני מעשים טובים והריחו ריח טוב : קומי לכי. כתיב יוד יתירה קומי
לך לקבל עשרת הדברות, דבר אחר התאנה חנטה פגיה אלו פושעי ישראל
שכלו בשלשת ימי אפילה : והגפנים סמדר נתנו ריח. אלו הגשאים מהם
עשו תשובה ונתקבלו כך נדרש צפסיקתא : (יג) התאנה חנטה פגיה.
כמשמעו : והגפנים סמדר. כשנפול הפרח והענבים מובדלים זה מזה
ונכרים כל ענבה לעלמה קרויה סמדר, כל הענין הזה פשוטו לשון חבת
פתוי שזכור מלכה את ארוסתו לילך אחריו כן עשה לי דודי : (כ"ט)

מצודת דוד התאנה וגו'. אילני תאנה חנטו פירותיהם, ודרך האדם
להתענג בראותן. והסמדר מן הגפנים נתנו ריח טוב באפי הולכי אורח.
והכל הוא ענין פתוי מה שהדרך לפתות בהם ללכת בדרך : **קומי לך.** רוצה
לומר הואיל וכל כך תתענג בדרך, לכן קומי לך וכו'. והנמשל הוא
שבאכילת המן התענגה לטעום בו כל הטעמים, והגיו לה השליו ולא
חסרה דבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון חנטה. יציאת הפירות והראותן קודם גמר בישולן תקרא

חנטה. ובדברי רז"ל אילן שחנטו פירותיו (ר"ה טו.): **פגיה**. הם התאנים שלא בשלו כל צרכן. ובדברי רז"ל פגה שטמנה (שבת קכג.): **סמדר**. הם הענבים הדקים הניכרים אחר שנפל הפרח. וכן פתח הסמדר (לקמן ז יג): **לד**. רוצה לומר להנאתך: (מצודת ציון)

[יד] יִנְתִּי בְּחַגֵּי הַסֵּלַע בְּסֵתֵר הַמְּדֻרָּגָה הַרְאִינִי אֶת מְרַאֲיֶךָ הַשְּׁמִיעִינִי אֶת קוֹלְךָ כִּי קוֹלְךָ עָרַב וּמְרַאֲיֶךָ נְאוּהָ: (ס)

רס"י יונתי בחגוי הסלע. זה נאמר על אותה שעה שרדף פרעה אחריהם והשיגם חונים על הים ואין מקום לנוס לפניהם מפני הים ולא להפנות מפני חיות רעות למה היו דומין באותה שעה ליונה שבורת מפני הנץ ונכנסה לנחיקי הסלעים והיה הנחש נוסף בה תכנס לפנים הרי הנחש תלך לחוץ הרי הנץ אמר לה הקב"ה הראיני את מראיך את כשרון פעלתך למי את פונה בעת כרה: השמיעני את קולך. (שמות יד) וילעקו בני ישראל אל ה': בחגוי. בנחיק והוא לשון שבר ודומה לו (תהלים קז) יחוגו וינועו (ישעיה יט) והיתה אדמת יהודה למצרים לחגאל וכשהן רבים קורא להן חגוי וכן קלה קלוי וכן (שמואל ב י) ויכרות את מדויהם: מדרגה. אישקלו"יוש בלע"ז כשעושין חריץ סביבות המגדלים ושופכים העפר למעלה להגביה התל סביב עושין אותו מדרגות מדרגות זו למעלה מזו: בסתר המדרגה. פעמים שיס בזה חורים ונכנסים גם שרצים ועופות: (רס"י)

מצודת דוד יונתי בחגוי הסלע. עודה מספרת החיבה שהראה לה החשוק מאז, ואמרה הנה כשהלכתי אחריו אמר לי אתה שמובטחני בך שלא תמיר אותי באחר, כדרך שאין היונה ממירה בן זוגה, בבקשה ממך כשנהיה בדרך במקום מוצנע בבקועי הסלע או במקום נסתר שבין המדרגות, שם הראי לי את מראיך, ושם השמיע לי את קולך לדבר בי דברי חשק ואהבה. כי קולך ערב ומראך נאוה. ולזה אתאוה להקשיב קולך ולהשביע עיני ממראך. והנמשל הוא שאמר ברוך הוא לישראל הנה במדבר מול הר סיני, שם תתראה לפני, ושם אקשיב מאמרך שתשיבי לאמר כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע: (מצודת דוד)

מצודת ציון בחגוי. ענין בקוע וחריץ. כמו שוכני בחגוי סלע (עובדיה א ג): **המדרגה**. ענין מעלות. כמו ונפלו המדרגות (יחזקאל לח כ): **ערב**. ענין מתיקות ונעימות. כמו וערבה לה' מנחת (מלאכי ג ד): **נאוה**. נאה ויפה: (מצודת ציון)

[טו] אַחְזוּ לָנוּ שׁוֹעֲלִים שׁוֹעֲלִים קְטָנִים מְחַבְּלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סְמֵדָר :

רס"י אחזו לנו שעלים. שמע הקב"ה את קולם ויהי זהו אחזו לנו השועלים הללו הקטני' עם הגדולים שאף הקטנים היו מחבלים את הכרמים בעוד כרמנו סמדר שהענבים דקים כשהיתה בת ישראל יולדת זכר והיא טומנתו והיו המלרים נכנסים לבתיהם ומחפזין את הזכרים והתינוק טמון והוא בן שנה או בן שנתיים והן מביאין תנוקות מבית מלרי ותינוק מלרי מדבר ותינוק ישראל עונהו ממקום שטמון גם והיו חופזין ומשליכין אותו ליאור ולמה קרא אותם שועלים מה השועל הזה מביט לפנות לאחוריו לברוח אף מלרים מביטים לאחוריהם שנאמר (שמות יד) אנוסה מפני בני ישראל : שעלים קטנים. כתיב חסר וי"ז על גם שהיה נפרע מהם במים שנמדדו בשעלו של מקום : (רס"י)

מצודת דוד אחזו לנו שעלים. רוצה לומר עם כי אז נפרדה החברה, כי בני אדם ערומים כשועלים אחזו אותנו בהסתתם ופיתויים להיות נפרדים זו מזו לבל התקרב : **שועלים קטנים מחבלים כרמים**. בזה תפרש היאך היה מהאפשר לעשות פירוד בין החשוקים, ותאמר הלא אף שועלים קטנים יכולים הם להשחית את הכרמים בעוד שכרמינו סמדר, כי אז נוח להשחית. וכאילו תאמר לפי שעדיין לא הוחזקה האהבה כי היתה בתחלתה, לכן מצאו ידי האנשים ההם הערומים כשועלים לעשות פירוד. והנמשל הוא לומר הנה הערב רב והאספסוף אשר עלה עמי הם פתוני לעבוד את העגל ויכלו לי, כי אז עדיין לא נרשעה בלבי אמונת המקום ברוך הוא, ומצאו יד לעשות פירוד ביני ובין המקום ברוך משך ארבעים שנה ששהיתי במדבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון שועלים. שם חיה מה : **מחבלים**. משחיתים. כמו וחובל עול (ישעיה י' כז) : (מצודת ציון)

[טז] דוּדֵי לִי וְאֲנִי לוֹ הָרַעָה בְּשׁוֹשָׁנִים :

רס"י דודי לי ואני לו. הוא כל צרכיו תבע ממני ולא נזהר לי עשו פסח קדשו בכורות עשו משכן הקריבו עולות ולא תבע מאומה אחרת : ואני לו. כל צרכי תבעתי ממנו ולא מאלהים אחרים : הרעה. את לאנו בשושנים במרעה טוב ונוח ויפה : (רס"י)

מצודת דוד **דודי לי**. עם כל זה לא נפסקה האהבה מכל וכל, אבל דודי היה מיוחד לי ולא געלתי בו לחשוק במי. וכן אני הייתי מיוחדת לו ולא געל בי לחשוק באחרת : **הרועה בשושנים**. רוצה לומר לא הלך לחבק חיק נכריה, אבל הלך לרעות עצמו ולטייל בין השושנים עד יעבור הזעם ולשוב אלי. והנמשל הוא לומר שעם כל זה לא בחרתי באל נכר, והמקום ברוך הוא לא בחר בעם אחר. אבל השרה שכினתו על משה ואהרן ועל שבעים זקני העם, הנמשלים לשושנים בריח מעשיהם וביופי כשרון מעלליהם : (מצודת דוד)

[יז] עד שִׁפּוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים סָב דָּמָה לָךְ דּוֹדִי לְצָבִי אוּ לְעֹפֶר הָאֵילִים על **הָרִי** **בְּתָר** : (ס)

רש"י **עד שיפוח היום**. מוסב למקרא של מעלה הימנו דודי לי ואני לו עד זמן שגרם העון וסזפתני השמש כחום היום וגבר הקרב : **ונסו הצללים**. חטאנו בעגל חטאנו במרגלים, ונסו הצללים זכיות המגינות עלינו פרקתי עולו : **סב דמה לך דודי**. גרמתי לו להסתלק מעלי על הרים המופלגים ממני : **בתר**. לשון חלוקה והפלגה : (רש"י)

מצודת דוד **עד שיפוח היום**. ואז מיד חזרתי ופייסתי אותי, ושאלתי ממנו לומר עד העת שיהיה השמש נפוח מן הארץ לרדת לשקוע. ועד ינוסו הצללים הוא עת ערב, שאז ינוסו צללי הדברים להיות מתארכים נמשכים למרחוק. ועד לא תבוא העת ההיא פנה דודי, ודמה עצמך בדבר מהירת ההליכה להיות דומה לצבי או לעופר האילים הרצים על הרי בתר, החלקים ומופלגים אלו מאלו, כי שם היו מצויים. ויתכן שהמחוז שעמדו שם הוא על שם וילכו כל הבתרון, רוצה לומר הנה אני בקשתי ממנו לשוב אלי קודם הערב להתעלס באהבים. והנמשל הוא לומר מיד הלך משה לפייס את המקום ברוך הוא, לשוב ולהתרצות אלי חיש קל מהר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שיפוח**. מלשון הפחה ונשיבה : **היום**. וכן יקרא השמש. כמ ולקוח היום (בראשית ג ח), וזהו לפי שבעוד השמש על הארץ הוא יום : **ונסו**. מלשון ניסה ובריחה : **הצללים**. מלשון צל : **סב**. מלשון סביב : **דמה**. מלשון דמיון : **לעופר**. הוא ילד האיל : **בתר**. ענין חלוקה והפלגה. כמו ויבתר אותם בתוך (בראשית טז י) : **ג (ב) בשוקים וברחובות**. כפל המלה בשמות נרדפים. וכן אדמת עפר (דניאל יב ב) : (מצודת ציון)

שיר השירים פרק-ג

[א] על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי בקשתי וְלֹא מְצֵאתִיו :

רש"י על משכבי בלילות. זכר לי שיצאתי אפילה כל שלשים ושמנה שנה שהיו יסראל נזופים : בקשתי ולא מלאתיו. (שמות) כי אינני בקרצכם (סס) כי לא אעלה בקרבך : (רש"י)

מצודת דוד על משכבי בלילות. עודה מספרת מה הנעשה באותן הימים, ותאמר כשבא הלילה הלכתי על מקום רפידת משכבי בלילות, ושם בקשתי את החשוק שנפשי אוהבת אותו, בחושבי שכבר בא כאשר שאלתי ושוכב הוא על משכבי. אבל בקשתי ולא מצאתיו, כי לא חזר. הנמשל הוא לומר הנה חשבתי שעל ידי תפלת משה נתרצה לי המקום ברוך הוא מכל וכל, אבל לא כן היה, כי אמר כי לא אעלה בקרבך : (מצודת דוד)

[ב] אקומה נא וְאֶסֹבְבָה בְּעִיר בְּשׁוּקִים וּבְרַחֲבוֹת אֲבַקֶּשֶׁה אֶת שְׂאֵהְבָה נִפְשִׁי בְּקִשְׁתִּי וְלֹא מְצֵאתִיו :

רש"י אקומה נא. ואצקקה (שמות לג) ויחל משה (סס לב) אעלה אל ה' : (רש"י)

מצודת דוד אקומה נא. אז אמרתי אל לבי עתה אקומה נא ואלכה בעיר מסביב בשוקים וברחובות ואבקשה את שאהבה נפשי. והנה כן עשיתי כי בקשתי, אבל גם שם לא מצאתיו. והנמשל הוא לומר הנה בכל הימים שסבבתי במסעות המדבר הייתי מחזרת אחר אהבתי, אבל לא נתרצה לי ולא אבה להכניסני מיד אל הארץ : (מצודת דוד)

[ג] מְצֵאוֹנִי הַשְּׂמֵרִים הַסְּבָבִים בְּעִיר אֶת שְׂאֵהְבָה נִפְשִׁי רְאִיתָם :

רש"י מלחוני השומרים. משה וזהרן : את שאהבה נפשי ראיתם. מה מלחתי בפיו : (רש"י)

מצודת דוד מְצֵאוֹנִי הַשְּׂמֵרִים. בעת סבבתי בעיר לחפש אחריו, מצאו אותי שומרי העיר הסובבים בלילה לשמרה. והנה לא בושתי ואת פיהם שאלתי האם ראיתם את שאהבה נפשי, כי מרבית האהבה קלקלה את השורה, והשלכתי הבושה מנגד ושאלתי. וכאומרה אני שאלתי, אבל

לא מצאתי מענה. והנמשל הוא לומר כאשר מצאו אותי השומרים הסובבים המנהיגים אותי, הם משה ואהרן, ושאלתים מה מצאתם בי, והנה אין ולא מצאו נבואה, על כי הייתי נזופה לפניו באותן הימים : (מצודת דוד)

[ד] כְּמַעַט שֶׁעֲבַרְתִּי מֵהֶם עַד שֶׁמָּצָאתִי אֶת שְׂאֵהְבָה נִפְשִׁי אֲחֻזְתִּיו וְלֹא אֲרַפְּנוּ עַד שֶׁהִבִּיאֲתִיו אֶל בֵּית אִמִּי וְאֶל חֶדֶר הוֹרְתִי :

רס"י כמעט שעברתי מהם. קרוב לפרישתם ממני לסוף ארבעים שנה : עד שמלאתי. שהיה עמי זימי יהושע לכבוש שלטים ואחד מלכים : אחזתיו ולא ארפנו. לא נתתי לו רפיון עד שהביאותיו אל משכן שילה בסביל כל זאת **שעשה** לי. (רס"י)

מצודת דוד **כמעט שעברתי מהם.** אבל כזמן מעט היה משעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי. וכאשר מצאתיו אחזתיו בידי ולא נתתי לו רפיון להיות נעזב ממני, עד שהבאתיו אל בית אמי לשבת שם עמדי. בחושבה שאמה תעזור לה על התמדת האהבה. והנמשל הוא לומר מיד שפרשו ממני המנהיגים ההם שמתו בשנת הארבעים, עמד יהושע והעבירני את הירדן לבוא המשל, וכמו שנאמר למעלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כמעט.** באה הכ"ף לאמתת הדבר. וכן מכרה כיום (בראשית כה לא) : **ארפנו.** מלשון רפיון : הורתי. מלשון הריון. ורוצה לומר אמי שהרתה אותי והוא כפל ענין במלות שונות : (מצודת ציון)

[ה] הַשִּׁבְעֵתִי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת אוּ בְּאֵילוֹת הַשָּׂדֶה אִם תִּעִירוּ וְאִם תִּעוֹרְרוּ אֶת הָאֵהָבָה עַד שֶׁתִּחַפְּצוּ : (ס)

רס"י **הסבעתי אתכם.** האומות בהיותי גולה ביניכם : אם תעירו ולא תעוררו. אהבת דודי ממני על ידי פתוי והסתה לעוזבו לשון מאחריו : עד שתחפץ. בעוד שאהבתו חפץ עלי. (רס"י)

מצודת ציון **תעירו תעוררו.** מלשון התעוררות : (מצודת ציון)

[ו] מִי זֹאת עֵלָה מִן הַמִּדְבָּר פְּתִימֵרוֹת עֵשׂוּן מְקַטְרֵת מוֹר וּלְבוֹנָה מִכָּל אֲבָקֶת

רפ"י מי זאת עלה מן המדבר. כשהייתי מהלכת במדבר והיה עמוד האש והענן הולכים לפני והורגים נחשים ועקרבים וסורפין הקוליס והברקנים לעשות הדרכ מיסור והיה הענן והעשן עולין ורואין אותן האומות ומתמיהות על גדולתי ואומרות מי זאת כלומר כמה גדול' היא זאת העולה מן המדבר וגומר כתימרות עשן גבוה וזקוף כתמר : מקטרת מר. על שם ענן הקטורת שהיה מתמר מעל מזבח הפנימי : רוכל. צסם המוכר כל מיני צסמים : אבקה. על שם שכותשין אותו וסוחקין הדק כאבק : (רפ"י)

מצודת דוד מי זאת עולה. עודה מספרת ומשתבחת במרבית הצלחתה שהיה לה מאז, וכה תאמר אל הנערות הידעתן מי היא זאת שעלתה מן המדבר, ומרוב זהרה היתה נראית למרחוק, כמו תימרות עשן אשר נראה למרחוק. וריחה הטוב היה נודף כאילו היתה מקוטרת במור ולבונה, ומכל בשמים השחוקים המצויים אצל הרוכל המעלים ריח ערב ומעולה. וכאומרת הלא אני היא העולה ואין אחרת. והנמשל הוא לומר הלא אני עליתי מן המדבר בעמודי אש וענן ההולכים לפני, אשר היו נראים כתימרות עשן, ועמי המשכן והמזבח שהקטירו עליו הקטורת מהרבה מיני בושם : (מצודת דוד)

מצודת ציון כתמרות. מלשון אילן תמר, ורוצה לומר עמוד עשן זקוף כאילן תמר. וכן ותמרות עשן (יואל ג ג) : מקטרת. הבערת הבשמים להריח קרוי קטרת בלשון מקרא : מור ולבונה. שמות מיני בושם : אבקה. רוצה לומר בשמים השחוקים דק דק כאבק. וכן יקרא עפר הדק. כמו יסכך אבקם (יחזקאל כו י) : רוכל. כן יקרא מוכר הבושם. כמו הצורפים והרוכלים (נחמיה ג לב) : (מצודת ציון)

11 הנה מטתו שלשלמה ששים גברים סביב לה מגברי ישראל :

רפ"י הנה מטתו שלשלמה. אהל מועד והארון שהיו נושאין במדבר : ששים גברים סביב לה. ששים רבוא סביב לה : מגבורי ישראל. מיואלאי הכנא לבד פחותים מכן עשרים והיתרים על בני ששים : (רפ"י)

מצודת דוד הנה מטתו שלשלמה. לפי מרבית אהבתה אל החשוק היה גדול בעיניה, עד שכינה אותו בשם מלך שלמה שהיה הגדול והמוצלח שבכל בני אדם. וכה אמרה אל הנערות, הנה כ"כ הייתי מאז אהובה ויקרה בעיני החשוק, עד כי מפחדו פן שודדי לילה יחטפו אותי מן המטה אשר הכין לו, עשה שמירה מעולה וסבב את המטה בששים גבורים

מגבורי ישראל הנאמנים על השמירה לבלתי תת שינה לעיניהם. והנמשל הוא לומר הנה בבית המקדש היו ששים כתות גבורים, והם כ"ד משמרות כהונה וכ"ד משמרות לוויה ושתיים עשרה מחלוקות ישראל, כן הוא במדרש, וכולם היו צדיקים וזריזים וגבורים בכבישת יצרם : (מצודת דוד)

[ח] פָּלֵם אֶחָזִי חָרַב מְלַמְּדֵי מְלַחְמָה אִישׁ חָרְבוֹ עַל יָרְכוֹ מִפֶּחַד בְּלִילוֹת : **(ס)**

רש"י מלמדי מלחמה. מלחמתה של תורה וכן הכהנים הסובבים אותה החונים סביבות המשכן מלמדי סדר עבודתם : איש חרבו. כלי זיינו הן מסורת וסימנים שמעמידים על ידם את הגירסא והמסרה שלא תשכח : מפחד בלילות. פן ישכחון ויבואו עליהם לרות וכן הוא אומר (תהלים ב) נִשְׁקוּ צַר פֶּן יֵאָנֶף וְתֵאָזְלוּ לַדָּךְ : (רש"י)

מצודת דוד כלם אחוזי הרב. כל הגבורים השומרים היו אחוזים החרב בידם להיות נכונים להלחם מול שודדי לילה, והיו מורגלים במלחמה לדעת תכסיסיה ותחבולותיה : איש חרבו על יריכו. כל אחד מהם היתה חרבו מצומדת לו על יריכו, להיות נכונה לאחזה ביד אם תפול החרב האחוזה בכפו, וחריצות השמירה היתה מן הפחד המצוי בלילות מהשודדים והגנבים. והנמשל הוא לומר כל הכתות האלה היו מורגלים במלחמת היצר הרע, ועמדו על משמרתם לעשות גדרים להשתמר מפתוי היצר הרע ואופן תחבולותיו ועוצם ערמתו, על כי פחדו פן יולכדו ברשת פתויו ויהיה מעותד לבוא חושך כחשכת הלילה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מלמדי. ענין הרגל. כמו וילמד לטרופ טרף (יחזקאל יטו) : על ירכו . על צדו : (מצודת ציון)

[ט] אֶפְרַיִן עָשָׂה לוֹ הַמָּלֶךְ שְׁלֵמָה מְעַצֵּי הַלְבָנוֹן :

רש"י אפריון עשה לו. זה אהל מועד שנקבע במשכן שילה עשה לו אפריון חופת כתר לכבוד : (רש"י)

מצודת דוד אפריון. עתה חזרה לספר בשבח ויופי האפריון שעשה מאז להתעלס עמה בו, וכה אמרה הנה האפריון עשה מעצי הלבנון, מן המובחר במינם. והנמשל הוא על בנין המקדש שהיה בנין נפלא ומפואר : (מצודת דוד)

מצודת ציון אפריון. הוא המטה שנושאים בה הכלות. ובדברי רז"ל הושיבה באפריון (סוטה יב.). וכן קראו רז"ל למטה פוריה, ואמרו על שם שפרין ורבין עליה (כתובות י): **הלבנון.** שם יער בארץ ישראל: (מצודת ציון)

[ג] עֲמוּדָיו עָשָׂה כְּסֹף רְפִידָתוֹ זָהָב מְרֻכָּבוֹ אֲרָגְמָן תּוֹכּוֹ רְצוּף אֶהְבָּה מְבִנּוֹת יְרוּשָׁלַם :

רז"י רפידתו. משכבו ומשכנו על הכפרת שהוא זהב : מרכבו ארגמן. זה הפרכת שהיה תלוי ורוכב על כלונסות מעמוד לעמוד : תוכו רצוף. סדור ברלפת אהבה ארון וכפרת וכרובים ולוחות : מבנות ירושלים. אלו ישראל יריאים ושלמים ולהקב"ה : (רז"י)

מצודת דוד עמודיו. הם העולים בארבעת מקצועות האפריון, ועל הכלונסות שממעל להם יתלו הוילון סביב האפריון. והנמשל הוא על עמודי יכין ובעז שהיו חמודות ככסף : **רפידתו.** המצעות שעל האפריון היו מפתילי זהב מעשה רוקם. והנמשל הוא על מקום משכן השכינה שעל כפורת הזהב : **מרכבו.** זהו הוילון התלוי ורוכב על הכלונסות שמעמוד לעמוד. והנמשל הוא על פרוכת פתח המחיצה, המבדלת בין הקדש לקדש הקדשים : **תוכו.** בתוך האפריון שוכב גחלת של אהבה, הנאהב מכל הנערות. ועל החשוק תאמר שאש אהבתו תוקד בלב כל הנערות כולן, וכמו שנאמר על כן עלמות אהבוך. והנמשל הוא לומר בתוך המקדש היתה השראת השכינה הנאהבה והנעימה בעיני כל האומות : (מצודת דוד)

מצודת ציון רפידתו. ענין הצעה. כמו רפדוני בתפוחים (לעיל ב ה) : **ן מרכבו.** מלשון רכיבה : **ארגמן.** שם צבע חשוב : **רצוף.** ענין גחלת אש, ובידו רצפה (ישעיה ו ו). ודרך המקרא לכנות הפלגת האהבה באש הבוהב ומתלהב. וכן רשפיה רשפי אש שלהבת יה (לקמן ח ו) : (מצודת ציון)

[יא] צְאִינָה וּרְאִינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמִלְךְ שְׁלֹמֹה בְּעֶטְרָה שְׁעֶטְרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתָנָתוֹ וּבְיוֹם שְׂמִיחַת לְבָבוֹ : (ס)

רז"י בנות ציון. בנים שמאויינין לו במילה ובתפילין ובליצית : **בעטרה** שבעטרה לו אמו. אהל מועד שהוא מעוטר בגווינין תכלת וארגמן ותולעת שני אמר רבי נחוניא שאל רבי שמעון בן יוחאי את רבו אלעזר ברבי יוסי אי איפשר ששמעת מאביך מהו שבעטרה לו אמו אמר לו משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה אוהבה ביותר לא זז מחצבה עד שקראה בתי שנאמר

(תהלים מה) שמעי בת וראי לא זו מחצבה עד שקראה אחותי שנאמר פתחי לי אחותי רעיתי לא זו מחצבה עד שקראה אמי שנאמר (ישעיה נא) שמעו אלי עמי ולאומי אלי האזינו ולאמי כתיב עמד רבי שמעון בן יוחאי ונשקו על ראשו וכו' : ביום חתונתו. יום מתן תורה שעטרוהו להם למלך וקבלו עולו : וביום שמחת לבו. זה שמיני למילואים שנתחנך בו המשכן במדבר : (רפ"י)

מצודת דוד **צאינה וראינה**. עתה מתפארת בפני הנערות, וכאילו אומרת אל תחשבו שהחשוק חשק בי מפאת החשק, ועם כי אין אני כדאי לו, כי צאינה מבתיכן, ולכנה ראינה העטרה שעטרה לו אמו ביום שנתחתן עמדי. ואז היה יום שמחת לבו, כי הרבה לשמוח על שנפלתי בגורלו. וכאומרת הנה מזה תקחו ראינה שאני הוגנת לו, כי לולא זאת לא העטירה לו אמו עטרה ביום שמחת חתונתו. והנמשל הוא לומר אתם האומות אל תחשבו שמה שבחר בי ה' הוא בעבור אהבת האבות לבד, עם כי אינני הוגנת לו מפאת עצמי. כי הביטו וראו שביום מתן תורה הייתי לו לעטרה ולאוצר חביב, כמו שנאמר והייתם לי סגולה וגוי' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ונאמר ישראל אשר בך אתפאר. וכל זה חוזר למעלה לומר הואיל וכן הוא בודאי תמהר לשוב האהבה למקומה, ולכן השבעתי אתכם וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בעטרה**. בכתר : **חתונתו**. מלשון חתן : (מצודת ציון)

שיר השירים פרק ד

א הַנָּךְ יָפָה רַעֲיָתִי הַנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים מִבַּעַד לְצִמְתֶּךָ שְׁעָרֶךָ כְּעֶדֶר הָעִזִּים שְׂגֹלְשׁוֹ מִהַר

רפ"י הנך יפה רעיתי. קילסן ורלן וערבו עליו קרבנותיהם : עיניך יונים. גוונייך ומראיתך ודוגמתך כיונה הזאת הדבקה צבן זוגה וכשקוחטין אותה אינה מפרכסת אלא פושטת לואר כך את נתת שכם לסבול עולי ומוראי : מצעד לכמתך, שערך כעדר העזים. הקילום הזה דוגמת קילום אשה הנאהבת לחתן מצפנים לקיסוריך שערך נאה ומזהיק כלוהר ולצנונית כשער עזים לצנות היורדות מן ההרים ושערן מזהיק מרחוק והדוגמא

קדימה כנסת ישראל לכך היא מצפנים למחנותיך ומשכנותיך אף הרקים
שביך חזיבין עלי כיעקב ובניו שגלשו לרדת מהר הגלעד כשהשיגם לבן
סם, ד"א כאותן שזבאו על מדין בעבר הירדן שהיא בארץ גלעד ולשון זה
במדרש שיר השירים. מצעד. הוא לשון מצפנים שרוב בעד שצמקרא דבר
המסיד ומגין נגד דבר אחר כמו (איוב ט) ובעד כוכבים יחתם (יונה ב)
הארץ בריחיה בעדי (איוב כח) הצעד ערפל ומצעד הוא הדבר שהוא
מצפנים לאותו בעד לכך הוא אומר מצעד : כמתד. לשון דבר הממלא
הסער שלא יפריח ללא וזו היא הסכנה והקישורים ולא יתכן לפרש כמתד
לשון אומת שתהא התי"ו משורשת בתיבה שא"כ היה לה להיות דגושה
כשהיא נסמכת לה"א לפעול זה פעולת נקבה או לוי"ו לפעול זו פעולת
זכר כמו תי"ו של שבת כשהוא נותנה לנקבה היא מודגשת כמו חגה חדש'
ושבתה וכן לזכר עולת שבת בשבתו ותי"ו של כמתד שהיא רפה על כרחינו
באה במקום ה"א ויהא סם הקישור כמה וכשהוא סמוך לתתו לזכר או
לנקבה תהפך ה"א לתי"ו כגון שפחה תהפך לומר שפחתו שפחתה, וכן
אמה אמתו אמתה, ערוה ערותו ערותה, וכן זה כמה אמתו אמתה אמת
כמתד : שגלשו. שנקרחו גבח מתורגם גלוש כשהבהמות יורדות מן ההר
נמלא ההר נקרה וממורט מהם : (כפ"י)

מצודת דוד הנך יפה רעיתי. כאשר היה נשמע אל החשוק שהיא
משתעשעת באהבתו אליו, והפלטת בטחונה בו, שלח אמריו לקלסה, וכה
אמר הנך יפה וכו', רוצה לומר יפה היית מאז עודך רעיתי ויושבת עמדי,
ועדיין את עומדת ביופיך ולא נפרדה היופי ממך מכל וכל בעבור הצער
שעזבתך. והנמשל הוא לאחדים עם המשל, ויאמר על כשרון המעשים :
עיניך יונים. מראה עיניך היה מאז כמראה עיני יונים, והנה נסתרות
מבפנים להמסך, ובזה היו ממשיכות אהבה וחשק יותר מאלו היו גלויות
מבלי מסוה. והנמשל הוא על החכמים שהם עיני העדה להורותם הדרך
אשר ילכו בה, אשר היו נחמדים כיונים וצנועים במעשיהם להסתירם
מבני אדם : **שערך כעדר העזים**. שער ראשך היה מאז סרוק ומבהיק
כשער עדר העזים אשר נמרטו ונסרקו בענפי הקוצים, ברדתם ממקום
מרעיתם מהר גלעד, וכאילו נסרקו במסרק. והנמשל הוא על הנזירים
שהיו בה המגדלים פרע שער ראשם כעדר העזים וכו', שהם סרוקות
ושערותם ארוכות ותלויות כלפי מטה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנך. הנה את : **יונים**. כיונים : **מבעד**. בפנים כי בעד ענינו דבר
המפסיק. כמו הארץ בריחיה בעדי (יונה ב ז), ומבעד הוא הדבר שהוא
מפנים לאותו בעד המפסיק : **לצמתך**. הוא המסוה המכסה את הפנים.

כמו גלי צמתך (ישעיה מז ב), והוא יריעה דקה מאד ומריאת הפנים נראה דרך בה : **שגלשו**. ענין מריטת השער כי גבח הוא (ויקרא יג מא), תרגום אונקלוס גליש הוא : (מצודת ציון)

[ב] שניך כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת שְׁעָלוּ מִן הַרְחֵצָה שְׁפָלָם מִתְּאִימוֹת וְשִׁפְלָה אֵין בָּהֶם :

רפ"י שניך כעדר הקצובות וגו'. אף קילום זה בלשון נוי אשה : שניך. לקות ולבנות וסדורות על סדורן ככמר וסדר עדר הרחלים הצרורות משאר האלן בקצב ומנין נמסרות לרועה חכם והגון לזיהר בצמחן שעושין אותן לכלי מילת ומשמרין אותן מעת לידתן שלא יתלכלך הצמר ורוחלן אותם מיום אל יום : שכלם מתאימות. לשון מתום (תהלים לח), אין מתום בצפרי כלומר תמימות אינטכי"ש בלע"ז : ושכלה. שום שכול ומוס אין בהם ונאמר הדוגמא הזו על שם גבורי ישראל הכורתים ואוכלים אויביהם בשיניהם סביבותם והרי הם מתרחקין מן הגזל של ישראל ומן העריות שלא יתלכלכו בעבירה ונאמר קילום זה על שנים עשר אלף איש שצבאו על מדין בקצב ומנין שלא נחשד אחד מהם על העריות שנאמר (במדבר לא) ולא נפקד ממנו איש ואף על הרהור הלצ הביאו כפרתן ואף על הגזל לא נחשדו שהעיד עליהם הכתוב (שם) ויקחו את כל השלל ויביאו אל משה ואל אלעזר הכהן וגומר ולא הצריח אחד מהן פרה אחת או חמור אחד : (רפ"י)

מצודת דוד שניך כעדר הקצובות. שניך היו דומות זו לזו בגובה ובעובי, ולבנות היו במראה כמו עדר הדומות זו לזו. כאילו נחתכו כאחת. וכשהם עולים מן הרחצה שמבהיקים בלובן צח : שכולם מתאימות. מוסב על השנים, לומר אשר כל השנים שוות היו כתאומים. ולא היה בהם שכולה, רוצה לומר לא היה נחסר אחד מהם, ולא נפגם ולא נשתנה מראהו. והנמשל הוא על הגבורים אנשי המלחמה אשר היו בה מאז הכורתים ואוכלים אויביהם, שהיו כעדר השוים במדה המנוקים מן הלכלוך אחר שעלו מן הרחצה. כי כמו כן היו שוים גם המה אלו לאלו, וכולם היו קדושים ומנוקים מן הגזל, ולא נמצא במי מהם נדנוד עושק, לא כדרך גדודי העובדי גילולים : (מצודת דוד)

מצודת ציון הקצובות. ענין חיתוך וכריתה. כמו מדה אחת וקצב אחד (מ"א ו כה) : מתאימות. מלשון תאומים : ושכלה. רוצה לומר חסרון ופגם ואמר בלשון שכלה מלשון הנופל בבעלי חיים הנשכל מחיה רעה : (מצודת ציון)

ג כְּחוּט הַשָּׁנִי שֶׁפָּתַתְתָּ וּמִדְבָּרֶיךָ נֶאֱמָר כְּפֶלַח הָרְמוֹן וְרִקְתָּךְ מִבְּעַד לְצִמְתָּךְ :

רפ"י כחוט השני שפתותיך. נאות להבטיח ולשמור הבטחת' כמו שעשו המרגלים לרחב הזונה שאמרו לה (ויהושע ב) את תקות חוט השני וגומר ושמרו הבטחתם : ומדברך. דבורך והרי הוא מגזרת (יחזקאל לג) הגדברים כך אלל הקירות (מלככי ג) אז נדברו יראי ה' פרל"ריץ בלעז : רקתך. היא גובה הפנים שקורין פומי"ליש בלע"ז אלל העינים ובלשון גמרא קורין אותו רומני לחפי ודומין לפלח חלי רמון בחוץ שהוא אדום וסגלגל הרי קילום בנוי אשה והדוגמא פירשו רבותינו ריקני' שביך מלאים מלות כרמון : מצעד לכמתך. מצפנים לקיפוריך : (רפ"י)

מצודת דוד כחוט וגו'. שפתי פיך המה היו דקות ואדומות כחוט השני, והוא ענין יופי. והנמשל הוא על הנביאים שהיו מתנבאים ומודיעים לעתות רחוקות. ודבריהם היו מקוימים כצבע אדום הנראה למרחוק ולא תוסר כי אם בקושי : ומדברך נאווה. דברי פיך המה היו נאים ונחמדים במיטב המליצה ובחן המבטא. והנמשל הוא על הלויים שהיו עומדים על הדוכן לדבר בשיר, והחן היה מוצק בשפתותם : כפלח וגו'. גובה פניך מזה ומזה היה סגלגל ואדום, ומעורב בלובן כמראה חתיכה הנבקעת מן הרמון, והמה היו נסתרים מבפנים למסוה, ובזה היו ממשיכים אהבה וחשק יותר מאלו היו גלויים מבלי מסוה. והנמשל הוא על הסנהדרין שופטי העדה שהם פני הדור, והיו ממולאים בכל חכמה ומדע, כרמון המלאה לה גרגרים, והמה היו מסתירים החכמה בלבותם ולא התפארו בפני אנשים : (מצודת דוד)

מצודת ציון כחוט השני. פתיל צבוע אדום. כמו ושני תולעת (במדבר יט ו) : ומדברך. דבורך : נאווה. נאה ויפה : כפלח. ענין בקוע. כמו כפלח תחתית (איוב מא טז) : רקתך. הוא גובה הפנים שאצל העין מזה ומזה ויקרא כן על מיעוט ורקות הבשר אשר בהם. וכן ותתקע את היתד ברקתו (שופטים ד כא) : (מצודת ציון)

ד כְּמַגְדֵּל דָּוִד צְנֹאֲרֶךָ בְּנוֹי לְתַלְפִּיּוֹת אֶלְפֵי הַמָּגֵן תְּלוּי עָלָיו כָּל שְׁלֵטֵי הַגְּבוּרִים :

רפ"י כמגדל דוד לוארך. קומה זקופה נוי באשה והדוגמא כמגדל דוד הוא מלודת ציון שהוא מקום חוזק ועופל ומצרך כך הוא לוארך זו לשכת

הגזית שהיתה חזקן ומצרכן של ישראל ואתו המגדל בנוי לתלפיות בנוי לנוי להיות הכל מסתכלין בו ללמוד אורותיו ונוי מלאכת תבניתו והוא מגזרת (איוב לה) מלפנו מבהמו' ארץ והתי"ו בתלפיות כמו תי"ו שבתרמית ובתבנית : אלף המגן תלוי עליו. כך מנהג השקרים לתלות מגיניהם ושלטיהם בכותל המגדלים : שלטי. אשפות שנותנין בהם חלים כמו (ירמיה נא) הברו החלים מלאו השלטים ודומה לו לשכת הגזית שמסם הוראה יולאה שהתורה מגן לישראל ויש לומר אלף המגן כמו מגן האלף על שם (ד"ה א טז) דבר כזה לאלף דור : כל שלטי הגבורים. מלינו שהתלמידים נקראים על שם חלים ושלטים כעניין שנאמר (תהלים קכז) כחלים ציד גבור כן בני הנעורים אשרי הגבר אשר מלא אשפתו מהם : (קכ"י)

מצודת דוד כמגדל וגו'. צואר שלך היה זקוף ומיושר כמו המגדל של דוד, הוא מצודת ציון הנבנה להתלמד להולכי אורח, כי לפי רוב הגובה היה נראה למרחוק, והיה סימן להם לדעת אנה יפנו : אלף המגן. אשר על המגדל ההוא היה תלוי אלף המגן. כי כן היה הדרך לתלות המגינים על כתלי המגדל להיות להדר ולפאר, וכמו שנאמר מגן וכובע תלו בך המה נתנו הדרך : כל שלטי הגבורים. בזה יפרש אמריו מה שאמר אלף המגן, אחז מספר מרובה, והכונה הוא לומר כל שלטי הגבורים אנשי המלחמה ולא אלף לבד, וכאילו ישבח בזה את החשוקה לומר שצוארה זקוף ומיושר כמגדל, והרבה מיני עדי וחלי כתם היו תלויים על צורה לקשטה וליפותה. והנמשל הוא על בית המקדש שהיה מאז חזקן ומבצרן של ישראל, כצואר הזה שהוא חוזק האדם, והיה עומד על הר גבוה ותלול, ומשם יצא הוראה לכל ישראל, והיה בנוי בהמובחר שבבנייה ומצופה זהב בפתוחי מקלעות כרובים ותמרות ופטורי ציצים כמו שכתוב במלכים א' : (מצודת דוד)

מצודת ציון לתלפיות. ענין הוראה ולמוד. כמו מלפנו מבהמות ארץ (איוב לה י), והתי"ו שבתפלות הוא. כמו תי"ו שבתרמית ובתבנית : שלטי. הוא המגן. וכן את שלטי הזהב (דה"א יח ז) : (מצודת ציון)

[ה] שְׁנֵי שְׂדֵיךָ כְּשְׁנֵי עֵפְרַיִם תְּאֹמְרִי צְבִיָּה הַרְוָעִים בְּשׁוֹשְׁנֵי:

קכ"י שני שדיך. המניקות אותך זה משה וזה הכהן : כשני עפריים תאומי לזביה. דרך לזביה להיות יולדת תאומים כך שניהם שוים שקולים זה כזה, דבר אחר שני שדיך על שם הלוחות תאומי לזביה שהם מכוונות במדה אחת וחמקה לזרות על זו וחמקה על זו מכוונין דבור כנגד דבור, אנכי כנגד

לא תרלח שהרולח ממעט את הדמות של הקצ"ה, לא יהיה לך כנגד לא תנאף שהזונה אחר עבודה זרה דרך אשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים, לא תשא כנגד לא תגנוב שהגנוב סופו ליטבע לסקר, זכור כנגד לא תענה שהמחלל את השבת מעיד שקר בצוראו לומר שלא שבת בשבת בראשית, כבד כנגד לא תחמוד שהחומד סופו להוליד בן שמקלה אותו ומכבד למי שאינו אביו : הרועים. את לאנס בשוסנים ומדריכים אותם
בדרך נוחה וישרה : (כ"ט)

מצודת דוד שני שדיך. דדיך היו שוים זה עם זה כשני ילדי צבי שנולדו תאומים שהם בשווי גמור. וכשהם רועים בין השושנים שאז המה נחמדים ביותר אל העין הרואה, וכן נחמדו היו שדיך. והנמשל הוא על המלך וכהן גדול שהיו מניקים אותם מאז ומשפיעים לה טובה, המלך במלחמתו וכהן גדול בעבודתו, והיו שוים בגדולה ומסכימים ונשמעים זה לזה כרעים אהובים, והיו מקובלים על האומה כשני עפרים וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון שדיך. הם דדי האשה : **עפרים.** כן יקראו ילדי הצביה והאילה : (מצודת ציון)

11 עד שְׁיָפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצִּלְלִים אֶלְךָ לִי אֶל הַר הַמּוֹר וְאֶל גְּבַעַת הַקְּלוֹנָה :

כ"י עד שיפוח היום. שחטאו לפני בימי חפני ופינחס : עד שיפוח היום. עד שתתפשט החמה : ונסו הצללים. הוא עת שרצ וחוס היום אני אצילך ואת עריבה עלי : היום. הוא השמש וכן (בראשית ג) לרוח היום וכן (מלאכי ג) כי הגה היום בא בוער כתנור ומשיפוח היום אלך לי בהר המוריה צבית עולמים בצ"ה, כלומר משחטאו אז לפני לחלל את קדשי ולנאץ מנחתי בימי חפני ופנחס אסתלק מעליכם ואתו מסכן הזה ואבאר לי בהר המוריה צבית עולמים, ושם כולך יפה ומוס אין צד וארצה שם כל קרבנותיך (כ"י)

מצודת דוד עד שיפוח היום. כאומר לכן בעבור הכשרון והיופי הנמצא בך מאז ביתר שאת, הוחילי על הטובה כי יש תקוה, ועד העת שיהיה השמש נפוח מן הארץ לרדת לשקוע, ועד ינוסו הצללים הוא עת ערב שאז ינוסו צללי הדברים להיות מתארכים ונמשכים למרחוק. ועד לא תבא העת ההיא, אלך אל הר שגדל שם בושם המור, ואל גבעה שגדילה שם לבונה, ושמה אלון הלילה. והנמשל הוא לומר בעבור כשרון המעשה והשבח

תבואי אל הר המור וכו'. והנמשל הוא לומר עמי תבואי לארצך ותצאי מהגולה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מלבנון. שם יער : כלה. תקרא כן על כי אז היא כלולה כל מיני יופי ופאר : **תשורי.** ענין צעדה והלוך. כמו באשורו אחזה רגלי (איוב כג יא) : **אמנה, שניר וחרמון.** שמות הרים : **ממעונות.** ענין מדור. כמו ה' מעון אתה היית (תהלים צ א) : (מצודת ציון)

ט לַבְּתַנִּי אַחְתִּי כָּלָה לַבְּתַנִּי (באחד) בְּאַחַת מְעִינֶיךָ בְּאַחַד עֲנָק מִצִּוְרֹתֶיךָ :

רס"י לַבְּתַנִּי. משכת את לבי אליך : באחת מעיניך. הרבה דוגמות טובות שביד לולא היתה ביד ללא אחת מהן הייתי מחזקך ביותר וכל שכן זכולך וכן באחת ענק מלכודניך באחת מרבידי ענקי קישוטיך הם תכשיטי מלכה שישראל מליינין בהם, ד"א באחד ענק באחד מאבותיך הוא אחד היה מיוחד וזה אברהם הנקרא ענק האדם הגדול בענקים : (רס"י)

מצודת דוד לבבתני. הנה מאז בהיותי עמך משכת את לבי אליך את אחותי כלה. ואמר אחותי בלשון חיבה יתירה : **לבבתני באחת מעיניך.** יפרש במה משכה לבו, ואמר בהבטת עין אחת מעיניך, כי הבטה בדרך חיבה בעין אחת ממשיך את הלב עד מאוד : **באחד ענק.** אף בעדי אחד מקשוטי צוארך משכת את לבי אליך, ומכל שכן בכולם. והנמשל הוא לומר אהבתי לך בעבור אברהם אביך שהיה עין העולם, לפרסם אלהותי בין בני אדם להישירם בדרך אשר ילכו בה. ובעבור משה עבדי המכניסך עמי בברית. וכינהו באחד ענק מן הצואר, שהוא היה העדי והקשוט המיוחד בהמדברים בך, וקוראים בגרון ללכת בדרכי ה' ולשמור מצותיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון לבבתני. מלשון לב : **ענק.** כן יקרא עדי הצואר. כמו וענקים לגרורותיך (משלי א ט) : (מצודת ציון)

יג מֶה יִפּוּ דְדִיךָ אַחְתִּי כָּלָה מֶה טָבוּ דְדִיךָ מִיַּיִן וְרִיחַ שְׁמֹנֶיךָ מִכָּל בְּשָׂמִים :

רס"י מֶה יִפּוּ דְדִיךָ. כל מקום שהראית לי שם חבה יפה הוא בעיני גלגל שילה נוב וגבעון ובית עולמים הוא שישל הבצלי מנוחה ושאר ויעודים מנוחה זו ירוקלים ושאר ויעודים מקום שנתועד' שם שכינה לישראל : וריח שמניך. שם טוב : (רס"י)

מצודת דוד מה יפו דודיך. מה מאוד היו יפים הראות חיבתך אלי את אחותי כלה, מה מאוד היו טובים יותר ממשתה היין וריח השמן שאתה סך מהם, הוא ריח ערב מריח כל בשמים. והנמשל הוא לומר האמונה שאתה מאמין בי ופרסום קדושת שמי הבא על ידך, הגון בעיני ומקובל לפני **מצודת דוד** : (מצודת דוד)

מצודת ציון מה יפו. מלת מה יורה על הפלגת הדבר. כמו מה רב טובך (תהלים לא כ) : **דודיך**. אהבתך וחבתך : (מצודת ציון)

[יא] נפת תטפנה שפתותיך כלה דבש וקלב תחת לשונך וריח שלמותיך פריח **קבנון** : (ס)

רפ"י נפת. מתוק : תטפנה שפתותיך. טעמי תורה : וריח שלמותיך. מלות הגונות הנוהגות בשלמותיך ליצית תכלת בגדי כהונה איסור שעטנז : (רפ"י)

מצודת דוד נפת תטפנה. אמרי שפתך מתוקים וערבים כאילו מטיפים הזלת צופים. וכאילו תחת לשונך דבש וחלב ויזלו מפיד. והוא כפל ענין במלות שונות. והנמשל הוא על עסק למוד חכמת התורה : **ורח שלמותיך**. הריח הנוסף משלמותיך מן המוגמר הוא כריח יער הלבנון, הנמצא בו הרבה עשבים וסממנים המעלים ריח טוב. והנמשל הוא על המצות התלויות בבגדים, כמצות ציצית ואיסור שעטנז : (מצודת דוד)

מצודת ציון נופת. ענין הזלה והתכה. כמו ונופת צופים (שם יט יא), ותחסר מלת צופים והוא מובן מעצמו שרוצה לומר כהזלת חלות הדבש : **תטפנה**. תרד טיפין : **שלמותיך**. בגדיך : (מצודת ציון)

[יב] גן נעול אַחתי כלה גל נעול מעין חתום :

רפ"י גן נעול. על סם כניעות צנות ישראל שאין פורחות בעריות : **גל נעול**. יס לפרסו לשון מעין כמו (יהושע טו) גולות עליות ויס לפרסו לשון שער והיא ל' ארמי בתלמוד טרוקו גלי : (רפ"י)

מצודת דוד גן נעול. עתה חוזר לשבחה בדבר הצניעות, וכה יאמר הרי את כגן הנעול שאין מי יוכל לבוא בו כי אם בעל הגן, כי כ"כ לא תעזוב את מי לגשת אליך : **גל נעול**. את נעול כמעין הנעול, כי לא הערה מי בד לקלקל ולשבור הבתולים והרי את נעול : **מעין חתום**. כפל הדבר במלות שונות והנמשל הוא על ההרחקה מן עובדי כוכבים ומזלות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נעול**. סגור. וכן ונעל הדלת (ש"ב יג יח): **גל**. מעין. כמו גולות מים (יהושע טו יט): **חתום**. ענין סגירה. כמו כי חתום הוא (ישעיה כט יא): (מצודת ציון)

יג **שְׁלַחֲךָ פְּרָדִים רְמוּנִים עִם פְּרֵי מְגָדִים כְּפָרִים עִם נְרָדִים:**

רפ"י **שְׁלַחֲךָ**. ארץ יבשה קרויה בית השלחין וארץ להשקותה תמיד וקדה בית הבעל יפה הימנה וכאן קילס יבש שלחין הרי הן מלאין כל טוב כפרדס רמונים וזה על שם קטנים שבישראל מרטיבים מעקים טובים כפרדס רמונים : **כפרים עם נרדים**. מיני צמחים הם : (רפ"י)

מצודת דוד **שְׁלַחֲךָ**. הנה לפי מעשיך ההגונים ושמירת. הצניעות מובטחני בד שיהיו שלחין פרדס רמונים, רוצה לומר פרי בטן המתפשטים ונשלחים ממך יהיו מלאי חכמות, כרמון המלאה לה גרגרים : **עם פרי מגדים**. גם יהיו בני מדות טובות, כפרי משובח ומעולה בהרבה מיני שבח בטעם וביופי וכדומה : **כפרים עם נרדים**. פרסום שמותם נתפשט למרחוק כריח כפרים עם נרדים, שההרכבה היא מעלה ריח ערב ונודף למרחוק. והנמשל הוא לאחדים עם המשל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שְׁלַחֲךָ**. כן יקראו הסעיפים המתפשטים ויוצאים. כמו שלחותיה נטשו (שם טז ח): **פרדס**. כן יקרא גן מעצי מאכל, וכן גנות ופרדסים (קהלת ב ה): **מגדים**. כן יקרא דבר משובח ומעולה. כמו ומגדנות נתן לאחיה (בראשית כד נג): **כפרים נרדים**. מיני בושם : (מצודת ציון)

יד **נְרָד וְכַרְכֵּם קָנָה וְקָנְמוֹן עִם כָּל עֵצֵי לְבוֹנָה מִן וְאֶהְלוֹת עִם כָּל רְאֵשֵׁי בְּשָׂמִים:**

מצודת דוד **נרד וכרכם**. רוצה לומר פרסום שבחם יהיה מוסיף והולך להתפשט ממרחק רב כריח נרד וכו'. עם כל מין עצי לבונה מור ואהלות, עם כל מיטב מיני בשמים, שהרכבה גדולה כזאת אין למעלה ממנה בדבר העלאת ריח טובה וערב עד למרחוק. והנמשל הוא לאחדים עם המשל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נרד וכרכם וגו'**. כולם שמות מיני בושם הם : **ראשי**. ענין מיטב ומובחר. כמו וראשית שמנים (עמוס ו ו): (מצודת ציון)

[טו] מעין גנים באר מים חיים ונזלים מן לבנון :

רפ"י מעין גנים. כל זה מוסב על שלחך ומקלסן כמעין המשקה אותן והדוגמא על שם טבילות טוהר שזנות ישראל טובלות : ונזלים מן לבנון. ממקום נקיות באין עכירת טיט : (רפ"י)

מצודת דוד מעין גנים. רוצה לומר בדין הוא שיהיו השליחות פרדס רמונים וכו', כי המעין המשקה את הגנים הוא באר של מים חיים מוקף מחיצות, ולא מגולה לשיבא בו אבק ועפרורית. וגם המים ההם נזלים ונובעים מהר הלבנון, ולכן המה מתוקים ביותר. ולזה מהראוי שיצליחו השליחות להיות פרדס רימונים וכו', רוצה לומר בדין הוא שיהיו בניך מלאים חכמות ומדות טובות, לפי שאת הוא מקור מחצבם, והגונה את להוליד תולדות כאלה. והנמשל הוא לומר לפי שמקום מחצבת כנסת ישראל היא מאבות ואמהות כשרים וצדיקים, ראויים התולדות להתדמות אל האבות : (מצודת דוד)

מצודת ציון חיים. נובעים. כמו על מים חיים (ויקרא יד ה) : ונזלים. מלשון הזלה ונטיפה : (מצודת ציון)

[טז] עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יזלו בשמינו יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו :

רפ"י עורי צפון ובואי תימן. אחר שערב עלי ריחך ונוי משכנותיך אני מלוא את הרוחות צפון ותימן להפיח בגנך ללאת ריחך הטוב למרחוק והדוגמא על שם שהגליות מתקצרות ומכל הגוים מביאים אותם מנחה לירושלם ובימי הזנון יהיו ישראל נקבלים שם למועדים ולרגלים וישראל מסיבין יבא דודי לגנו אם אתה שם הכל שם : (רפ"י)

מצודת דוד עורי צפון. כאשר נשמע לאוזן החשוקה מרבית הקילוס מה שהחשוק מקלסה, אמרה אתה רוח הצפוני התעוררי לנשב, ואתה רוח תימן בואי הנה והפיחי אל גני, למען יזלו ויטיפו בשמינו את השרף והמיץ, ולמרבית הריח אשר יהיה נודף למרחוק יבוא דודי חיש קל מהר אל הגן שהכנתי לו לטייל בו, ושם יאכל הפירות החשובים אשר זמנתי לו, למען יתמיד לשבת עמדי. והנמשל הוא כאילו תאמר כנסת ישראל עם כל אלה כי אמצא חן בעיניו יחיש נא ימהר ישרה בי, שכינתו בבית המכון לשבתו, ויקבל שם קרבנותי ברצון : (מצודת דוד)

מצודת ציון עורי. מלשון התעוררות: הפיחי. מלשון הפחה ונשיבה:

שיר השירים פרק-ה

[א] בָּאתִי לְגַנִּי אֶחְתִּי כִּלְהָ אֶרִיתִי מוֹרִי עִם בְּשָׁמִי אֶכְלֶתִי יַעֲרִי עִם דְּבָשִׁי שְׁתִּיתִי יַיִנִי עִם חֶלְבִי אֶכְלוּ רַעִים שְׁתוּ וְשָׁכְרוּ דוֹדִים: **(ס)**

רפ"י באתי לגני. בימי חנוכת הבית : אריתי. לקטתי והוא לשון משנה כמלח אורה וסלו ואף לשון מקרא (תהלים מ) וארוה כל עוברי דרך ונאמר על שם הקטורת שהקטירו קטורת יחיד הנשיאים על מזבח החילון ונתקבלה והוא דבר שאינו נוהג לדורות ועל כן נאמר אכלתי יערי עם דבשי יש דבש שהוא גדל בקנים כענין שנאמר (שמואל ה ו) ביערת הדבש ויערת היא לשון קנה כמו (שמות ב) ותסם בסוף ושויתיה ביערא ומואלץין הדבש ומסליכין העץ ואני מרוב חיבה אכלתי יערי עם דבשי אכלתי הקנה עם הדבש את שאינו ראוי עם הראוי קטרת נדבה וכן פעירי חטאת שהקריבו הנשיאים ואין חטאת קריבה נדבה ואני קבלתים זו ביום : שתיתי ייני. הם הנסכים : עם חלבי. מתקו ולחו מחלב : אכלו רעים. באהל מועד אהרן ובניו ובית עולמים הכהנים כולם : שתו ושכרו דודים. אלו ישראל אוכלי בשר זבח הסלמים שהקריבו לחנוכת המזבח : (רפ"י)

מצודת דוד באתי לגני. החשוק שלח דברו וכה אמר כן אעשה ואמהר לבא אל הגן שהכנת לי ואלקט המור עם שאר, מיני הבושם שהזמנת לי. ואת הדבש אוכל לתאוה עד שאוכל גם הקנים למצוץ הדבש מהם. ואשתה היין עם החלב שהזמנת לי : **אכלו רעים**. למרבית השמחה אזמן קרואים ואפייסם לאכול, וכה אומר להם אכלו רעים וגו'. והנמשל הוא לומר כאילו המקום ברוך הוא מבטיח ואומר הנה חיש מהר אשרה שכינתי בקרבך, ואקבל ברצון קטורת הסמים, ואש תרד מן השמים ותאכל עצי המערכה עם הקרבנות אשר יערבו עלי כדבש, ואקבל ברצון נסכי היין אשר ימתקו עלי כחלב, והכהנים בני אהרן יאכלו חלקם ממותר אשי : (מצודת דוד)

מצודת ציון באתי. עבר במקום עתיד. וכן אריתי אכלתי שתיתי : אריתי. ענין לקיטה, כמו וארוה כל עוברי דרך (תהלים פ יג) : יערי. כן יקראו הקנים שגדל בהם הדבש. וכן ביערת הדבש (ש"א יד כז) : ושכרו. ענין

השתיה יותר מכדי המדה: **דודים**. אהובים: (מצודת ציון)

ב אָנִי יִשָּׁנָה וְלִבִּי עָר קוֹל דְּוִדִי דוֹפֵק פְּתָחַי לִי אַחֲתִי רַעִיָתִי יוֹנְתִי תַמְתִּי
שְׂרָאשִׁי נִמְלָא טָל קוֹצוֹתַי רְסִיסי לִילָה:

רס"י אני ישנה. כשהייתי שולה וסקטת בבית ראשון נואשתי מעבוד הקב"ה כישנה ונרדמת: ולבי ער. זה הקב"ה כד נדרש בפסיקתא: ולבי ער. הקב"ה שהוא אור לבבי וחלקי ער לשמרני ולהטיב לי: קול דודי דופק. משרה שכינתו על הנביאים ומזהיר על ידיהם השכם ושלוח: פתחי לי. אל תגרמו לי שאסתלק מעליך: שראשי נמלא טל. לשון אדם שזא בליל' דופק על פתח אהובתו אומר כן בשביל חיבתך זאתי בלילה בעת הטל או הגשם והדוגמא שראשי נמלא טל שאני מלא רצון ונחת רוח אצרהם אביך שערבו עלי מעשיו כטל הנני זא אליך טעון ברכות וסילו' שזר מעשים טובים אם תשובי אלי: קולותי רסיסי לילה. אף בידי הרבה קבילות מיני פורענות ליפרע מעוזבי וממנאלי, טל הוא לשון נחת: רסיסי לילה. גשמי לילה שהן טורח ועייפות, רסיסי תרגום של רביצים (דברים לב) וכרביצים עלי עשב וכרסיסי מלקושא, קולות הן דבוקי שערות הראש המדובקים יחד שקורין כלוליי"לש ולפי שאחז המקרא בלשון טל ומטר אחז בלשון ראש וקולות שדרך טל ומטר לאחז בשער ובקולות ויש לפרש טל ורסיסי לילה שניהם לטובה שזר מלות קלות הנחות להעשות כטל ושזר מלות חמורות הקשות כטורח רסיסי לילה: (רס"י)

מצודת דוד **אני ישנה**. עתה חזרה החשוקה להשלים אמריה עם הנערות, כי כשבא לאוזן החשוק טעם אמריה והפלגת חשקה, שלח אמריו לקלסה באומרו הנך יפה רעיתי וגוי וכל הענין, והיא חשבה מחשבות שיבוא אל הגן לשבת עמה. והוא השיב שכן יבוא הפסיק הענין בזה הספור. ועתה שנה להם מה היה הסיבה אשר החשוק נפרד ממנה כל כך הרבה מן הזמן. ואמרה כאשר הלכתי לישן ועדיין היה לבי ער כי לא נשתקעתי בשינה, שמעתי קול דודי נוקש על הדלת, וכה אמר פתחי לי הדלת את אחותי רעיתי הדבוקה בי כיונה בבן זוגה התמימה באהבתה אלי: **שראשי נמלא טל**. כי שער ראשי נמלא מן הטל שירד עלי, והקוצות נתמלאו מזלוף הגשמים שירדו בלילה. וכאומר מהרי פתחי, כי מיצר אני בעומדי חוצה בעבור רטיבת הטל והמטר שירדו עלי. והנמשל הוא לומר כאשר ישבתי בגולה בבבל הייתי נואש מן הגאולה, אבל הבחורים שבי כדניאל וחביריו היו מצפים עליה וחשבו את הקץ הנאמר בפי ירמיה, והנה המקום ברוך הוא העיר רוח כורש לשלחם חפשי, למען לא יחולל עוד שמו בין הגוים

לומר עם ה' אלה ומארצו יצאו מבלי יכולת להעמידם בארצו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ער. מלשון הערה והקצה : **דופק.** ענין ההכאה בנחת על הדלת. כמו מתדפקים על הדלת (שופטים יט כב) : **תמתי.** מלשון תמימות והוא הפוך המרמה : **קוצותי.** הוא שער הראש התלוי למטה. וכן קווצותיו תלתלים האמור למטה : **רסיס.** ענין זלוף ונטיפה. וכן לרוס את הסולת (יחזקאל מו יד) : (מצודת ציון)

[ג] פִּשְׁטִי אֶת כְּתָנְתִי אֵיכָכָה אֶלְבָּשְׁנָה רְחֻצְתִי אֶת רַגְלֵי אֵיכָכָה אֶטְנֶפֶם :

רש"י פִּשְׁטִי אֶת כְּתָנְתִי. כלומר כבר למדתי לעלמי דרכים אחרים לא אוכל לשזב אליך עוד כענין שנאמר (ירמיה מד) ומאז חדלנו לקטר למלאכת השמים וגו' שהיו הדרכים האלו ישרים בעיניהם ולשון פִּשְׁטִי אֶת כְּתָנְתִי רחצתי את רגלי לשון תשובת האשה המנאפת שאינה רואה לפתוח לבעלה הדלת, לפי שפתח הכתוב בלשון אני ישנה קול דודי דופק סיים בלשון תשובה הנופלת על לשון דופק על הדלת בעת משכב השניה בלילות (רש"י) :

מצודת דוד פשטתי את כתנתי. ואני השבתי לו הנה כבר פשטתי את כתנתי בדרך ההולכים לישן, ואין ללכת ערומה, ואיך אם כן אלבשנה כי יש לי טורח בזה. וכבר רחצתי את רגלי עד לא עליתי על המשכב, ואיך אם כן אטנפם ללכת בארץ לפתוח לך הדלת. והנמשל הוא לומר הנה נתעצלתי לעלות לירושלים, לפי שכבר נתישבתי בבבל והיתה הארץ ההיא ערבה עלי, ולא רציתי לטרוח בטלטול הדרך : (מצודת דוד)

מצודת ציון פשטתי. ענין הסרת המלבוש : **איככה.** מלשון איך : **אטנפם.** מלשון טינוף ולכלוך : (מצודת ציון)

[ד] דוֹדִי שְׁלַח יָדוֹ מִן הַחֹר וַיַּעֲיֵ קְמוֹ עָלָיו :

רש"י דוֹדִי שְׁלַח יָדוֹ מִן הַחֹר. שאל כל הדלת וראיתי ידו ונהפכו עלי המון מעי לשזב לאהבתו ולפתוח לו : דוֹדִי שְׁלַח יָדוֹ מִן הַחֹר. כשאמרתי רחצתי את רגלי ולא אפתח לך ולא אשזב מן ע"א שבחרתי בה : שְׁלַח יָדוֹ. והראה נקמתו בימי אחז והביא עליו חיל מלך ארם (ד"ה ב כח) ויכו בו וישזב ממנו שביה גדולה וגו' ויהרוג פקח בן רמליהו זיהודה מאה ועשרים אלף

ביום אחד : ומעי המו עליו. בא חזקיהו בנו וסב בכל לבבו לדרוש להקב"ה וכל דורו שלמים לא קם דור בישראל כמותם כמו שפורש בחלק דקו מדן ועד באר שבע ולא מלאו עם הארץ מגבת ועד אנטוכיא ולא מלאו איש ואשה שאין בקיאים בהלכות טומאה וטהרה וזהו וידי נטפו מור וגו' אף יאשיהו נאמר בו (מלכים ב כג) וכמוהו לא היה לפניו מלך כי ראה פורענות שצאה על מנשה ועל אהאון לקיים פלח ידו מן החור ומעי המו עליו : (כ"ט)

מצודת דוד **דודי שלח ידו מן החור.** אחר זה הושיט החשוק את ידו מן החור שאצל הדלת, הכוונה היה למען תראה ידו ותגעגע עליו ויצר לה בהפרידו ממנה : **ומעי המו עליו.** כאשר ראיתי ידו השלוחה מן החור, נצטערתי בעבורו ונכמרו רחמי. והנמשל הוא לומר שהמקום ברוך הוא שלח דברו על ידי חגי וזכריה לנבאות לה שבא הקץ, ועל ידי זה נתעוררה לבנות הבית, כמו שנאמר והתנבי חגי נביאה וזכריה וגו' באדין קמו זרובבל וגו' ושריו למבנא בית אלהא וגו' קמתי אני : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שלח.** ענין הושטה : **החור.** הנקב : **המו.** מלשון המייה והוא ענין צער והכמרת רחמים. וכן ועל כן המו מעי לו (ירמיה לא יט) : **עליו.** בעבורו : (מצודת ציון)

ה **קמתי אני לפתח לדודי וידי נטפו מור ואצבעתי מור עבר על פפות המנעול :**

כ"י **קמתי אני לפתוח לדודי וידי נטפו מור.** כלומר כלב שלם ונפש חפילה כמקשטת עצמה להתאהב על אישה צריח טוב : **מור עבר.** רוח עובר ומתפשט לכל **כד** : (כ"י)

מצודת דוד **קמתי אני.** אז קמתי ממטתי לפתוח לדודי את הדלת, ובכדי להתאהב עליו התבשמתי להיות ריחי נודף, ובעבור מרבית הבושם היו ידי נוטפים מור. ומן אצבעותי היה המור עובר ויורד על ידי המנעול האוחזים את הדלת לסגרה. והנמשל הוא לומר הן עסקתי בבנין בנפש חפיצה והצלחתי בה, כמו שנאמר ושבי יהודיא בנין ומצלחין : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עובר.** ענין התפשטות : **כפות המנעול.** הכלי שסוגרין בו הדלת קרוי מנעול. כמו מנעוליו ובריחו (נחמיה ג) וכפות הם ידות המנעול הנתחבים במקום העשוי להם לסגור הדלת, והוא מלשון כף היד : (מצודת ציון)

11 פְּתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדֵי וְדוֹדֵי חָמֶק עָבַר נַפְשִׁי יֵצֵאָה בְּדַבְּרוֹ בְּקִשְׁתִּיהוּ וְלֹא מִצְאָתִיהוּ קָרָאתִיו וְלֹא עָנְנִי :

רש"י ודודי חמק עבר. נסתר ונכסה ממני כמו (שיר ו) חמוקי יריכך סתרי יריכך ע"ש שהיך בסתר (ירמיה לא) עד מתי תתחמקין תסתרי ותתכסי מחמת בוסה שמעלת בי : נפשי יצאה בדברו. שאמר לא אבא אל ביתך כי מתחילה לא אבית לפתוח : בקשתיו וגו'. : פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר. לא ביטל גזירתו שנאמר בחזקיהו (ישעיה לה) הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך וגו' ומצניך אשר תוליד אלו דניאל חנניה מישאל ועזריה ואף ביאשיהו על ידי חולדה הנביאה (ירמיה יט) הנני מביא רעה אל מקום הזה ואל יושבי וגו' ואומר (מלכים ב ג) וכמוהו לא היה לפניו מלך אך לא שב ה' מחרון אפו הגדול אשר חרה ביהודה על כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה ויאמר ה' גם את יהודה אסיר מעל פני כאשר הסירותי את ישראל ומאסתי את העיר הזאת : נפשי יצאה בדברו. יצאה ממני בדברו דבר זה : בקשתיהו ולא מלאתיהו. ואם תאמר והלא ירמיה עומד ומתנבא בימי יהויקים ולדקיהו שובו אלי ואשובה אליכם לא לבטל את הגזירה אלא להקל הפורענות ולהכין מלכותם בשום מן הגולה לנוטעם מאין נטישה ולבנותם מאין הורס : (רש"י)

מצודת דוד פתחתי. כאשר פתחתי לו הדלת אז סבב עצמו ועבר משם : נפשי יצאה בדברו. כי כשפנה ממנה דיבר קשות לאמר לא אשוב עוד אליך. ואמרה בשמעתי דבריו אלה כמעט יצאה נפשי מהפלגת הגעגועין : בקשתיהו. אחר זה בקשתי אותו וחפשתי אחריו ולא מצאתי אותו, וקראתי אותו בחשבי שהוא במקום סתר ויגלה עצמו אלי בשמעו קולי, אבל לא ענה לי. והנמשל הוא לומר כאשר גמרתי בנין הבית נסתלקה הנבואה ומאוד נצטערתי על העדרה, ומחזרת הייתי על החזרת הנבואה ולא עלתה בידי : (מצודת דוד)

מצודת ציון חמק. ענין סבוב. כמו עד מתי תתחמקין (ירמיה לא כא) : (מצודת ציון)

12 מִצְאָנִי הַשְּׁמָרִים הַסְּבָבִים בְּעִיר הַפּוֹנֵי פְּצַעוֹנֵי נְשָׂאוֹ אֶת רְדִידֵי מַעְלֵי שְׁמָרֵי חַמּוֹת :

רש"י מלאני השומרים הסבבים בעיר הפוני פצעוני נשאו את רדידי מעלי שמרי חמות

: הכוני פלעונוי. חזלו זי חצורה כל פלע לשון מכת כלי זיין הוא נצדור"יא
בלע"ז : רדידי. עדיי המרווד והמרוקע עלי וכן כל הענין לשון אשת
נעורים המתאוננת על זעל נעוריה ומצקשתו, וזו הוא הדוגמא : מלאני
השומרים. נצוכדנאלר וחילותיו : הסצבים זעיר. לנקום נקמתו של מקום
: נשאו את רדידי. בית המקדש : שומרי החומות. אף מלאכי השרת שהיו
שומרים חומותיה כענין שנאמר (ישעיה סז) על חומתיך ירושלם וגו' הם
הליתו זו את האור כענין שנאמר (איכה א) ממרום שלח אש וגו'. (כ"י)

מצודת דוד **מצאוני השומרים.** בעת סבבתי בעיר לחפש אחריו, מצאו
אותי שומרי העיר הסובבים בלילה לשמרה. והכו אותי ופצעו בי. ושומרי
החומות לקחו מעלי את רדידי, כדרך שעושין להולך יחידי באישון לילה
שמכים ופוגעים בו ומפשיטין בגדיו, באמרם שהולך הוא לגנוב או לנאף.
והנמשל הוא לומר הנה פגעו בי השודדים המתפרצים בעולם, ואבדו
ממני כמה וכמה בכל דור ודור, וחמסו אותי אכלוני הממוני הציגוני ככלי
ריק : (מצודת דוד)

מצודת ציון **פצעוני.** היא מכה המוציאה דם. וכן פצע תחת פצע (שמות כא
כה). נשאו. לקחו. וכן ובתים ונשאו (מיכה ב ב) : רדידי. הוא שם תכשיט
מה מרודד ודק. וכן והצניפות והרדידים (ישעיה ג כג) : (מצודת ציון)

ח **השבעתי אתכם בנות ירושלם אם תמצאו את דודי מה תגידו לו**
שחולת אהבה אני :

כ"י **השבעתי אתכם.** האומות אנשי נצוכדנאלר שראיתם בחנניה מישראל
ועזריה מוסרים עצמם לכבשן האש ואת דניאל לגוב אריות על עסקי
התפלה ואת דורו של מרדכי בימי המן : אם תמצאו את דודי. לעתיד לבא
ליום הדין שיבוקש מכם להעיד עלי כענין שנאמר (ישעיה טו) יתנו עידיהן
ויאדקו : מה תגידו לו. שתעידו עלי שבזביל אהבתו חליתי ביסורים קשים
ביניכם יבא נצוכדנאלר ויעיד יבא אליפז ולופר וכל נביאי האומות ויעידו
עלי שקיימתי את התורה : (כ"י)

מצודת דוד **השבעתי וגו'.** ככלותה לספר אמרה אל הנערות משביע אני
אתכן אם תמצאו את דודי, הנה זאת היא מה שתגידו לו, אשר אני חולה
מרוב הגעגועין אל אהבתו. וכאילו תאמר אין חליי בעבור ההכאות שהכו
ופצעו בי השומרים, כי הצער הזה הוא כאין מול צער הפרדתו ממני וזהו
חליי. והנמשל הוא כאילו כנסת ישראל משבעת את העובדי כוכבים

ומזלות להעיד עליה לעתיד לפני המקום ברוך הוא לומר שכל התלאות שסבלתי בגולה קבלתי באהבה, אבל כל חליי ודאגתי היה על המנעת השראת השכינה, כי לבד זאת היה מגמתי ותוחלתי : (מצודת דוד)

[ט] מה דודך מדוד היפה בנשים מה דודך מדוד שפכה השבעתנו :

רס"י מה דודך מדוד. כך היו שואלין האומות את ישראל מה אלהיכם מכל האלהים שכך אתם נקרפים ונללצים עליו : שכה השבעתנו. להעיד לו על אהבתך. (רס"י)

מצודת דוד מה דודך. כאילו הנערות משיבות אותה מה זה תתרפק בו ומגעגעת עליו את היפה בין הנשים. וכי במה נחשב הוא ביתר שאת משאר הדודים : **שכה השבעתנו**. אשר כך השבעתנו להגיד שאתה חולה לאהבתו. וכאילו תאמרנה הנה גודל החריצות הזה יורה שאין מי להעריך אליו, אמרי נא מה הם הטובות הנמצאות בו שאינם בזולתו. והנמשל הוא כאילו העובדי גילולים משיבות אותה לומר אמרי נא במה הא נחשב מכל שרי מעלה של העו"ג הלא כולם משפיעים טובה לאנשיהם וא"כ הואיל והוא עזבך התחברי עמנו ונהיה לעם אחד ותהי גם את תחת ממשלת השר המושל בנו : (מצודת דוד)

[י] דודי צח ואדום דגול מרבבה :

רס"י דודי נח. לבן כמו (איכה 7) נחו בחלב : **ואדום**. אפרס תחלה כל הענין לפי פשוטו קילום נוי בחור כשהוא לבן ופניו אדמוניות : **דגול מרובה**. נדגל בחיילות הרבה רבים חיילותיו רצבות הרבה קרויין רצבה שנאמר (יחזקאל יז) רצבה כלמה הסדה נתתיך. **דודי נח**. ולבן להלבין עונותי, נח ולבן כשנראה ציני נראה כזקן מורה הוראות וכן צצתו למשפט (דניאל ז) לבושיה כתלג חור וסער רישיה כעמר נקא : **ואדום**. ליפרע משונאיו כענין שנאמר (ישעיה מג) מדוע אדום ללבוסך : **דגול מרובה**. הרבה חיילות מקיפין אותו : (רס"י)

מצודת דוד **דודי צח ואדום**. כאילו משיבה הן אין להעריך שאר הדודים מול דודי, כי דודי הוא צח הלבון מעורב במראה אדמימות הנחמד לעין. והנמשל הוא לומר הנה המקום ברוך הוא פועל הרחמים והדין. כי צחות הלבון יורה על הרחמים, והאודם על הדין כמפורסם. וכאומר הנה בידו הכל הרחמים והדין, אבל שרי מעלה לא ייטיבו ולא ירעו מעצמם, כי

אינם אלא שלוחי המקום ברוך הוא : **דגול מרבבה**. יש לו דגלים מקבוצת רבבות. והנמשל הוא לומר רבים הם מלאכיו עושי דברו, כמו שנאמר אלף אלפין ישמשוניה ורבו רבבן קדמוהי יקומו, ולא כן שרי מעלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **צח**. ענין בהירות הלובן. כמו צחו מחלב (איכה ד ז) : **דגול**. מלשון דגל והוא הנס שנושאים לפני כל מחנה ומחנה. וכן איש על דגלו (במדבר ב ב) : **מרבבה**. רבוא הוא עשרת אלפים : (מצודת ציון)

יא ראשו כְּתָם פֶּז קוּצוֹתָיו תִּלְתְּלִים שְׁחֹרוֹת פְּעוֹרָב :

רש"י ראשו. מזהיק ככתם פז, כתם הוא לשון סגולת מלכים שאורחין צבית גנזיהם וכן (איכה. ד) יקנא הכתם הטוב וכן (איוב לא) אמרתי לכתם מצטחי וכן (משלי כה) וחלי כתם : קולותיו תלתלים. לשון תלויים פנדלוי"ש בלע"ז : שחרות בעורב. כל אלה נוי לבחור. ראשו כתם פז. תחילת דבריו הבהיקו ככתם פז וכן הוא אומר (תהלים קיט) פתח דברך יאיר פתח אנכי ה' אלהיך הראם תחלה שמשפט מלכה יש לו עליהם ואחר כך גזר עליהם גזירותיו : קולותיו תלתלים. על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות : שחרות בערב. על שם שהיתה כתובה לפניו אש שחורה על גבי אש לבנה, ד"א קולותיו תלתלים כשנראה על היס נראה כבחור נלחם בגבורה : (רש"י)

מצודת דוד **ראשו כתם פז**. כאומרה אין להניח בראשו עטרת זהב, כי הראש עצמו יפה ומבהיק עוד ככתם פז. והנמשל הוא לומר אין לספר עוצם גדלו, כי הוא מרומם על כל ברכה ותהלה : **קוצותיו תלתלים**. שערותיו המה מסולסלים. ועל כי יתהפכו בסלסולם פעמים נכנסים ופעמים יוצאים, לכן המה נראים תלים תלים, והמה שחרות כנוצות העורב, וזה דבר נוי. והנמשל הוא לומר הנפלאות הנשפעות מאת המקום ברוך הוא יתהפכו בתחבולותיו, והמה צפונות וחשוכות מעין האדם ואין להשיגם. ובא הרמז בנוצות העורב, כי דבר שחור הוא חשוך אל העין : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כתם פז**. זהב טוב ויקר. כמו בכתם אופז (דניאל י ה) : **קוצותיו**. הוא שער הראש התלוי למטה : **תלתלים**. מלשון תל וגובה : **בעורב**. שם מין עוף : (מצודת ציון)

יב עֵינָיו פְּיוֹנִים עַל אֶפְיָקֵי מַיִם רְחֻצוֹת בְּחֶלֶב יִשְׁבּוֹת עַל מְלֵאת :

רפ"י עיניו כיונים על אפיקי מים. עיניו על אפיקי מים נאות כעיני יונים אפיקי מים עריצים למראה והבחורים יולאים שם לשוט וכן מקלם המשורר עיני דודי כשהוא מציט על אפיקי מים דומות לנוי עיני יונים : רחלות. עיני דודי בחלב : יושבות על מלאת. כל זה לשון נוי לא בולטות יותר מדאי לא שוקעות אלא יושבות על מלאת גומא שלהם הענין (ס"א העין לפי הגומא) לפי הדוגמא והוא לשון כל דבר שעשוי למלאת גומא העשויה לו למושב כמו (שמות כה) אבני מלואים (שם כה) ומלאת בו מלואת אבן : עיניו כיונים על אפיקי מים. כיונים שעיניו רופות אל ארובותיהם כך עיניו על צתי כנסיות וצתי מדרשות ששם מולאי התורה המשולים למים : רחלות בחלב. כשהן רופות במשפט מזכרות דין לאמתו להגדיק לדיק לתת לו כדקתו ולהרשיע רשע לתת דרכו ברשעו : יושבות על מלאת. על מלאת של עולם משוטטות בכל הארץ רופות טובים ורעים, ד"א תלמידי חכמים שהקב"ה נותנם עינים להאיר לעולם כשם שהעינים מאירים לאדם כיונים הנודדים משוכך לשוכך לבקש אוכלם כך הם הולכים ממדרשו של פלו' חכם לבית המדרש של פלוני חכם לבקש טעמי תורה : על אפיקי מים. על צתי מדרשות שהם מולאי מים של תורה : רחלות בחלב. לפי שקראן עינים והעין לשון נקבה היא רוחלות לשון נקבה הם מלחחי עצמן בחלב של תורה ומלכנים סתריה וסתומותיה : יושבת על מלאת. מיסבים דברים על אופניהם, ד"א עיניו עיניו פרשיות של תורה והלכות ומשניות כיונים שהם נאים בהליכתן על אפיקי מים צתי מדרשות רוחלות בחלב מלחחות בחלב כמו שפירשתי : (רפ"י)

מצודת דוד עיניו כיונים. הבטת עיניו יפה כהבטת עיני יונים בהתיצבם על אפיקי מים, ומביטים לרוות שם צמאונם, והיא הבטה נאה מאוד : רוחות בחלב. לובן עיניו המה צחות ונקיות מבלי מצוא בהן רושם אדמימות, כאילו הן רוחות תמיד בחלב : יושבות על מלאת. קבועות המה בגומא שלהן, לפי מדת הגומא למלאותו, אינן בולטות ואינן שוקעות, והוא דבר נוי. והנמשל הוא לומר שהוא משגיח בהבטת אהבה והשגחת הדין ממתיק ברחמים, כי לובן החלב יורה על הרחמים, וההשגחה עצמה היא על דרך המיצוע. עם כי על הכל ישגיח, מכל מקום על מחשבה רעה אינו משגיח בה לענוש עליה, כמו שנאמר און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון אפיקי מים. מקומות שהמים שוטפים ונגרים בחוזק. וכן כאפיקים בנגב (תהלים קכו ד) : (מצודת ציון)

[יג] לְחַיּוֹ כְּעֲרוּגַת הַבֶּשֶׂם מְגִדְלוֹת מְרַקְחִים שְׁפָתוֹתָיו שׁוֹשְׁנִים נְטֹפֹת מֹר עֵבֶר :

רפ"י לחיו כערוגת הבשם. אָזָר שֶׁם בָּאוֹתָם עֲרוּגוֹת גִּדּוּלֵי מִרְקָחִים : מגדלות מרקחים. מגדלות שֶׁל מִרְקָחִים גִּדּוּלֵי בָשָׂמִים שְׁמֵפֵטִמִּים אוֹתָם מעשה רוקח : לחיו. דברות הר סיני שהראה להם פנים מסצירות ושוחקות : שפתותיו שושנים. דבורים שנדבר בזהל מועד שהם לריאוי ולכפרה ולריח טוב תורת הטאת ואָסֶם ומנחה ועולה ושָׁלֵמִים : (רפ"י)

מצודת דוד לחיו כערוגת הבושם. לחיו המה בתכלית ההדור, ידמו אל הערוגות שצומחים שם הבושם, שמייפין אותן ביותר : **מגדלות מרקחים**. אשר בערוגות ההן יש גידולי סממנים מובחרים לעשות מהם מעשה רוקח להיות שמור לזמן מרובה, שאז הערוגות ההן הנה בתכלית ההדור מפאת צורתם, ומפאת הסממנים המובחרים במינם הצומחות עליהן. והנמשל הוא לומר הדיבורים שיצאו מפי המקום ברוך הוא המה יקרים ומחוכמים ובתכלית התועלת. וירמוז בלחיים על כי המה יקיפו כלי הדבור : **שפתותיו שושנים**. מבין שפתותיו עולה ריח טוב כריח השושנים, וכאילו מטיפות את המור. והנמשל הוא על הנביאים השלוחים מאת ה' לדבר דבדיו, שהמה כמו שושנים שריחם נודף למרחוק, כי כל כך המה מודיעים מה שיהיה לאחרונה ומייעדים טובה מרובה והצלחות מתמידות : (מצודת דוד)

מצודת ציון לחיו. הוא המקום מתחת לעין : **כערוגת**. הוא תלם המחרישה כמו מערוגות מטעה (יחזקאל יז ז) : **מגדלות**. גידולי. מרקחים. כן יקראו הסממנים המעורבים השמורים לזמן מרובה. וכן רוקח מרקחת (שמות ל כה) : **שושנים**. שם עשב המריח : **עובר**. רוצה לומר מתפשט : (מצודת ציון)

[יד] יָדְיוֹ גְּלִילֵי זָהָב מְמַלְאִים בְּתַרְשִׁישׁ מְעִיו עֶשֶׂת שָׁן מְעַלְפֹת סְפִירִים :

רפ"י גלילי זהב. כאופני זהב : ממלאים בתרשיש. כל לשון מושב אבן יקרה בזהב קרוי מלאת : עשת. לשון (ירמיה ה כה) שמנו עשתו קבוץ עב קרוי עשת משש"יאה בלע"ז : שן. מעלמות פיל : מעלפת ספירים. מקושטת ומתוקנת בספירים לשון ותתעלף דמתרגמינן ואיתקנת : ידיו. הלוחות שנתן מימינו ומעשה ידיו המה : גלילי זהב. אלו הדברות שבהן הנחמדים מזהב ומפז רב, א"ר יהושע בן נחמיה מעשה נסים היו שֶׁל

סנפירינון היו והיו נגלליו, ד"א על סם שמגלגלות טובה לעולם : ממלאים בתרשיש. שכלל בעשרת הדברות תרי"ג מלות : מעיו עשת שן. זה תורת כהנים הניתן בזמלע חמשה חומשים כמעיים הללו שהם נתונים בזמלע הגוף : עשת שן מעלפת ספירים. נראית חלקה כעשת שן והיא סדורה דקדוקים רבים גזירות שוות וזנין אב וקלים וחמורים : (רפ"י)

מצודת דוד ידיו גלילי זהב. אצבעות ידיו כשהן פרודות יתדמו במראיהן כזרועות אופני הזהב, רוצה לומר נקיות כזהב, ועם כי ראשי אצבעותיו הן כלי השימוש ודרכן להיות מלוכלכות : **ממולאים בתרשיש.** ובהם יושבים אבני תרשיש לפי מדות הגומות לא בולטין ולא שוקעין. ועל הצפרנים יאמר שהם נאים וחלקים כאבני תרשיש, והמה במדה הראויה לא קצרות ולא ארוכות. והנמשל הוא על גלגלי השמים מעשה אצבעות המקום ברוך הוא, שנאמר כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך, שהמה בהירים ויקרים כזהב וממולאים כוכבי אור : **מעיו עשת שן.** בטנו זך ובהיר כזכות שן הפיל כשהיא מעוטפת בספירים וקבועים בה, שאז נופל זוהר הספירים על השן ומבהיק ביותר. והנמשל הוא לומר עם כי השמים שמים לה', אוה מאז למושב לו על הכפורת, שהיא מקום פנימי ונעלם כמו המעים שבתוך הגוף, ומשם באה הארה לכנסת ישראל כצחות וזכות השן ובהירות הספיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון גלילי. אופני המרכבה. כמו על גלילי כסף (אסתר א ו) : **בתרשיש.** שם אבן יקר : **מעיו.** על הבטן יאמר שבו המעים : **עשת.** ענין בהירות וזכות. וכן ברזל עשות (יחזקאל חזו יט) : **שן.** היא שן הפיל : **מעולפת.** ענין עטוף וכסוי. כמו ותתעלף (בראשית לח יד) : (מצודת ציון)

[טו] שוקיו עמודי שש מייסדים על אדני פז מראהו פלגנון בחור פאריזים :

רפ"י שוקיו. כעמודי סם המיוסדים על אדני פז : **עמודי סם.** עמודי סים וחזירו במגלת אסתר (אסתר א) על גלילי כסף ועמודי סם, ומראהו גבוה כארזי הלזנון : **בחור כארזים.** נבחר בין הבנים כארז בין שאר עלים. מייסדים על אדני פז. אמר רבי אלעזר הקפר העמוד הזה יש לו כותרת למעלן ובסיס למטן אמר רבי שמואל בר גרמ פרשיות שבתורה יש להם כותרת למעלן ובסיס למטן וסמוכות לפנייהם ולאחרייהם כגון פרשיות של שביעית יובל (ויקרא כה) וכי תמכרו ממכר להודיעך כמה קשה אצקה של שביעית כדאיתא במסכת ערכין וסוכה וכגון (במדבר טז) יפקוד ה' איש על העדה לו את קרבני לחמי עד שאתה מפקדני על בני פקוד אותם עלי

וכן כמה לכך נאמר שוקיו עמודי שש מיוסדים וגו' : מראהו כלבנון. המסתכל ומתבונן בדבריו מולא זהם פרחים ולובלים כיער זה שמלבלב כך דברי תורה ההוגה זהם תמיד מחדש זהם טעמים : צחור. נבחר כארזים הנבחרים לבנין ולחוזק ולגובה : (רש"י)

מצודת דוד שוקיו עמודי שש. רגליו נאים בלובן וביושר כעמודי אבן שיש. והמה מיוסדים על אדני פז, הם כפות הרגלים, שהמה נקיות כזהב פז, עם כי מדרכם להיות מלוכלכות בעפר הארץ. והנמשל הוא על העולם השפל הדום רגלי המקום ברוך הוא, שנאי והארץ הדום רגלי, שהוא חזק כעמודי אבני שיש, ואדני יסוד כדור הארצי המעמידו במקומו לבל יתקרב לפאה מן הפאות, דומה הוא אל הפז. ויאמר על הנקודה האמצעית מכדור הארצי שהיא מעמדת כל הכדור במקומו כאשר חקרו הטבעיים, כי כל יסוד משתוקק ליסודו, ולכן בא הרמז בפז, כי הנקודה הזאת הוא כמעט קט כמו הפז שמעט ירד לעולם, כמו שאמרו רז"ל : מראהו וגו'. מראה קומתו הוא כהר הלבנון, והוא נבחר משאר הדודים כארזים מכל עצי היער. והמשל הוא לומר שהמקום ברוך הוא גדול ורם מכל אלהים, ומאד נבחר מכולם ואין להעריך אותם אליו : (מצודת דוד)

מצודת ציון שוקיו. הוא פרק מפרקי הרגל : שש. אבן שיש : מיוסדים . מלשון יסוד : אדני. הוא הדבר שהעמור תקוע בו. וכן אדני כסף (שמות כו יט) : פז. הוא המובחר שבזהבים : (מצודת ציון)

[טז] חכו ממתקים וכלו מחמדים זה דודי וזה רעי בנות ירושלים :

רש"י חכו ממתקים. דבריו ערבים : זה דודי. זה דמות דודי וזה דמות רעי ועל כל אלה חליתי לאהבתו, והדוגמא כלפי הקב"ה כך היא : חכו ממתקים. דבריו ערבים (ויקרא יט) ושרט לנפש לא תתנו בצרכם, אני ה' הנאמן לשלם שכר יס חיד מתוק מזה, אל תחבלו צמעסיכם ותקבלו שכר ובשוב רשע מרשעו (יחזקאל יד) ועשה משפט ולדקה עליהם חיה יחיה עונות נחצבו לו לזכות יס חיק מתוק מזה : (רש"י)

מצודת דוד חכו ממתקים. כל דברי חכו מתוקים במליצה נאותה וצחות אמרים, וכל מעשיו ותנועותיו המה חמודים כי עשויים בהשכל רב. והנמשל הוא לומר דברי התורה הנתונים מפיו המה משפטים צדיקים וחוקים ישרים, וכל מעשיו בחסד וברחמים : זה דודי וגו'. הנה מי שיש בו אלה השבחים זה דודי ורעי. וכאומרת בהיות כן איך לא אשתוקק אליו, וכי יש מי להעריך אליו. והנמשל הוא לומר דעו מי שכל אלה בו

הוא אלהי, וכאילו תאמר עתה שפטו נא אם מי דומה לו, ומה זה תאמרו לעזבו ולהתחבר עמכם להיות תחת ממשלת השר של מעלה המושל בכם, הלא כלם כמוהם כאין למול אלהי : (מצודת דוד)

מצודת ציון חכו. הוא מה שממעל הלשון והוא מכלי הדבור : **ממתקים**.
מלשון מתוק : (מצודת ציון)

שיר השירים פרק-ו

[א] אָנָה הִלֵּךְ דָּוִדַּי הִיפָּה בְּנָשִׁים אָנָה פָּנָה דָּוִדַּי וַיִּבְקָשׁוּנוּ עִמָּדַי :

רש"י אנה הלך דוד. מאנים ומקנטרים האומות את ישראל אנה הלך דודך למה הגיח אותך עזובה אלמנה : אנה פנה דודך. כשחזר והסרה רוחו על כורס ונתן רשות לבנות הבית והתחילו לבנות באלו ואמרו להם אנה פנה דודך אם חוזר הוא אליך נבקשו עמך כענין שנאמר (עזרא ד) וישמעו כרי יהודה וצנימין כי בני הגולה צונים היכל וגו' ויגשו אל זרובבל וגו' נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם וגו' וכוונתם לרעה כדי להשציתם מן המלכה והם משיבים : (רש"י)

מצודת דוד אנה הלך דודך. כאשר שמעו הנערות אמריה כי נעמו, אמרו לה את היפה בנשים אם לא מצאת את דודך בעיר, אמרי נא להיכן הלך ולהיכן פנה, רוצה לומר אנה דרכו ללכת ונלך עמך לבקשו במקום ההוא. כאילו תאמרנה אם את מתפחדת ללכת יחידי נלכה גם אנו בחברתך. והנמשל הוא כאילו יאמרו האומות אם הדבר כן הוא אמרי לנו היכן הוא, כלומר במה תשיב אותו אליך ובמה יתרצה ונעזור לך על ההשבה להספיק בידך להשיבו אליך, ולא נוסף להדיחך עוד מאחריו : (מצודת דוד)

מצודת ציון אנה. להיכן. כמו אנה אלך מרוחך (תהלים קלט ז) : (מצודת ציון)

[ב] דוֹדַי יָרַד לָגְנוֹ לְעָרוֹגוֹת הַבָּשִׂם לְרָעוֹת בְּגָנִים וְלִלְקֹט שׁוֹשְׁנִים :

רש"י דודי ירד לגנו. אנה לנו לבנות היכלו והיה קם עמנו : לערוגות

הצפס. מקום מקטר הקטרת : לרעות בגנים. ועוד ירד לרעות לאנו בגנים אשר נפולו פס אותם שלא עלו מן הגולה משרה שכינתו עליהם צבתי כנסיות וצבתי מדרשות : וללקט פושנים. פומע ומקשיב נדברים בתורתו ללקוט זכיותיהן ולכתבם בספר זכרון לפניו כענין פנאמר (מלאכי ג) אז נדברו יראי ה' וגו' ומה פאתם אומרים לבקשו עמנו ולבנות עמנו אני לדודי ולא אתם לו ולא תבנו עמנו כענין פנאמר (עזרא ד) לא לכם ולנו לבנות בית אלהינו ואומר ולכם אין חלק ולדקה וזכרון בירושלם : (רפ"י)

מצודת דוד **דודי ירד לגנו.** כאילו משיבה לומר דרכו ללכת בגנים, ובודאי ירד שם אל בין ערוגות הבושם לרעות ולטייל בגנים, וללקוט שושנים להביאם לי תשורה. והנמשל הוא אשר תשיב אמריה מעולם דרכו להשרות שכינתו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, להקשיב רנה של תורה ותפלה לקבלם ברצון, להיות שמורים אצלו לשלם מהם שכר טוב. וכאומרת הנה בעסק התורה והתפלה אפתנו לשוב אלי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לרעות.** מלשון **מרעה :** (מצודת ציון)

[ג] **אני לדודי ודודי לי הרעה בשושנים :** (ס)

רפ"י **הרועה בפושנים.** הרועה את לאנו במרעה נוח וטוב : (רפ"י)

מצודת דוד **אני לדודי וגו'.** רוצה לומר כמו שכל תשוקתי היא אל דודי, כן תשוקתו אלי, והוא זה הרועה בשושנים להביא לי מהם תשורה. והנמשל הוא לומר כמו שאני לא בחרתי באל נכר, כן הוא לא עזבני מכל וכל לבחור בעובדי גלולים, ואף עתה מקבל ברצון עסק התורה והתפלה ושמורים אצלו להשיב לי עליהם גמול טוב : (מצודת דוד)

[ד] **יפה את רעיתי פתרצה נאנה פירושלם אימה פנדגלות :**

רפ"י **יפה את רעיתי כתרצה.** והקדוש צרוך הוא מקלסה על זאת יפה את רעיתי כפאת לרויה לי כך הוא נדרש בספרי : נאנה. את עתה כאשר בראשונה בירושלם : אימה כנדגלות. חיילי מלאכים אימתך אטיל עליהם שלא להלחם ולהפציתכם מן המלאכה כמו פנאמר בעזרא : (רפ"י)

מצודת דוד **יפה את רעיתי כתרצה.** וכאשר נשמע אל החשוק נועם דבריה

והפלגת תשוקתה אליו, שלח אמריו לקלסה, וכה אמר יפה את רעיתי כעיר תרצה, והיא היתה עיר יפה מאד בבנינים נפלאים. (ועד שלא נבנית שומרון היתה עיר מלוכה למלכי ישראל) : **נאוה כירושלים**. שהיתה נאה מאד בהפלגת הסדור וההנהגה : **איומה כנדגלות**. לפי רוב חשיבתך ומעלתך את מטלת אימה על רואך, כמו דגלים ממחנות רבות המטילים אימה על רואיהם. והנמשל הוא לומר עם כי את גולה וסורה, עם כל זה יפה את במעשים הגונים ובמדות ישרות, וכל האומות אינם חפצים להשחיתך עד התכלית כאילו היית המון עם רב מלומדי מלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כתרצה**. שם עיר מלוכה למלכי ישראל : **נאוה**. נאה ויפה : **איומה**. מלשון אימה ופחד : **כנדגלות**. מלשון דגל ורוצה לומר מחנות בעלי **דגל** : (מצודת ציון)

ה **הסבי עיניך מנגדי שיהם הרהיבני שעריך כעדר העזים שגלשו מן הגלעד :**

רס"י **הסבי עיניך מנגדי**. כזחור שארוסתו חזיבה ועריבה עליו ועיניה נאות ואומר לה הסבי עיניך מנגדי כי זראותי אותך לבי משתחז ומתגאה עלי ורוחי גסה כי איני יכול להתאפק : **הרהיבני**. הגיסו לבי כמו (תהלים ט) ורהבם עמל ואון (ישעיה ל) רהב הם שבת אישמיי"ר זלע"ז והדוגמא כך הוא אמר הקדוש ברוך הוא במקדש זה אי אפשר להקיב לכם ארון וכפרת וכרובי שהם הרהיבני צבית ראשון להראותכם חנה יתירה עד שמעלתם זי : **שעריך כעדר העזים**. בקטנים ורכים ודקים שזכם יש שבת הרבה (רס"י) :

מצודת דוד **הסבי עיניך מנגדי**. גם זה מדברי החשוק, ישלח אמריו לאמר לה בדרך חבה החזירי לי עיניך שהם מוסרים מנגד פני, כי מאז בהבטתם בי חזקו ואמצו את לבבי להיות נמשך אחרך. והנמשל הוא כאילו יאמר להחכמים עיני העדה שיביטו גם עתה ויסתכלו בתורה ויעסקו בה, כי בה היו מוסיפים כח מאז בפמליא של מעלה, וגם עתה יאהבו בזה אל המקום ברוך הוא. וכאומר עם כי המה בגולה ואין עסק התורה מוספת כח כל כך כמו העסק בארץ ישראל, מכל מקום מוסיפים הם : **שעריך כעדר העזים**. שער ראשך סרוק ומבהיק, כשער עדר העזים אשר נמרטו ונסרקו בענפי הקוצים ברדתם ממקום מרעיתם מהר הגלעד, וכאילו נסרקו במסרק. והנמשל הוא על הנזירים המגדלים פרע שער ראשם כעדר העזים וכו', שהם סרוקות ושערותם ארוכות ותלויות כלפי מטה. וכאומר עם כי אין קרבן בגולה להביא במלאת ימי נזון, מכל מקום חביבים הם לפני : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הסבי**. מלשון סבוב והחזרה : **הרהיבוני**. ענין התחזקות. כמו תרהיבני בנפשי עוז (תהלים קלח ג) : **שגלשו**. ענין מריטת השער : (מצודת ציון)

י **שניך** **כעדר** **הרחלים** **שעלו** **מן** **הרחצה** **שפלים** **מתאימות** **ושפלה** **אין** **בהם** :

רש"י **שניך**. קאינים וגזורים שניך כולם לטובה : **כעדר** **הרחלים**. הרחל הזאת כולה קדושה אמרה לתכלת צפורה לקרצן קרניה לפופרות פוקיה לחלילין מעיה לכינורות עורה לתוף אצל הרשעים נמשלו לכלבים שאין מהם לקדושה כלום : (רש"י)

מצודת דוד **שניך כעדר הרחלים**. שניך המה לבנות במראה ומסודרות, כמו עדר הרחלים כשהם עולים מן הרחצה שמבהיקים בלובן צח : **שכולם מתאימות**. מוסב על השנים לומר אשר כל השנים שוות כתאומים. ואין בהם שכולה, רוצה לומר לא נחסר אחד מהם ולא נפגם ולא נשתנה מראהו. והנמשל הוא על שוטרי העדה הממונים להכרית ולהשחית את החייבים במשפט, שהם נקיים מן העושק כעדר העולה מן הרחצה המנוקים מן הלכלוך, וישוו אלו לאלו, וכולם קדושים מנוקים מגזל ולא ימצא במי מהם נדנוד עושק : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מתאימות**. מלשון תאומים : **ושכולה**. רוצה לומר חסרון ופגם ואמר **בלשון** **השאלה** : (מצודת ציון)

י **כפלה** **הרמון** **רקתך** **מבעד** **לצמתך** :

מצודת דוד **כפלה הרמון רקתך**. גובה פניך מזה ומזה הוא סגלגל ואדום ומעורב בלובן, כמראה חתיכה הנבקעת מן הרמון, והמה נסתרים מבפנים להמסוה, ובזה ממשיכים אהבה וחשק יותר מאילו היו גלויים מבלי מסוה. והנמשל הוא על שופטי העדה שהם פני הדור, שהמה ממולאים בכל חכמה ומדע כרמון המלאה לה גרגרים. והמה מסתירים החכמה בלבותם ואינם מתפארים בפני אנשים. וכאומר עם כי בגולה יתמנו השופטים בישראל על פי חוקי הממשלה, עם בל זה לא ימצא מי יערב לבו לגשת להיות מן השופטים אם לא ימצא בו כל אלה. (ולא זכר שבח השפתים מה שזכר למעלה, כי הם המרמזים על הנביאים ואינם בגולה. ובעבור זה לא זכר גם שבח הדבור, כי הוא מרמז על הלויים העומדים על הדוכן לדבר בשיר, ובגולה אין דוכן ואין שיר. וכן לא זכר שבח הצואר, כי הוא מרמז על בית המקדש והוא חרב. וכן לא זכר שבח

השדים, כי הם מרמזים על המלך וכהן גדול, ובגולה אין מלך ואין כהן גדול) (מצודת דוד):

מצודת ציון **כפלה**. ענין בקוע. כמו כפלה תחתית (איוב מא טז): **רקתך**. הוא גובה הפנים שאצל העין מזה ומזה. וכן ותתקע את היתד ברקתו (שופטים ד יא): **מבעד**. מבפנים: **לצמתך**. היא המסוה המכסה את הפנים. וכן גלי צמתך (ישעיה מז ב): (מצודת ציון)

ת שְׁשִׁים הֵמָּה מְלָכוֹת וְשִׁמְנִים פִּילֶגְשִׁים וְעֵלְמוֹת אֵין מִסְפָּר:

רס"י **ששים** המה מלכות. אברהם ויולאי יריכו בני הטורה שש עשר, ישמעאל ובניו שלש עשרה, יחזק ובניו שלשה, בני יעקב שנים עשר, בני עשו שש עשרה, בדברי הימים, הרי ששים, ואם תאמר לא מהם תמנע שהיא אשה אברהם מן המנין: **ושמנים פלגשים**. נח ובניו עד אברהם תולדות יולאי התיבה שמנים תמלאם וכסם שהמלכות שהם נשי המלך יתירות בגדולה על הפלגשים כך היו אברהם ויולאי יריכו חסובים גדולים ויתרים בחשיבות על הכל כאשר תראה הגר בת מלכים היתה תמנע בת שלטונים היתה ונעשית פלגש לעשו ואומר (בראשית יד) אל עמק שוה וגו' הושוו כלם בענה אחת והמליכו את אברהם עליהם: **ועלמות אין מספר**. למשפחות הרבה נחלקו כל אלה: (רס"י)

מצודת דוד **ששים** המה **מלכות**. יתכן שבנשי המלך שלמה שהיו שבע מאות שרות, היו בהן ששים מופלגות ביופי ובמדות חמודות, ובג' מאות פלגשיו היו בהן פ' שהן מופלגות ביופי וכו'. כאילו החשוק ישלח דברו לאמר הנה בנשי המלך השרות יש ששים מופלגות ביופי ובמדות חמודות, וכן בפלגשיו יש שמונים, וזולתם יש הרבה מן הנערות שהן מופלגות ביופי וכו'. והנמשל הוא לומר כי הנה אמרו זרעו של שם בן נח נחלק אחר כך לששים עממים, וכינה אותם בשם מלכות להיותם מזרע שם הנאהב מהמקום ברוך הוא, והמבורך מפי נח אביו. וזרעו של יפת אחיו נחלק אחר כך לשמונים עממים, וכינה אותם בשם פילגשים להיותם מזרע יפת, שלא היה נאהב מהמקום ברוך הוא כמו שם, אבל לא היה שנוא לפניו כמו חם, וזרעו של חם אחיהם נחלק אחר כך לעממים אין מספר. וכינה אותם בשם עלמות לבד, להיותם מזרע חם השנוא מהמקום ברוך הוא והמקולל מפי נח אביו: (מצודת דוד)

מצודת ציון **ועלמות**. נערות. וכן עלמות אהבוך (לעיל א א): (מצודת ציון)

טו אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה ברה היא לילדתה ראוה
בנות ויאשרוה מלכות ופילגשים ויהללוה :

כ"י אחת היא יונתי. ומכולם אחת היא הנבחרת לי ליונה תמה שהיא
תמימת לב עם בן זוגה : אחת היא לאמה. לכנסיותה הרצה מחלוקות
צבתי מדרשות כלם לבס להבין תורה על מכונה ואל אמתתה : צרה היא
ליולדתה. יעקב ראה אותה מטה שלימה בלא פסול והודה וקילס למקום
שנאמר (בראשית טו) וישתחו ישראל על ראש המטה : ראוה בנות. את
ישראל בגדולתה : ויאשרוה. ומה הוא קילוסך מי זאת הנקפ' עלינו
ממקום הגבו' לנמוך קרויה הנקפ' כך בית המקדש גבוה מכל ארצות :
(כ"י)

מצודת דוד אחת היא. אבל רעיתי הדבוקה בי כיונה בבן זוגה ותמימה
באהבתה אלי, היא אחת ומיוחדת בכולן ואין להעריכן אליה וזהו על כי
היא אחת ויחידה לאמה, ושמה בה כל מגמתה לפלס מעגל דרכיה
להיישירה בכל עוז. והיא ברה וצחה בעבור אמה שילדתה, כי השתדלה
לצחצחה ולמרקה בתמרוקי הנשים. והנמשל הוא לומר הנה כנסת
ישראל היא המיוחדת שבכל העמים, כי מקור מחצבתה היו קודש הם
האבות והאמהות, והם השרישו בלבה אהבת ה' : ראוה בנות. כשראוה
העלמות בכשרון מעשיה ובהפלטת יופיה, היו מאשרות ומשבחות אותה.
וכאשר ראוה נשי המלך ופילגשיו, היו מהללות אותה כאלו הודו בעצמן
שהיא עלתה על כלן. והנמשל הוא על חכמי האומות שכלן מפארים את
ישראל ומודים בשבחם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ברה. מלשון ברור ונקי : ויאשרוה. ענין הלול ושבח. כמו אשרי
האיש (תהלים א א) : (מצודת ציון)

יז מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה ברה פחמה אַימה פנדגלות :
(ס)

כ"י כמו שחר. הולך ומאיר מעט מעט כך היו ישראל צבית שני בתחלה
זרובצב פחת יהודה ולא מלך והיו משועבדים לפרס וליוון ואחר כך נלחום
בית השמונאי ונעשו מלכים : אימה כנדגלות. איומה בגבוריה כנדגלות
של מלכים כל זה הקב"ה מקלם את כנסת ישראל יפה את רעיתי כתלכה
וכל העניין ע"כ : (כ"י)

מצודת דוד מי זאת הנשקפה וגו'. הלשון הזה יורה על ענין שבח וחשיבות,

וכן מי מלל לאברהם. ומוסב למעלה לומר כן היה הקילוס שקלסוה הבנות והמלכות והפלגשים, וכה אמרו ראו מי היא, וכמה גדולה וחושה היא זאת אשר מתחלה היתה נשקפה ונראה כזוהר כוכב השחר, ולאחר זה נתעלתה עד שנעשית יפה כלבנה, ואחר זה הוסיפה עוד ביופי עד שנעשית ברה כחמה, לא כדרך שאר הנשים שנכחש יפיין כשהן מזדקנות. והנמשל הוא לומר כמה גדולה האומה ההיא שבכל פעם מוספת על עצמה סייגים וגדרים לעשות משמרת למשמרת התורה : **איומה כנדגלות**. לפי רוב חשיבותה ומעלתה מטלת אימה על רואיה, כמו דגלים ממחנות רבות המטילים אימה על רואיהם. והנמשל הוא לומר כל האומות אינם חפצים להשחיתה עד התכלית, כאילו היתה המון עם רב מלמדי מלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הנשקפה**. ענין ראייה והבטה. כמו בעד החלון נשקפה (שופטים ה כח): **שחר**. כוכב השחר: **איומה**. מלשון אימה ופחד: **כנדגלות**. מלשון דגל של מחנות עם: (מצודת ציון)

[יא] אל גנת אגוז ירדתי לראות באפי הנחל לראות הפרחה הגפן הנצו הרמנים :

רש"י **אל גנת אגוז ירדתי**. עוד זה מדברי סכינה הנה באתי אל מקדש שני זה אליך : **לראות באפי הנחל**. מה לחלוחית מעשים טובים אראה בך : **הפרחה הגפן**. אם תפריחו לפני ת"ח וסופרים וסונים : **הנצו הרמונים**. מקיימי מצות מליאי זכיות למה נמשלו ישראל לאגוז מה אגוז זה אתה רוא' אותו כולו עץ ואין ניכר בתוכו פולעו ומלאו מלא מגורות מגורות של אוכלים כך ישראל לנועין וענוותנין מעשיהם ואין תלמידים שבהן נכרים ואין מתפארים להכריז על שבחן בדקתו את' מולא אותו מלא חכמה ועוד כמה מדרשות לדבר מה אגוז זה נופל צטיט ואין מה שבתוכו נמאס אף ישראל גולין לבין האומות ולוקין מלקיות הרבה ואין מעשיהם נמאסין : (רש"י)

מצודת דוד **אל גנת אגוז ירדתי**. גם זה מדברי החשוק, שאמר הנה כשנפרדתי ממנה לא הלכתי לחבק חיק נכריה, אבל געגועי היה עליה, ולהפק הגעגועין ירדתי אל גנת אגוז לטייל שם, ולקבל ריח עלי האילנות, ולראות בצמחים הגדילים בשפת הנחל, ולהביט אם פרוחה הגפן, אם גדלו נצי הרמונים. והנמשל הוא לומר אף בהיות כנסת ישראל בגולה לא בחרתי בעם אחר, אבל מצוי אני בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לקבל ברצון עסק חדושי התורה ורנון התפלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון באבי הנחל. בצמחי הנחל כמו עודנו באבו (איוב ח יב): הפרחה. מלשון פרח: הנצו. הוא חנטת הפרי כשהפרח נופל. כמו ויוצא פרח ויצץ ויצץ (במדבר יז כג): (מצודת ציון)

[יב] לא ידעתי נפשי שמתני מרכבות עמי נדיב:

רס"י לא ידעתי. כנסת ישראל מתאוננת לא ידעתי להזהר מן החטא שאעמוד בכבודי בגדולתי ונכסלתי בשנאת חנם ומחלוקת סגבר במלכי בית השמונאי הורקנוס ואריסטובלוס עד שהיה מביא אחד מהם את מלכות רומי וקבל מידו המלוכה ונעשה לו עבד ומאז נפשי שמתני להיות מרכבות להרכיב עלי נדיבות שאר אומות: עמי נדיב. כמו עס נדיב יו"ד יתיר כיו"ד של (דברים לג) שכני סנה (בראשית י) גנובתי יוס (איכה א) רבתי עם: נפשי שמתני. אני בעלמי מניתים עלי כעניין שנאמר (ירמיה יג) ואת למדת אותם עליך אלופים לראש: (רס"י)

מצודת דוד לא ידעתי. חזרה החשוקה להתאונן ולומר הנה אז לא שמתני לבי לדעת ולהזהר בכבוד החשוק לפתוח לו הדלת מיד, והנה נפשי עשתה לי להיות מרכבות להטעין עלי נדיבי עם, רוצה לומר להיות משועבדת ונכנעת אליהם כדרך היושבת בדודה וגלמודה. והנמשל הוא לומר שכנסת ישראל תתאונן לומר לא שמתני לבי מאז לצאת מבבל כולנו יחד כאשר צוה ה', ונפשי עשתה לעצמה להיות משועבדת בגולה: (מצודת דוד)

מצודת ציון שמתני. מלשון שימה ועשיה: עמו. היו"ד יתירה. כמו שוכני סנה (דברים לג טז) ורבים כמוהו: נדיב. ענין שררה. כי דרך השר לנדב ולתת מתן: (מצודת ציון)

שיר השירים פרק-ז

[א] שובי שובי השולמית שובי ונחזה בך מה תחזו בשולמית כמחלת המחנים:

רס"י שובי שובי השולמית. אומרים אלי שובי שובי מאחר המקום: השולמית. השלימי' באמונתך עמו שובי שובי אלינו ונחז' בך נליב ממך

נליצים וּפְלִטוֹנִים כְּמוֹ וְאַתָּה תַחֲזֶה מִכָּל הָעָם כִּי דִרְשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא, ד"א
וְנַחֲזֶה בְּךָ נִתְּבוֹנָן אֲלִיךָ מַה גְּדוֹלָה נִיתָן לָךְ וְהִיא אוֹמֶרֶת מַה תַּחֲזוּ בְּשׁוֹלְמִית
מַה גְּדוֹלָה אַתָּם יְכוּלִים לִפְסוֹק לִי שְׁתַּחֲא שׁוּה לְגְדוֹלְתִי אֲפִילוּ לְגְדוֹלַת דְּגָלִי
מַחֲוֹלוֹת מַחֲנוֹת הַמִּדְבָּר :

מצודת דוד **שובי שובי השולמית.** כאשר נשמע אל החשוק אשר חשוקתו
מתאוונת על שלא נזהרה בכבודו, שלח אמריו לאמר לה את השלימה
במעלות ומדות הגונות שובי אלי להיות עמי כמאז. וכפל המלות יורה על
החזוק והזרוז : **ונחזה בך.** אני ואנשי ביתי נסתכל ונביט בך להשלים
חפצך בכל אשר תשאלני : **מה תחזו.** כאילו מיסב הדבור לאנשי ביתו,
לומר להם דעו מהו הדבר אשר תחזו בה למלאות תשוקתה להרחיב לבה
בשמחה מרובה כשמחת רקוד מחולות של מחנות רבות. והנמשל הוא
כאילו המקום ברוך הוא אומר לה שובי מהגולה אל ארצך, ואני
באמצעות מלאכי מעלה נשלים חפצך בהחזרת בית המקדש, וחלוק
המחנות של שכניה ולויה וישראל כאשר היה מאז : (מצודת דוד)

מצודת ציון **השולמית.** מלשון שלם : **ונחזה.** ענין ראייה והבטה : **כמחולות.**
ענין רקוד של שמחה. כמו לחול במחולות (שופטים כא כא) : **המחנים.**
מלשון מחנה : (מצודת ציון)

[ב] מַה יָּפּוּ פְּעַמֵּיךָ בְּנַעֲלִים בֵּית נְדִיב חֲמוּקֵי יִרְכֵּיךָ כְּמוֹ חֲלָאִים מְעֵשָׂה יְדֵי
אָמֶן :

רס"י מה יפו פעמיך בנעלים. הם אומרים לה חפאים לנו שתדבקו בנו
בשזבל נוי וחשיבות שראינו בך בעודך ציפייד : מה יפו פעמיך. בעליית
הרגלים בת נדיבים : חמוקי ירכיך כמו חלאים. קבולת עדיי זהב קרויה
חלי כתם אל חלי בלשון ערבי ורבותינו דרשו על נקבי השיתין של נסכים
שנעשו משפת ימי בראשית עגולים כמו ירך כמו חלאים לשון חפירה כמו
חוליות הצור : מעשה ידי אמן. ידי הקב"ה, במסכת סוכה אמן כמו אומן
של הקב"ה ישראל מקלסין אותו מלמעלה למטה מתחילין מראשו כתם
פז ויורדין ובאין עד שוקיו עמוד שש לפי שהן באין לראותו להוריד שכינתו
מן העליונים לתחתונים והוא מונה קילוסם מלמטה למעלה מה יפו
פעמיך הם הרגלים ומונה והולך עד ראשך עליך ככרמל עד שהוא בא
למוסקה אליו :

מצודת דוד **מה יפו פעמיך בנעלים.** עוד זה מדברי החשוק מביטיחה לומר

את בת נדיב מה מאד יתייפו רגליך כשהם בתוך הנעלים המהודקים בהם לפי מדתם לא יעדפו ולא יחסרו. והנמשל הוא לומר את כנסת ישראל מזרע אברהם, מה מאוד תתיפי בשובך לארצך, ותבואי לבית המקדש ברגלים ג' פעמים בשנה : **חמוקי ירכיך**. הקפת ירכיך ישוו בעגולה כעגול התכשיטים שהמה מעשה ידי אמן. והנמשל הוא לומר כאשר תקיפו בעזרה ברגל להיות נראה לפני, תהיה חמודה בעיני כחלאים נאים : (מצודת דוד)

מצודת ציון פעמיד. כן יקראו הרגלים. וכן פעמי דלים (ישעיה כו ו) : **בנעלים**. מלשון מנעול : **חמוקי**. ענין סבוב והיקף. כמו חמק עבר (לעיל ה ו) : **ירכיך**. מלשון ירך והוא מפרקי הרגל : **חלאים**. ענין תכשיט. כמו וחלי כתם (משלי כה יב) : **אמן**. כן יקרא המופלג במלאכה : (מצודת ציון)

ג שְׁרָרְךָ אֶגֶן הַסֵּהר אֶל יְחִסֵּר הַמְּזִג בְּטַנְךָ עֲרַמַת חֲטִים סוּגָה בְּשׁוֹשְׁנִים :

רש"י שררך אגן הסהר. טיבורך אגן של מים כלולים שרוחצין בהן והוא עשוי מאבני שיש ובלשון ערבי קרוי סהר על שם שהטבור כמו נקב עגול מושלו כאגן עגול והקילום הזה אינו מענין נוי אשה כקילום העליון לפי שהעליון דוד' מקלס' וזה ריעותי' מקלסות אותה על שם מעשיה לומר הגונה את להתחבר עמנו והדוגמא על שם לשכת הגזית היושבת בטבור הארץ : אל יחסר המזג. לא יכלה משם משקה רוצה לומר לא יכלה ולא יפסוק משם שום דברי הוראה : **בטנך ערמת חטים**. שהכל כריכין לה : **סוגה בשושנים**. גדורה ומסוייגת בגדר שושני' די לה בגדר קל ואין אחד מכס פורץ בו ליכנ' הרי חתן נכנס לחופה לבו מגעגעת לחופ' ולחיבת חתונוי בל ליזקק לה אמר' לו טיפת דם כחרדל ראיתי הרי הופך פניו ללד אחר ולא נשכו נחש ולא עקרב עוקאו הרי שהוא עובר בדרך ראה בכורות בראשי התאני' פשט ידו ליטול אומרים לו של ישראל הם הוא מושך ידו מפני הגזל הרי סוגה בשושנים : (רש"י)

מצודת דוד שררך. טבורך יהיה עגול כאגן העגול כדמות הירח : **אל יחסר המזג**. לפי שהטבור הוא מקום רב הלחות השרשי המזין את הגוף, לכן אמר שלא תחסר בו הלחות, והרי הוא כאגן הזה שלא יחסר בו יין מזוג. והנמשל הוא על ההשפעה המסבבת ובאה שלא תופסק בשום זמן. ובא הרמז בשרר, כי דרך בו בא הזנת הולד במעי עמו : **בטנך ערמת חטים**. בטנך יהיה יפה ומריח כאגודת שבלי החטים הנגדרת בשושנים המעלים ריח טוב. והנמשל הוא לומר פי בטנך יתרבו כגרעיני ערמת חטים, וכולם יהיו גדורים בגדרים נחמדים והגונים לבל יכשלו בדבר איסור : (מצודת

מצודת ציון שרדך. הוא הטבור. כמו ואונו בשרירי בטנו (איוב מ טז): **אגן**. מזרק. וכן וישם באגנות (שמות כד ו): **הסהר**. תרגום של ירח הוא סיהרא: **המזג**. עניינו יין המעורב במים, וזה הלשון ידוע בדברי רז"ל: **ערמת**. אגודת שבליים. וכן סלוח כמו ערמים (ירמיה נ): **סוגה**. מלשון סייג וגדר. ובמשנה מסורת סייג לתורה (אבות פ"א פ"ג): (מצודת ציון)

ד שְׁנֵי שְׂדֵיךָ פְּשָׁנֵי עֶפְרַיִם תְּאֲמִי צְבָיָה:

רס"י שני שדיך. שתי הלוחות, דבר אחר מלך וכהן גדול: (רס"י)

מצודת דוד שני שדיך. דדיך ישוּו זה עם זה, והמה יהיו כשני ילדי צביה שנולדו תאומים שהמה בשווי גמור. והנמשל הוא על המלך וכהן גדול המיניקים ומשפיעים, טובת המלך במלחמתו וכהן גדול בעבודתו. ואמר שישוּו בגדולה ויהיו מסכימים ונשמעים זה לזה כרעים אהובים: (מצודת דוד)

מצודת ציון עפרים. כן יקראו ילדי הצבי והאיל: (מצודת ציון)

ה צִוְּאֲרֵךְ כְּמַגְדֵּל הַשָּׁן עֵינֶיךָ בְּרִכּוֹת בְּחֻשְׁבוֹן עַל שְׁעַר בַּת רַבִּים אֶפְדָּה כְּמַגְדֵּל הַלְּבָנוֹן צוֹפֶה פָּנָי דַּמְשֶׁק:

רס"י לוארך. ההיכל והמזבח שהם זקופים וגבוהים ולסכת הגזית גם היא סם עשויה לחוזק ולמגן כמגדל השן: **עיניך**. כזריכות אשר בחשבון המושכות מים, כן עיניך על שער בת רבים חכמיד כשהם יושבים בצערי ירושלים העיר בת רבת עם ועסוקים בחשבון תקופות ומזלות חכמתם וזינתם לעיני העמים מושכות כזריכות מים, ועוד יש לפרש כזריכות בחשבון כמו יונים, ולשון משנה הוא הלוקח יוני שובך מפריח כריכה ראשונה קובי"רש בלעז: **אפך כמגדל הלבנון**. איני יכול לפרשו לשון חוטם לא לענין פשט ולא לענין דוגמא כי מה קילום נוי יש בחוטם גדול וזקוף כמגדל ואומר אני אפך לשון פנים וזה שהוא אומר לשון יחיד ואינו אומר אפך שעל המלח הוא מדבר שהוא עיקר הכרת פנים כענין שנאמר (ישעיה ג) הכרת פניהם ענתה צם ותדע שהרי מקלסה והולך מלמטה למעלה עיניך כזריכות בחשבון ואחריהם המלח וכן האומות מקלסות (יחזקאל ג) מלחך חזק לעמת מלח כל הבאים להרעותך ולפתותך: **כמגדל הלבנון**

כופה פני דמסק. ראייתו במדרש זה בית יער הלצנון שעשה שלמה שהעומד עליו כופה ומונה כמה בתים יש בדמסק, דבר אחר פניך כופות פני דמסק מלכות לבא פערי ירוסלם עד דמסק פעתידה להרחיב עד דמסק : (רס"י)

מצודת דוד **צואר כמגדל השן.** הצואר שלך יהיה זקוף ומיושר ובתכלית הלובר, כמו מגדל משן הפיל. והנמשל הוא על בית המקדש שהוא חזק ומבצרן של ישראל, כצואר הזה שהוא חוזק האדם, שיעמוד על הר גבוה תלול ויהיה בנוי בהמבחר שבבנינים, משם יבא מחילת החטא ולבון העון : **עיניך ברכות חשבון.** עיניך תהיינה זכות ובהירות, כמו הברכות שבעיר חשבון אצל השער ששמו בת רבים. והנמשל הוא על החכמים שהם עיני העדה להורותם הדרך אשר ילכו בה, שהמה יהיו כברכות מים המשקים את הגנות : **אפך.** חוטמך יהיה ביושר נמרץ מבלי עקמימות, כמגדל העומד ביער הלבנון הרואה פני דמסק שהוא ממולו, ואותו המגדל היה בנוי ביושר רב. והנמשל הוא על השופט אשר יהיה בימים ההם שהוא תואר פני הדור, כחוטם הזה שהוא תואר הפרצוף, והוא יהיה מיושר בלי עקמימות כמגדל הזה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **השן.** שן הפיל : **ברכות.** מקום בנוי באבנים ובסיד ושם מתכנסים המים וכן בתעלת הברכה (מ"ב יח יז) : **אפך.** חוטמך. כופה. ענין הבטה וראיה : (מצודת ציון)

11 ראשך עליך ככרמל. אלו תפילין שבראש שנתאמר בהן (דברים כה) :

רס"י ראשך עליך ככרמל. אלו תפילין שבראש שנתאמר בהן (דברים כה) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך הרי היא חוזקן ומוראן כסלע הרים וכרמל הוא ראש ההרים : **ודלת ראשך.** קליעת פערות נזיריך נאה במלכותה כקליעת ארגמן : **דלת ראשך.** על שם שהקליעה מודלת על גובה הראש : **מלך אסור צרהטים.** שמו של מקום קסור בתלתלים שנתאמר (במדבר ו) נזר אלהיו על ראשו : **רהטים.** קור"נץ בלעז כן קורין לתלתלי האזורות שקושרין בהן החגורות, ד"א מלך אסור צרהטים הק"צה נקשר באהבה במלות ובריאות שאתם רלים לפניו : (רס"י)

מצודת דוד **ראשך עליך ככרמל.** ראשך אשר עליך יעמוד מוזקף ויהיה סגלגל כהר הכרמל. והנמשל הוא לומר אשר השכינה היא הראש אשר עליך יראה כהר הכרמל : **ודלת ראשך.** קווצות השער המודלה על ראשך המה יהיו יפים כפתילי ארגמן. והנמשל הוא על הנביאים הנשפעים מהמקום ברוך הוא שפע הנבואה, הם ישמיעו מה שיהיה לאחרונה. וכן

יקום כצבע ארגמן הנראה למרחוק ולא תסור כי אם בקושי רב : **מלך אסור ברהטים**. כל כך תהיה נחמדת לעין, שאף המלך יהיה חפצו להיות קשור בבנין שבעליית הבית מחדר לחדר הנעשה להתהלך בו, בחשבו כי שם ישביע עינו ממראית פניך בראותך מתהלך מחדר לחדר. והנמשל הוא לומר אשר המקום ברוך הוא יהיה אז כאילו הוא אסור בבניני בית המקדש כי עוד לא תסור משם שכינתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ודלת**. כן יקרא דבר הנתלה בדבר ויורד למטה. ובדברי רז"ל הדלה עליה את הגפן (סוכה יא.), וכן ורעו דליותיו (ירמיה יא טז): **כארגמן**. מין צבע אדומה : **אסור**. ענין קשירה : **ברהטים**. הבנינים שעל העליות מחדר לחדר. וכן רהיטנו ברותים (לעיל א יז): (מצודת ציון)

יז **מה יפית ומה נעמת** **ימה** **נעמת** **אהבה** **בתענוגים** :

רס"י **מה יפית ומה נעמת**. אחר שפרט קילוס כל אבר ואבר כלל כל דבר מה יפית כולך ומה נעמת לידבק בך אהבה ההוגנת להתענג זה : (רס"י)

מצודת דוד **מה יפית**. מה מאד תהיה יפה ונעימה והאהבה תהיה עם התענוג כי בעודי נפרדת ממך האהבה היא סיבה אל העצבון בעבור רוב הגעגועין, אבל כשתשבי עמדי תהיה האהבה סיבה אל התענוג. והנמשל הוא לומר כשתשובי מן הגולה יהיה שמחה לפני המקום ברוך הוא, אשר לא כן כשהיא בגולה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מה יפית**. מלת מה הוכחה על הפלגת הענין. וכן מה רב טובך (תהלים לא כ): **נעמת**. ענין אהבה. כמו אף נעים (לעיל א טז): (מצודת ציון)

יח **זאת קומתך** **דמתך** **לתמר** **ושדך** **לאשפלות** :

רס"י **זאת קומתך דמתך לתמר**. ראינו נוי קומתך בימי נבוכדנצר שכל האומות היו כורעות ונופלות לפני הכלם ואתה עומדת בקומה זקופה כתמר הזה : **ושדך לאשפלות**. דניאל חנניה מיסאל ועזריה שהיו לך כשדים לינק מהם דמו לאשכולו' שמשפיעות משק' כך הם השפיעו להניק וללמוד את הכל שאין יראה כיראתכם, עד כאן קלסוהו האומות מכאן ואילך דברי שכינה לגלות ישראל שבין האומות : (רס"י)

מצודת דוד **זאת קומתך**. זאת תהי מראה קומתך תדמה לאילן תמר הזקוף מבלי עקמימות. והנמשל הוא על כל האומה שתהיה בכללה ישרה

ושדיך : דדיך יהיו תלויים כלפי מטה כאשכולות מן האילן. והנמשל הוא על המלך וכהן גדול המיניקים אותך להשפיע לך טובה, הנה ישפיעו טובה מרובה כאשכולות הגפן המשפיעים יין רב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **קומתך**. מלשון קומה וגבהות : **דמתה**. מלשון דמיון והשוואה : **לאשכולות**. כן יקרא הענף והגרורים תלויים בו. וכן אשכול הכופר (לעיל א יד) : (מצודת ציון)

ט **אמרתי אעלה בתמר אחזה בסנסניו ויהיו נא שדיך כפאשכולות הגפן וריח אפך** : **פתפוחים** :

רפ"י **אמרתי אעלה בתמר**. מתפאר אני בין חיילות של מעלה בכס שאתעל' ואתקדש על ידיכם בתחתונים שתקדשו את שמי בין האומות : אחזה בסנסניו. ואני אחוז ואדבק בכס, סנסנים ענפים : ויהיו נא שדיך. ועתה האמתי את דברי שלא תתפתי אחרי האומות ויהיו הטובים והחכמים שצדק עומדים באמונתם להשיב דברים למפתים אותך שילמדו מהם הקטנים **שבהם** : (רפ"י)

מצודת דוד **אמרתי אעלה בתמר**. רוצה לומר אשב עם הרעיה שדמתה לאילן תמר, ואחזה בסעיפי האילן, כלומר עוד לא אפרד ממנה. והנמשל הוא לומר שהמקום ברוך הוא ישרה בה שכינתו ולא תפרד ממנה : **ויהיו נא שדיך**. רוצה לומר עתה בזמן קרוב אתענג בשדיך, שיהיו כאשכולות התלויים כלפי מטה. והנמשל הוא לומר בזמן קרוב ישפיעו לך המלך וכהן גדול טובה מרובה, כאשכולות המשפיעים את היין : **ודיך אפך**. שיהיה כריח התפוחים. והנמשל הוא לומר ארצה קרבנותיך ויעלו לריח נוחות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בסנסניו**. ענין סעיף וענף ואין לו דומה : **נא**. עתה : (מצודת ציון)

יז **וחכך פנין הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים** :

רפ"י **וחכך כיון הטוב**. הזהרי בתשובותיך שיהיו כיון הטוב : **הולך לדודי למישרים**. זהירה אני להשיב להם שאעמוד באמונתי שיהא חכי הולך לפני דודי לאהבת מישור שהוא מן הלז ולא ברמיה ועקיבה : **כיון הטוב**. שהוא דובב שפתי ישני' אף אבותי בקבר ישמחו בו ויודו על חלקם, דובב מרחיץ פרומ"יר בלעז ויסודו לשון ליבור וכך היא התשובה אני לדודי וגם הוא

מצודת דוד **וחכך**. מאמריך ישמחו לבי, כיון הטוב ההולך במתן לדודים מאהוב לאהוב ליישר האהבה ביניהם לבל תמוט : **דובב שפתי ישנים**. רוצה לומר כיון אשר יש בו מן החוזק עד שמשיח אף שפתי ישנים. והוא ענין הפלגה על כי דרך היין החזק להרגיל שפתי שותיהו להרבות אמרים, עם כי היה דרכו למעט בדבור, ורוצה לומר כמו היינות כאילו משמחים את הלב, כן מאמריך ישמחו לבי. והנמשל הוא לומר הנה עתר תפלתך ועסק למודך יקובל ברצון לפני : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וחכך**. הוא מה שממעל הלשון והוא מכלי הדבור : **לדודי**. כמו לדודים ונפלה המ"ם. כמו על דברי חוזי (דה"ב לג יט) ומשפטו חוזים ורבים כמוהו : **למישרים**. מלשון ישר : **דובב**. ענין שיחה ודברו. כמו ודיבת עם (יחזקאל לו ג) : **ישנים**. מלשון שינה : (מצודת ציון)

[יא] אָנִי לְדוֹדִי וְעָלִי תְּשׁוּקָתוֹ : (ס)

מצודת דוד **אני לדודי**. כאשר נשמע אל החשוקה ההבטחה והייעודים הללו, אמרה הנה מאז ידעתי אשר אני מיוחדת לדודי, וכל תשוקתו הוא עלי לא על הזולת. והנמשל הוא כאילו אמרה כנסת ישראל מאז ידעתי שאני לו לעם, ולא ימאס בי להחליפני בעם אחר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תשוקתו**. ענין תאוה וחשק. כמו ואלו תשוקתו (בראשית ד ז) : (מצודת ציון)

[יב] לָכֹה דוּדִי נָלֵא הַשְּׂדֵה נְלִינָה בְּכַפְרִים :

כז"י **לכה דודי נלא השדה**. לרקו רבותינו בעירובין אמרה כנסת ישראל רבונו של עולם אל תדינני כיושבי כרכים שיש בהם גזל ועריות אלא כיושבי פרזות שהם בעלי אומנות ועוסקין בתורה מתוך הדחק : **נלינה בכפרים**. נלינה בכופרים בא ואראך בני עשו שהשפעת להם טובה וכופרים בך. (יג) נשכימה לכרמים. אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות : **נראה אם פרח הגפן**. אלו בעלי מקרא : **פתח הסמדר**. כשהפריח נופל והענבים ניכרים הוא פתוח הסמדר ולהם דימה בעלי משנה שהם קרובים ליהנות מהם בהוראת התורה : **הנלו הרמונים**. כשהם גמורים והנץ סביבותיהן נופל, הנלו נופל נלו ולהם דימה בעלי תלמוד שהן בחכמה גמורה וראויין להורות : **שם אתן**

את לודי. קם ארלך את כזודי וגודלי קבח בני וכוותי : (כ"י)

מצודת דוד לכה דודי. תשלח אמריה לחלות פני החשוק, לומר לו נצא מן העיר אל השדה, ונלין באחת מן הכפרים אשר הכרמים סמוכים אליה. והנמשל הוא כאילו אמרה כנסת ישראל אל המקום ברוך הוא לך נא בערי השדה ובכפרים להשגיח במעשה אנשיהן, עם כי אינם מיושרים ומחוכמים כאנשי כרכים ועיירות גדולות שיש בהם ממי ללמוד, כי חכמיהם רבו למעלה אשר לא ימצא כן בערי השדה ובכפרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון לכה. הוא ענין זרוז : נלינה. מלשון לינה : בכפרים. כן יקראו המקומות הקטנות. כמו בערים ובכפרים (דה"א כז) : (מצודת ציון)

[יג] נשכימה לקרמים נראה אם פרחיה הגפן פתח הסמדר הנצו הרמונים
שם איתן את דדי לך :

מצודת דוד נשכימה לכרמים. בהיות שהכרמים סמוכים לה נבוא בהשכמה אל הכרמים עד שלא תזרח השמש בתוקף החום : נראה. שם נתענג לראות אם כבר פרחיה הגפן אם פתח וכו' : שם. בכרמים אראה לך אהבתי אליך, אחר שיהיה לנו הרחבת הלב מתענוג ראיית פרחי הגפן וכו'. והנמשל הוא כאילו כנסת ישראל אומרת לך שם לבתי כנסיות ומדרשות וראה אם התלמידים והחכמים הפריחו חכמת התורה ומעשים טובים, ושם תראה גודל שבחי ואהבתי לך : (מצודת דוד)

מצודת ציון נשכימה. מלשון השכמה : הסמדר. הם הענבים הדקים הניכרים אחר שנפלה הפרח וזהו פתח הסמדר : הנצו. הוא חנטת הפרי : דודי . ענין אהבה וחבה : (מצודת ציון)

[יד] הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים חדשים גם ישנים דודי
צפנתי

כ"י הדולאים נתנו ריח. דולאי התאנים הטובות והרעות כענין שנאמר (ירמיה כד) הרלני ה' והנה שני דולאי תאנים וגו' הדוד האחד טובות וגו' והדוד השני תאנים רעות מאד אשר לא תאכלנה אלו פוסעי ישראל עכשו שניהם נתנו ריח כולם מבקשים פניך : ועל פתחינו כל מגדים. יש בידינו שבר מלות הרבה : חדשים גם ישנים. שחדשו סופרים עם הישנים שכתבת עלי : כפנתי לך. לשמך ולעבודתך כפנתים בלבי, ד"א כפנתי להראות לך שקיימתם : (כ"י)

מצודת דוד **הדודאים**. הביא ראייה שקרוב הדבר שפרחה הגפן וכו', כי הנה עשבי הדודאים כבר הפריחו ומעלים ריח טוב, ועל פתחינו כבר יש כל מיני מגדים מן החדש ומן הישן של אשתקד אשר קניתיים וצפנתיים לתת לך. וכאילו אומרת והנה ראיתים אלו מול אלו וראיתי בהם מגדים מן החדש, ואם כן קרוב הדבר שפרחה הגפן וכו', וכשנלך שמה נמצא קורת רוח והרחבת הלב, ואראה לך שם תוקף אהבתי אליך. והנמשל הוא כאילו תאמר כנסת ישראל הלא אף עמי הארצות שבהם שהמה רק בצורת אדם כדמות עשבי הדודאים, עם כל זה גם הם נתנו ריח בעסק המצות, ויש אם כן בהם הרבה זכיות ממה שעשו מחדש ומה שעשו מזמן רב, וכולם עשויים המה בעבור כבוד שמך לא להתיחר, ואם כה עשו עמי הארצות, מה הם עוד הזכיות אשר תמצא בין החכמים והתלמידים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הדודאים**. שם עשב כדמות אדם זכר ונקבה. וכן וימצא דודאים בשדה (בראשית ל יד) : **מגדים**. כן יקראו פירות משובחים. וכן פרי מגדים (לעיל ד יג) : **ישנים**. ענין זקנה : **צפנתי**. ענין הטמנה והסתרה. כמו יצפנו דעת (משלי י יד) : (מצודת ציון)

שיר השירים פרק ח

[א] מי יתנדך כָּאֵח לִי יוֹנֵק שְׂדֵי אִמִּי אֶמְצָאָה בְּחוּץ אֶשְׁקָה גַם לֹא יְבוּזוּ לִי :

רש"י מי יתנדך כֹּאֵח לִי. שתבוא לנחמני כדרך שעשה יוסף לאחיו סגמלהו רעה ונחמנו לו (בראשית נ') וינחם אותם : אמנלך בחוץ אֶשְׁקָה. אמנלך נביאִיך מדברים בשמך ואחזקם ואנשקם גם ידעתי כי לא יבוזו לי כי כדאי היא אהבתך שתהא אהובתך סובבת לחזר אחריה : (רש"י)

מצודת דוד **מי יתנדך כאח לִי**. גם זה מדברי החשוקה, תשלח אמריה לומר אל החשוק הן אתאוה לנשק אותך בשוק בפומבי, אבל בוש אני פן אהיה לבוז. ומי יתן אותך שתהיה למולי כאח קטן שעדיין יונק שדי אמי, שאין בושה אחרתו לנשקו בשוקים, כי אם כן היית למולי הייתי מנשק אותך כאשר מצאתיך בשוק, והייתי אם כן ממלא תאותי, וגם לא היה מי מבזה אותי. והנמשל הוא לומר מי יתן ויסורו הסבות המונעות אותי מעבודה תמימה, כי אם כן היה הייתי אז עוסקת בתורה ובמצות בכל מקומות מהלכתי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שדי אמי**. דדי אמי: **בחוץ**. בשוק: **אשקד**. מלשון נשיקה: **יבזו**. מלשון **בזיון**: (מצודת ציון)

[ב] אָנְהִגְדָּ אָבִיָאָד אֶל בֵּית אַמִּי תִלְמִדְנִי אֲשֶׁקֶד מִיַּן הָרְקַח מְעַסִּיס רְמַנִּי:

רש"י **אל בית אמי**. בית המקדש: **תלמדני**. כאשר הורגלת לעשות צארהל מועד: **אשקד מיין הרקה**. נסכים: **עסיס**. יין מתוק: (רש"י)

מצודת דוד **אנהגד**. הייתי מוליכך להביאך אל בית אמי, למען תלמד אותי שמה במה אתרצה לך להפקת רצונך. ושם הייתי משקה אותך מיין המעורב בבשמים, ומהמיץ הנסחט מן רמוני. והנמשל הוא לומר עוד הייתי חוקר לדעת מצפוני המצות ועומק מסתריה, והייתי עושה אותם בתכלית מן השלימות ועוצם הדקדוק למען יערב לך: (מצודת דוד)

מצודת ציון **אנהגד**. מלשון הנהגה והליכה: **אשקד**. ענין שתיה: **הרקח**. ענין תערובות בשמים. כמו רוקח מרקחת (שמות ל כה): **מעסיס**. ענין סחיטה ורוצה לומר המיץ היוצא על ידי סחיטה. וכן וכעסיס דמם ישכרון (ישעיה מט כו): (מצודת ציון)

[ג] שְׁמַאלוֹ תַחַת רֵאשִׁי וַיִּמְיֵנוּ תַחְבִּיקְנִי:

רש"י **שמאלו תחת ראשי**: (רש"י)

מצודת דוד **שמאלו**. כאומרת הן ידעתי כי בזה ידבק בי דרך אהבה, וישים שמאלו תחת ראשי ותחבקני ימינו. והנמשל הוא לומר הנה בזה היית משרה שכינתך בי דרך אהבה וחיבה יתירה: (מצודת דוד)

מצודת ציון **תחבקני**. ענין סבוב הזרוע בגוף: **תעירו**, **תעוררו**. מלשון התעוררות, וכפל המלה לחזוק הענין: (מצודת ציון)

[ד] הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם מֵהַ תְּעִירוּ וּמֵהַ תְּעַרְרוּ אֶת הָאֲהָבָה עַד שְׁתַּחֲפָץ:

רש"י **השבעתי אתכם**. עכשו כנסת ישראל מסבבת דבורה כלפי האומות אף על פי שאני קובלת ומתאוונ' דודי מחזיק בידי והוא לי למשען בגלותי לפיכך השבעתי אתכם: **מה תעירו ומה תעוררו**. כי לא יועיל לכם:

מצודת דוד **השבעתי**. עתה חזרה פניה כלפי הנערות, ותאמר אליהן עונש בטול השבועה שהשבעתי אתכן מאז, יהיה עליכן בעבור מה שתעוררו אליכן אהבת החשוק ההוא בהמאיס אותי בעיניו, וכל האיום הזה הוא עד הזמן שתהיה האהבה נהפכת לשוב מעצמה, וכל עוד שלא שבה אני מאיים עליכן על זאת. וכאילו תאמר אבל אחר שתשוב האהבה אין עוד צורך לאיים עליכן, כי אז לא תוכלו להמאיס אותי להעיר עליכן אהבתו. והנמשל הוא כאילו תאמר כנסת ישראל אל העובדי כוכבים ומזלות עונש בטול השבועה יהיה עליכם, בעבור מה שתכריחו אותי לעבור על דת להמאיס אותי בעיני המקום ברוך הוא להיות חלוטה בידכם, וכל האיום הזה וכו' כמו במשל : (מצודת דוד)

[ה] מי זאת עלה מן המדבר מתרפקת על דודה תחת התפוח עוררתיך : שמה חבלתך אמן שמה חבלה ילדתך :

כ"ז מי זאת. הקב"ה וזית דינו אומרים על כנסת ישראל מי זאת כמה היא חשובה זאת שנתעלטה מן המדבר בכל מתנות טובות שם נתעלטה במתן תורה ודבוק שכינה ונראית חזתה לכל ועודנה בגלותה : מתרפקת על דודה. מתחזרת על דודה מודה שהיא חזרתה ודבוקה בו, רפק כלשון ערבי רפקתא חזרה : תחת התפוח עוררתיך. כך היא אומרת בבקשה חזת דודה תחת התפוח עוררתיך זכור כי בתחתית הר סיני העשוי על ראשי כמין תפוח שם עוררתיך והוא לשון חזת אשת נעורים המעוררת את דודה בלילות בתנומות עלי משכב מחזקתו ומנשקתו : שמה חבלתך. הרי אמרנו שהקב"ה קראה אמו שם נהיתה לך לאם : חבלתך. לשון חבלי יולדה, חבלתך באו לך חבלים ממך כמו (ירמיה י') בני ילאוני ילאו ממני :

מצודת דוד **מי זאת עולה**. עתה תשלח אמריה אל החשוק, וכה תאמר מי עוד זאת כמוני שעלתה מן המדבר מקום שממון, ואף גם שמה היתה מתחברת עם דודה ולא נפרדה ממנו. והנמשל הוא כאילו כנסת ישראל אומרת אל המקום ברוך הוא מי האמין עוד בך כמוני ללכת אחריד במדבר ארץ לא זרועה : **תחת התפוח**. עוד היותך תחת אילן התפוח עוררתי שם אהבתך לי. ושמה באה לאמך חבלים ממך, וכמו ששמה בא לה חבלים כן ילדתך שמה. וכאילו תאמר מתחלת ביאתך לעולם תחת אילן התפוח שנולדת שמה מיד עוררתי אהבתך לי. והנמשל הוא לומר מעת שיצא טבעך בעולם אני מאמנת בך, כי על ידי אברהם אבינו

נתפרסם שמו בעולם, והוא וזרעו נמשכו אחריו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מתרפקת. ענין התחברות ודבוק ואין לו דמיון במקרא והוא מלשון ערבי: **על דודה.** עם דודה. וכן ויבאו האנשים על הנשים (שמות לה כב): **עוררתיך.** מלשון התעוררות: **חבלתך.** כן יקראו מכאוב הלידה. כמו שנאמר חבלים יאחזוך כמו אשת לידה (ירמיה יג כא): (מצודת ציון)

11 שִׁימְנֵי כַחוּתֶם עַל לִבְךָ כַחוּתֶם עַל זְרוּעֶךָ כִּי עֲזָה כַמּוֹת אֶהְבֶּה קֶשֶׁה
כְּשֵׁאוֹל קִנְאָה רְשָׁפִיָּה רְשָׁפִי אֵשׁ שְׁלֵהֲבִתִּיהָ :

רש"י שימני כחותם. כשזיל אותה אהבה תחתמני על לבך שלא תשכחני ותראה כי עזה כמות אהבה האהבה שאהבתיך עלי כנגד מיתתי שאני נהרגתי עליך: קשה כשאול קנאה. התגר שנתקנאו ושנתגרו כי האומות כשזילך, קנאה בכל מקום אינפ"רמנט בלע"ז לשון אחיזת הלכ לנקום נקם: אש שלהבת יה. רשפים של אש חזקה הבאה מכח שלהבת של גיהנם טעם הזקף הגדול הנקוד על רשפי מלמדנו על תיבת אש שהיא דבוקה לשלהבת יה לומר אש של שלהבת יה: (רש"י)

מצודת דוד שימני. לכן שים אותי על לבך לבל תזוז האהבה לעולם, כמו החותם הניתן על היד ואינה זזה משם: **כחותם על זרועך.** כמו החותם הנתון על היד, כן שים אותי על זרועך. והוא כפל ענין במלות שונות: **כי עזה כמות אהבה.** האהבה שיש לי אליך היא חזקה כמות, בי היא עומדת נגד המות לבל יוכל לבטל אותה, רוצה לומר יותר אקבל עלי המיתה מלהסיר אהבתי ממך, ולכן מהראוי שלא תסיר אהבתך ממני. והנמשל הוא לאחדים עם המשל: **קשה כשאול קנאה.** הקנאה הוא דבר קשה כהירידה אל השאול. וכאילו תאמר בזה אם תסיר את האהבה להפרד עוד ממני, מאוד יקשה עלי הקנאה בראותי הנערות בנות גילי יושבות תחת בעליהן ומתענגות, ואני אהיה בדודה וגלמודה. והנמשל הוא לומר אם עוד אשב בגולה, יקשה עלי הקנאה בראותי כל האומות יושבים בארצם בטח ושאנן ואני אהיה גולה וסורה: **רשפיה רשפי אש שלהבתיה.** גחלת האהבה היא כרשפי אש וכשלהבת גדולה. רוצה לומר אהבתי אליך שמורה לעולם כחמימות הגחלת המתקיימת זמן מרובה. וגם היא חזקה כלהבת אש גדולה השורף בחזקה. והנמשל הוא לאחדים עם המשל: (מצודת דוד)

מצודת ציון כחותם. הוא הטבעת העשוי לחותם בו כתבים. וכן חותמך ופתילך (בראשית לח יח): **עזה.** חזקה: **כשאול.** הוא בור הקבר: **קנאה.** ענינו צער מה בראות דבר מה בזולת והוא לא יוכל להשיגו. כמו ותקנא רחל באחותה (שם ל א): **רשפיה.** ענין גחלת הבוערת. וכן ומקניהם

לרשפים (תהלים עח מח): **שלהבת יה**. שלהבת הוא ענין להב. כמו תיבש שלהבת (איוב טו לא), ורוצה לומר להבת אש גדולה כי כן דרך המקרא כשרוצה להגדיל דבר מה סומכו למלת השם. וכן ארץ מאפליה (ירמיה ב לא) רבים כמוהו: (מצודת ציון)

11 מִים רַבִּים לֹא יוֹכְלוּ לְכַבֹּת אֶת הָאֱהָבָה וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בִּיתוֹ בְּאֱהָבָה בּוֹז יְבוֹזוּ לוֹ: (ס)

רפ"י מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה. על שניסם בלשון רשפים נופל עליהם לשון לא יכבו: מים רבים. האומות: ונהרות. שריהם ומלכיהם: לא ישטפוהו. על ידי חוזק ואימה ואף על ידי פתוי והסתה: אם יתן איש את כל הון ביתו. כדי להמיר אהבתך: בוז יבוזו לו. כל אלה הקצ"ה ובית דינו מעידים שכך כנסת ישראל מתרפקת על דודה: (רפ"י)

מצודת דוד מים רבים. לפי שהמשיל את האהבה באש, לכן אמר מים רבים וכי לשון הנופל בכבוי האש. ורוצה לומר לא יועיל שום הסתה ופתוי לבטל את האהבה. ואם מי יתן כל הון ביתו בעבור האהבה להמיר אותה בשנאה, הנה כל בני עולם יבוזו אותו וילעגו עליו, על שלא השכיל לדעת שאי אפשר לבטל אהבה עזה זאת בשום דבר. ומוסב למעלה לומר מהראוי שלא תסיר עוד אהבתך ממני, הואיל וגם אהבתי אליך חזקה מאד. והנמשל הוא לאחדים עם המשל: (מצודת דוד)

מצודת ציון לכבות. מלשון כבוי: ישטפוהו. ענין גריפה על ידי חוזק הרדיפה. וכן תשטף ספיחיה (איוב יד יט): הון. ענין עושר. וכן הון יקר (משלי א יג): בוז יבוזו. מלשון בזיון: (מצודת ציון)

12 אַחֹת לָנוּ קִטְנָה וְשָׂדִים אֵין לָהּ מֵה נַעֲשֶׂה לְאַחֲתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁיִּדְבֵר בָּהּ:

רפ"י עתה אחות לנו. בתחתונים שהיא מתאחה ומתחברת ומתאוה להיות עמנו והיא קטנה ומקטנת את עצמה מכל האומות כענין שנאמר לא מרובכם וגומר שהם מקטינים עצמם: אחות. לשון אחיו אלו הרעים שאין מתאחים: ושדים אין לה. כענין שנאמר בגלות מצרים (יחזקאל ט"ז) שדים נכוננו זהגוע עת הגאולה חבל זו שדים אין לה עדיין לא הגיע עתה לעת דודים: מה נעשה לאחותינו ביום שידבר בה. כשהאומות מתלחשים עליה להכחידה כענין שנאמר (תהלים פ"ג) לכו ונכחידם מגוי: (רפ"י)

מצודת דוד **אחות לנו קטנה**. ועל כי שמעה החשוקה אשר לב החשוק טוב עליה וחפץ לשבת עמה, שלחה אמריה אל החשוק וכה תאמר, הנה יש לנו קרובה אחת קטנה בקומה ואין לה שדים להניק בנים, ועתה אשאלך והודיעני מה נעשה עמה בעת שידובר בה להנשא לאיש, וכאומרת הלא אין מי ימצא שישאנה בעבור קטנותה והעדר השדים. והנמשל הוא לומד אחר הבטחת הגאולה בבוא הזמן, יאמרו בני יהודה הנה אחינו בני עשרת השבטים קטנים המה במעשה המצות, כי עוד היו בארצם הדיחום מלכיהם מאחרי ה', ואף כי בגולה. וגם לא נמצא עמהם בעלי חכמה ומדע כדרך שהיה עמי בבית השני אנשי כנסת הגדולה ומהם נביאים, ולא מצאו אם כן מי להניק אותם מחלב חכמת התורה, ואם כן במה יזכו גם המה אל הגאולה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בה**. רוצה לומר בענינה : (מצודת ציון)

[ט] אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז :

רפ"י אם חומה היא. אם תחזק באמונתה וזיראתה להיות כנגדם כחומת נחשת שלא יכנסו לתוכה רוצה לומר שלא תתחתן צם והם לא יבואו צה ולא תתפתה להם : נבנה עליה טירת כסף. נהיה לה לעיר מצור ולכתר ולנוי ונבנה לה את עיר הקדש ובית הבחירה : ואם דלת היא. הסובצת על צירה ובהיקף עליה היא נפתחת אף היא אם תפתח להם להיות הם צאים צה והיא צהם : נצור עליה לוח ארז. נקים בדלתה נסרים של עץ הנרקצים והתולעת גוררתן ואוכלתן, וכנסת ישראל אומרת : (רפ"י)

מצודת דוד **אם חומה היא**. כאילו החשוק שולח אמריו לומר עצתו, אם היא סגורה וסתומה כבנין חומה ולא שכבה מי משכבי אשה לאבד ולשבר בתוליה, אזי נבנה בשבילה ארמון כסף לשתשב בה יחידי מבלי בעל, ותתענג לשבת בארמון כסף אם לא תתענג בשבת תחת בעל : **ואם דלת היא**. אם לא שמרה בתולה והיא כדלת הנפתח, אזי נעשה בשבילה מאסר בנין חזק ומשומר מנסרי ארז לבל יוכל מי לקרוב אליה, ותשב בדודה ושוממה. והנמשל הוא כאילו המקום ברוך הוא משיב אם היו כחומה ולא עזבו להכנס ביניהם מעובדי גלולים לדבקה בהם, אזי יזכו גם המה לבנין בית המקדש. ואם פתחו הדלת ונכנסו ביניהם, ישבו עוד במאסר הגולה :

מצודת ציון **נבנה**. מלשון בנין : עליה. בעבורה : טירת. היכל וארמון. וכן תהי טירתם נשמה (תהלים סט כו) : נצור. מלשון מצור ומבצר : לוח. נסר. כמו את כל לחותים (יחזקאל כז ה) : (מצודת ציון)

[י] אָנִי חוֹמָה וְשָׂדֵי כְּמִגְדָּלוֹת אֲזֵי הָיִיתִי בְּעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שְׁלוֹם : (פ)

רפ"י אני חומה. חזקה באהבת דודי : ושדי כמגדלות. אלו צתי כנסיות וצתי מדרשות המניקים את ישראל בדברי תורה : אז. באמרי זאת : הייתי בעיניו כמואלת שלום. ככלה הנמאלת שלימה ומואלת שלום צבית בעלה : (רפ"י)

מצודת דוד אני חומה. ענתה החשוקה ושלחה אמריה לומר, הלא אני כחומה, כי שמרתי מקום בתולי ולא שכב מי אותי. ועם כי שדי המה גדולות כמגדלות המעוררים תאות הנואפים, מכל מקום אני שמרתי את עצמי. וכאילו אומרת הואיל וכן ראוי אם כן אני לשבת בארמון כסף, ותשב הקרובה עמדי. והנמשל הוא כאילו בית יהודה תשיב לומר הלא אני לא דבקתי בעובדי גלולים, ויש בי בעלי חכמה ומדע להניק אותי מחלב חכמת התורה, וראויה אני לשוב מהגולה ולבנין בית המקדש ובעבורי ישובו גם המה לארצם ויזכו לבנין בית המקדש : אז הייתי וגו'. היתה משתבחת לפני הנערות ; ואמרה אז כשדברתי הדברים האלה הייתי בעיניו יקרה ונכבדת כדרך שמייקרין למחזרת אחר השלום ומוצאת אותו, כי הוטב בעיניו מה שהייתי מחזרת אחר שלום הקרובה. והנמשל הוא לאחדים עם המשל : (מצודת דוד)

מצודת ציון כמגדלות. מלשו מגדל : כמוצאת. מלשון מציאה : (מצודת ציון)

[יא] כָּרַם הָיָה לְשִׁלְמָה בְּבַעַל הַמּוֹן נָתַן אֶת הַכָּרִם לְנֹטְרִים אִישׁ יָבֵא בְּפָרְיוֹ אֶלֶף : (יא)

רפ"י כרם היה לשלמה. זו כנסת ישראל שנאמר (ישעיה ח) כי כרם ה' לצאות בית ישראל : בצעל המון. בירושלם שהיא רבת עם והמון רב : בעל. לשון מיסור כמו (יהושע י"ב) מצעל גד בצקעת הלכנו : נתן את הכרם לנטרים. מסרה ליד אדונים קשים בצל מדי יון ואדום במדרש שיר השירים מלאתי מקנת סמך על נוטרים הללו שהם המלכיות : איש יבא צפריו. כל מה שיכלו לגבות מהן גולגליות וארנוניות ואנפרות הכל גבו מהם להביא לתוך ביתם : (רפ"י)

מצודת דוד כרם היה לשלמה. עתה חזרה החשוקה לספר ולומר, הנה בעבור שהייתי מחזרת אחר שלום הקרובה יקרה דברי בעיניו לקלס את

כל מאמרי, כי החשוק הזה היקר בעיני כמלך שלמה היה לו כרם במישור שמצוים שם המון עם רב, ועל כי חשש מגנבה מסרו לשומרים מחולפים בזה אחר זה, באופן שכל שומר בזמנו יביא לעצמו אלף כסף, וזהו בעבור חלקו בפרי הכרם בשכר השמירה, ושאר הכסף יהיה להחשוק בעל הכרם. והנמשל הוא על עדת ישראל המכונים בשם כרם, כמו שנאמר כי כרם ה' צבאות בית ישראל. ואותם מסר לשומרים, הם מלכי ישראל שמלכו זה אחר זה. וכל אחד משל בזמנו על עשרת השבטים. ובא הרמז באלף, שהם עשרה מאות מאה לשבט : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בבעל**. במישור. וכן בעל גד (יהושע יא יז): **המון**. ענין עם רב: (מצודת ציון)

[יב] פְּרָמִי שְׁלִי לְפָנַי הָאֶלֶף לָךְ שְׁלֵמָה וּמְאֵתִים לְנֹטְרִים אֶת פְּרִיּוֹ:

רס"י כרמי שלי לפני. ליום הדין יביאם הקב"ה צמקפט ויאמר כרמי אף על פי שמסרתיו בידכם שלי הוא ולפני צא כל מה שחטפתם לכם את פריו ולא נכחד ממני מה שגביתם מהם והם אומרים: האלף לך שלמה. אלף הכסף שגבינו מהם הכל נחזיר: ומאתים לנטרים את פריו. ועוד נוסף הרבה משלנו ונתן להם לראשיהם וחכמיהם כענין שנאמר (ירמיה ט"ו) תחת הנחשת אביא זהב: לנטרים את פריו. אלו תלמידי חכמים ואותם תשלומים לתלמידי חכמים כמו שנאמר (ישעיה כ"ג) כי ליושבים לפני ה' יהיה סחרה ואתננה של כור, ויש לפרש ומאתים לנטרים את פריו כדין הנהגה מן ההקדש שמשלם קרן וחומש אף אנו נשלם על קדש ישראל לה' על ראשית תבואתו קרן וחומש חמשו של קרן ומאתים הם חומשו של אלף :

מצודת דוד **כרמי שלי לפני**. ושלחתי אמרי לאמר כרמי שלי יהיה לפני, רוצה לומר אני אשימה עליו עין לשמרו: **האלף וגו'**. האלף כסף שלקח כל שומר בזמנו יהיה לך כי אתה תקחם: **ומאתים וגו'**. כאומרת לא בלבד האלף תקח אשר הרבית לתת יותר מהראוי, כי אף המאתים כסף שהוא הראוי לתת לשומרים, הנה עתה כשאשמור אני תקח גם את זאת, ולא תוציא כלום על שכר השמירה. והנמשל הוא לומר בעת הגאולה העתידה תבקש מלכות יהודה שכל עדת בני ישראל תהיה תחת ממשלתה, ויהיו אם כן עשרת השבטים לה' להאמין בו, לא כמו שהיו מאז שמלכיה הדיחיה מאחרי ה'. גם המאתים המרמזים על שני השבטים יהודה ובנימין, גם הם יהיו אחרי ה', ואיש את אחיו יעזורו: (מצודת דוד)

מצודת ציון **לנוטרים**. ענין שמירה. כמו נוטרה את הכרמים (לעיל א ו):

[יג] הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגַנִּים חֲבָרִים מִקְשִׁיבִים לְקוֹלָךְ הַשְּׁמִיעֵנִי :

רפ"י היושבת בגנים. הקצ"ה אומר לכנסת ישראל את הנפולה בגולה רועה בגנים של אחרים ויושבת צנתי כנסיות וצנתי מדרכות : חברים מקשיבים לקולך. מלאכי השרת חזיריך בני אלהים דוגמתך מקשיבים וצאים לשמוע קולך צנתי כנסיות : השמיעני. ואחר כך יקדישו הם שאמר (איוב ל"ח) צרן יחד כוכבי צקר אלו ישראל ואחר כך ויריעו כל בני אלהים : (רפ"י)

מצודת דוד היושבת בגנים. עתה מספרת ואומרת כל כך ישרה דברי בעיניו, עד שאמר לי את היושבת בגנים, מקום ימצאו שם החברים בעלי כרמים כמוני, הנה הם מקשיבים לקול עצתך. וכאומר פן גם הם יעשו כזאת, ולא יהיה אם כן תפארתך עליהם, לזאת השמיעי דבריך בלחש רק לי לבד ולא ישמע הזולת. והנמשל הוא לומר כאילו המקום ברוך הוא ישיב לה אתה מלכות יהודה היושבת בירושלים, הנה כל בית ישראל חבריך מקשיבים לקולך וחפצים בזה כמו שנאמר ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם. אבל הזהרי להשמיע קולך לי לבד, ולא תפנה עוד אל אלהים אחרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון היושבת. בה"א הקריאה. כמו הדור אתם ראו (ירמיה ב לא) : **מקשיבים.** ענין שמיעה והאזנה : (מצודת ציון)

[יד] בָּרַח דוֹדִי וּדְמָה לָךְ לְצַבִּי אוּ לְעֹפֶר הָאֲיָלִים עַל הָרֵי בְּשָׁמַיִם : (פפפ)

רפ"י ברח דודי. מן הגולה הזאת ופלנו מציניהם : ודמה לך לצבי. למהר הגאולה והשרה שכינתך על הרי צשמים הוא הר המוריה ובית המקדש שיבנה במהרה צימינו אמן : נשלים פירוש סיר השירים, תהלה ליוצר (רפ"י)

מצודת דוד ברח דודי. ואני אמרתי לו אם יש לחשוש בזה, מהר ללכת מן הגנים, ודמה עצמך בקלות המרוצה לצבי וכו', ובוא על הרי בשמים, ואני אבוא אחרריך ושם נשב ושם נדבר דברינו, ולא ימצא מי שם מקשיב אמרינו. והנמשל הוא לומר כאילו בית יהודה משיב דבר, לומר אם כן מהר והשרה את שכינתך בבית המקדש מקום יקטירו שם הקטרת, וזה יהיה סיבה להשריש אמונתך ויראתך : (מצודת דוד)

מצודת ציון יקרא
ברח. ענין מהירות ההליכה : ודמה. מלשון דמיון : לעופר . כן
ילד האיל : (מצודת ציון)